

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU
Yhdessä enemmän

Nuorten osallisuus itsenäistymissuunnitelman kehittämisessä lastensuojelun erityisyksiköissä

Savolainen, Ninja

2016 Laurea

Laurea-ammattikorkeakoulu

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU

Yhdessä enemmän

Nuorten osallisuus itsenäistymissuunnitelman kehittämisessä lastensuojelun erityisyksiköissä

Ninja Savolainen
Sosiaali- ja rikosseuraamusalan
johtaminen ja kehittäminen YAMK
Opinnäytetyö
11, 2016

Ninja Savolainen

Nuorten osallisuus itsenäistymissuunnitelman kehittämisessä lastensuojelun erityisyksiköissäVuosi 2016 Sivumäärä 67 + liitteitä 4 kpl

Opinnäytetyön tarkoituksena oli osallistaa nuoria ja saada nuorten äänet kuuluviin itsenäistymissuunnitelman kehittämistyössä Desiker-Aurinkomäki Oy:n erityisyksiköissä. Opinnäytetyön toimeksiantaja oli Desiker-Aurinkomäki Oy ja opinnäytetyö sijoittui sijaishuollon erityisyksiköihin. Perinteisestä laitoshoidosta erityisyksiköt poikkeavat ongelmien haastavuuden ja monimutkaisuuden takia.

Opinnäytetyön kohderyhmänä olivat erityisyksiköissä asuvat ja jo poismuuttaneet 15-22-vuotiaat nuoret, joilla itsenäistymisprosessi oli parhaillaan käynnissä, tai se oli läpi käyty lähivuosina. Tutkimusmenetelmänä käytettiin fokusryhmähaastatteluja, joita suoritettiin kahdelle 3-4 hengen ryhmälle. Opinnäytetyön näkökulmana oli nuorisokodissa asuvien ja asuneiden nuorten kokemukset ja toiveet. Lähestymistapa oli ensisijaisesti laadullinen ja yksilöllinen: Nuoret saivat kertoa omasta kokemuksellisesta näkökulmastaan itselle tärkeistä asioista. Opinnäytetyön ensisijaisena tarkoituksena oli saada nuorten näkökulmat ammatilliseen keskusteluun ja toiminnan kehittämiseen entistä vahvemmin. Opinnäytetyön taustoituksessa tuodaan esille lastensuojelun laitoshoidon ja erityisyksiköt, nuoruus elämänvaiheena, itsenäistymisprosessi sekä nuorten osallisuus.

Haastatteluihin osallistuneet nuoret kokivat erityisyksiköissä tehtävän työn enimmäkseen positiivisena. Asenne laitoshoidon kohtaan oli ollut yksiköissä asuessa negatiivinen, mutta itsenäistyessä nuoret kertoivat ajatusten muuttuneen ja nähneensä vasta sitten sen, kuinka hyvää työtä heidän eteensä oltiin tehty. Kehitysalueeksi nousi vahvimmin itsenäistymisprosessin vahvempi tukeminen etenkin siirtymävaiheessa erityisyksiköistä itsenäiseen elämään sekä arkielämän taitojen hallinta.

Opinnäytetyön tarkoituksena oli tuoda nuorten äänet kuuluviin. Tutkimustulokset tulevat olemaan tärkeä osa itsenäistymisprosessin kehittämistyötä. Opinnäytetyö oli hyvin työelämälähtöinen ja se tukee nuorten osallisuuden toteutumista lastensuojelussa ja sen kehittämisessä.

Asiasanat: lastensuojelu, erityisyksiköt, nuoruus, itsenäistymisprosessi, osallisuus

Ninja Savolainen

Youth participation in the development of the independency process in child welfare special units

Year	2016	Pages	67 + appendices 4 pcs
------	------	-------	-----------------------

The aim of this Master's thesis was to involve young people and get their voices heard in the independency process development at Desiker-Aurinkomäki Oy's special units. The thesis was conducted for Desiker-Aurinkomäki Oy and it took place in special units in foster care. Special units differ from traditional residential care because of challenging and complicated problems.

The target group of the thesis were young people aged 15-22 who lived in special units or had moved out. The independency process was ongoing or it had been finished recently. The survey was carried out by focus group interviews that were conducted with two groups of 3 to 4 people. The point of view of the thesis was the experiences and wishes of youth living in a youth detention centre. The approach was primarily qualitative and individual: youth got to talk about things that matter from their own perspective and experiences. The main purpose of the thesis was to get young people's points of view to professional discussion and development of action more than before. The thesis context is constructed by residential care and special units in child welfare, youth as a phase of life, the independency process and youth participation.

The young people who took part in interviews considered the work that is done in special units to be mostly positive. While living in units the attitude towards residential care was negative but when youth became independent they said their thoughts changed and they saw then how much good work had been done for them. Stronger support of the independency process arose as the main development area especially in the transitional period from special units to independent life, and also everyday chores command.

The purpose of the thesis was to get young people's voices heard. The results are going to be an important part of independency process development. The thesis comes from the working life and it supports youth participation in child welfare and its development.

Keywords: Child welfare, special units, youth, independency process, participation

Sisällys

1	Johdanto.....	7
2	Tutkimus- ja kehittämissympäristö	9
	2.1 Lastensuojelu, laitoshoido ja erityisyksiköt	9
	2.2 Desiker-Aurinkomäki Oy.....	10
3	Nuoruus elämänvaiheena	12
	3.1 Nuoruuden keskivaihe	12
	3.2 Nuoruuteen liittyvät haasteet	13
4	Itsenäistymisprosessi	15
	4.1 Lastensuojelulaitoksesta kohti itsenäistä elämää	15
	4.2 Aikuisen tuki itsenäistymisprosessin aikana	18
	4.3 Jälkihuolto itsenäistymisen tukena	19
5	Nuorten osallisuus.....	21
	5.1 Nuorten osallisuus lastensuojelussa.....	21
	5.2 Nuorten osallisuutta koskeva lainsäädäntö ja asetukset	22
	5.3 Osallisuus lastensuojelun laitoshoidossa	23
	5.4 Työntekijä osallisuuden tukijana.....	24
	5.5 Ryhmätoiminnalla osallisuuteen ja toiminnan kehittämiseen.....	25
6	Tutkimuskysymykset, tavoitteet ja kohderyhmä	28
7	Tutkimusmenetelmät ja aineisto.....	29
	7.1 Laadullinen tutkimus	29
	7.2 Haastattelut ja fokusryhmät	30
	7.3 Kehittämistoiminnan eteneminen ja haastattelujen toteutus	32
	7.4 Fokusryhmähaastattelu 1	33
	7.5 Fokusryhmähaastattelu 2	33
8	Aineiston analyysi	34
9	Tulosten esittely	37
	9.1 Itsenäistymisen herättämiä ajatuksia	38
	9.2 Itsenäistymisprosessi Desiker-Aurinkomäki Oy:n erityisyksiköissä	39
	9.2.1 Fyysinen ja henkinen hyvinvointi	40
	9.2.2 Arkielämän taidot	41
	9.2.3 Koulunkäynti ja opiskelu	43
	9.3 Omaohjaajien ja muiden ohjaajien rooli itsenäistymisen tukemisessa.....	44
	9.3.1 Omaohjaaja suhde	44
	9.3.2 Ohjaajien ammatillisuus ja työilmapiiri.....	45
	9.3.3 Ohjaajien ja nuorten suhde	46
	9.4 Muut itsenäistymiseen liittyvät kokemukset ja näkemykset	46
	9.4.1 Itsenäistymisprosessin aloittaminen ja itsenäisen elämän harjoittelu .	46

	9.4.2 Seksuaalikasvatus	48
	9.4.3 Erityisyksioissä asumisen vaikutus elämään	48
	9.4.4 Nuorten osallisuus toiminnan suunnittelussa	49
10	Tulosten yhteenveto.....	51
11	Kehittämissuhteita	56
12	Pohdinta	57
	12.1 Tutkimusetiikka	57
	12.2 Luotettavuus ja arviointi.....	58
	12.2.1Opinnäytetyön rajaus ja aineiston keruu	59
	12.2.2Tutkimusmenetelmä, haastattelujen toteutus ja aineiston riittävyys..	60
	12.2.3Oma rooli tiedon kerääjänä	62
	Lähteet.....	64
	Taulukot	68
	Liitteet	69

1 Johdanto

Opinnäytetyön toimeksiantaja on Familiar Oy:n alaisuudessa toimiva Desiker-Aurinkomäki Oy, joka tarjoaa lastensuojelun laitoshoidon. Opinnäytetyö sijoittuu Desiker-Aurinkomäki Oy:n erityisyksiköihin. Perinteisestä laitoshoidosta erityisyksiköt poikkeavat ongelmien haastavuuden ja monimutkaisuuden takia. Desiker-Aurinkomäki Oy:n erityisyksiköissä on aloitettu vuoden 2016 alussa kehittää nuorten itsenäistymissuunnitelmaa, jonka avulla työntekijät saavat työvälineitä itsenäistyvän nuoren tukemiseen. Itsenäistymisprosessin sisällön kehittäminen on ensiarvoisen tärkeää, sillä sijaishuollon yhtenä tärkeimpänä tehtävänä kuvataan nuoren valmistaminen itsenäiseen elämään, niin että nuoresta kasvaa itse selviävä aikuinen ja tuottava yhteiskunnan jäsen (mm. Reinikainen 2009, 93; Scannapieco ym. 2007, 434).

Lastensuojelun sijaishuollossa asuville tulevaisuus asettaa tavallista suurempia haasteita, sillä sijaishuollosta itsenäistyville nuorilla esiintyy tavallista enemmän ongelmia muun muassa käytöksessä, emotionaalisuudessa ja mielenterveydessä (Scannapieco, Connell-Carrick & Painter 2007, 425). Jotta itsenäistyminen sujuisi mahdollisimman sujuvasti, itsenäistymisen valmentaminen ja sijaishuoltopaikasta lähdön valmistelu on aloitettava riittävän varhaisessa vaiheessa. Näin saadaan tietoa siinä, millaisia tukirakenteita nuori tarvitsee siirtyessään nuorisokodista itsenäiseen asumiseen ja voidaan turvata myönteisen kehityksen jatkumista. (Känkänen 2013, 270.)

Opinnäytetyö on osa Desiker-Aurinkomäki Oy:n itsenäistymissuunnitelman kehittämisprojektiä. Desiker-Aurinkomäki Oy:ssä painotetaan nuorten osallisuutta, ja opinnäytetyöni tavoitteena on saada nuorten mielipiteet ja ajatukset kuuluviin itsenäistymisprosessin kehittämisessä. Nuorten osallisuus on hyvin ajankohtainen aihe ja lapsen osallisuuden vahvistaminen ja lapsilähtöisyys onkin noussut Lastensuojelun kehittämisohjelman keskeiseksi tavoitteeksi. Lastensuojelulain mukaan nuorten äänen tulisi kuulua uudistusten suunnittelussa ja työkäytäntöjen kehittämisessä, mutta nuorten ääni on jäänyt usein kuulematta ja tarpeet ovat määrittäneet yleensä ammattilaiset. (Oranen 2008, 8.)

Erityisyksikössä oman haasteen osallisuuden tukemiseen tuo haastavasti käyttäytyvät nuoret, joilla ei ole aina tarpeeksi työkaluja omaan elämänhallintaan. Nuoret taistelevat usein lastensuojelua ja sen työntekijöitä vastaan. Hankalassa elämäntilanteessa olevat nuoret eivät pidä siitä, että heitä ohjataan ja käsketään. Mielestäni hyvänä keinona on yhdessä toimiminen niin, että nuori saa kokemuksen kuulluksi tulemisesta ja osallisuudesta. Lastensuojelun laitoshoidossa osallisuus näkyy eri tavoin. Opinnäytetyössäni nuorten osallisuus toteutuu fokusryhmähaastatteluiden avulla ja tulevassa itsenäistymissuunnitelmassa osallisuus tulee näkymään niin, että koko suunnitelmassa kuuluu ammattilaisten lisäksi myös nuorten ajatukset ja toiveet.

Lastensuojelun laitoshoidossa osallisuus tulisikin nähdä osana kaikkea toimintaa. Nuoret tuovat paljon tietoa omaan lastensuojelun asiakkuuteensa. Lastensuojelun piirissä olevat nuoret ovat haavoittuvia ja näkevät yhteiskunnan pimennossa olevia puolia erityisestä näkökulmasta. Nuoret tuovat lastensuojelun kehittämiseen oman ainutlaatuisen näkökulman, joka tulee ottaa huomioon, vaikka se olisi ristiriidassa aikuisen tiedon kanssa. (Hotari, Oranen & Pösö 2013, 156; Muukkonen 2013, 169; Oranen 2008, 43-44.)

Opinnäytetyön näkökulmana on nuorisokodissa asuvien ja asuneiden nuorten kokemukset ja toiveet itsenäistymisen tukemisessa. Nuorten mielipiteet monipuolistavat itsenäistymissuunnitelman kehittämistä. Lähestymistapa on ensisijaisesti laadullinen ja yksilöllinen: Nuoret saavat kertoa omasta kokemuksellisesta näkökulmastaan itselle tärkeistä asioista. Opinnäytetyön ensisijaisena tarkoituksena on saada erityisyksiköissä asuvien ja asuneiden nuorten näkökulmat esiin entistä vahvemmin ammatilliseen keskusteluun ja toiminnan kehittämiseen.

Opinnäytetyön aineistoa on kerätty alan kirjallisuudesta, erilaisista julkaisuista sekä tutkimuksista. Opinnäytetyön taustoituksessa tarkastellaan lastensuojelun laitoshoidon ja erityisyksiköitä, nuoruutta elämänvaiheena, itsenäistymisprosessia sekä nuorten osallisuutta. Taustoituksen avulla luodaan kuvaa siitä, millaista nuoruusaika erityisyksiköistä itsenäistyessä on. Opinnäytetyöni alussa johdattelen lukijat lastensuojeluun, sen sijaishuoltoon ja erityisyksiköihin. Syvällisempi osio kuvaa nuoruutta elämänvaiheena, itsenäistymistä sekä osallisuutta. Taustoitus johdattaa lukijan itse tutkimukseen ja sen tulosten läpikäymiseen. Kirjallisuutta aiheesta löytyi melko hyvin kuin myös aihetta sivuavia tutkimuksia. Tämän kaiken pohjalta rakentui kokonaisuus, jossa nuorten itsenäistymisprosessin rakentuminen ja osallisuus toiminnan kehittämiseen näkyy vahvasti.

2 Tutkimus- ja kehittämisympäristö

Opinnäytetyön tutkimus- ja kehittämisympäristönä on lastensuojelupalveluja tarjoava Desiker-Aurinkomäki Oy, jonka palveluihin kuuluvat huostaan otettujen lasten sijaishuolto, avohuolto sekä jälkihuolto. Opinnäytetyö sijoittuu Desiker-Aurinkomäki Oy:n sijaishuollon vaa- tivaan laitoshoidon tarjoaviin erityisyksikköihin.

2.1 Lastensuojelu, laitoshoidon ja erityisyksiköt

Lastensuojelu on nimensä mukaisesti lasten suojelua, laaja-alaista toimintaa, jossa osallisina ovat koko yhteiskunta ja kaikki kansalaiset (Taskinen 2010, 19). Lastensuojelu on toimintaa kasvuolojen kehittämisestä huostaanottoon ja sen tarkoituksena on edistää ja turvata lasten hyvinvointia ja oikeuksia (Bardy 2013, 43). Lastensuojelun tehtävänä on auttaa silloin kuin lapsella tai perheellä on ongelmia sekä edistää ja tukea lapsen kehitystä ja kasvua. Lastensuojelu määritellään lastensuojelulaissa (417/2007). Lastensuojelua tarvitaan silloin kun vanhemmat eivät pysty syystä tai toisesta huolehtimaan lapsestaan tai jos lapsi on itse vahingolli- nen itselleen. Lastensuojelun kokonaisuus koostuu eri palveluista. (Lastensuojelupalvelut 2011, Lastensuojelun palvelujärjestelmä 2016.)

Lastensuojelu on hyvin arvosidonnaista, sillä sen tehtävänä on olla ensisijaisesti lapsen puo- lella ja lasta varten. Työn keskeisimmät arvot pohjautuvat perustuslakiin (1999/731) ja sosi- aalialan periaatteisiin. Lastensuojelun avulla suojellaan lasta ja autetaan selviämään vaikeu- sissa sekä turvataan lasten ja aikuisten tasa-arvoinen asema yhteiskunnassa. Lapsen etu on lastensuojelun lähtökohtana. (Lastensuojelun arvot ja periaatteet 2016.) Palvelujärjestelmän kautta saatu tuki toteutetaan niin että se on sekä lapselle että perheelle mahdollisimman hyödyllistä. Ensisijaisesti lasta autetaan avohuollon tukitoimin, mutta kun tukitoimet eivät riitä auttamaan lasta, on hänellä oikeus huostaanottoon ja sijaishuoltoon. Huostaanottoon ryhdytään lastensuojelulain 40 § edellytysten toteutuessa. Sijaishuolto on lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestämistä kodin ulkopuolella. (Lastensuojelun palvelujärjestelmä 2016.)

Kun tilanne on niin haastava, että lapsi ei ole turvassa kotonaan tai itseltään, eikä tilantee- seen pystytä muuten vaikuttamaan, niin lapsi sijoitetaan eli lapsen hoito järjestetään kodin ulkopuolella (Lastensuojelupalvelut 2011). Lastensuojelussa lapsi voidaan sijoittaa perhehoi- toon, ammatilliseen perhehoitoon lastensuojelulaitokseen tai muuhun hoitoon lapsen tarpeen mukaan (Sijaishuollon muodot 2016). Pysyväluontoisessa sijoituksessa perhehoito on yleensä ensisijainen ratkaisu, mutta aina se ei ole mahdollista (Lastensuojelulaitokset 2016). Lasten- suojelulaitoksiin sijoitetaan vaikeahoitoisia lapsia ja nuoria, jotka edellyttävät erityisosa-amista (Taskinen 2010, 129). Laitoshoidon ei ole yleensä tavoiteltavin ratkaisu, mutta se on usein hyvä ratkaisu sijaishuollon tarpeessa olevalle murrosikäiselle lapselle, joka tarvitsee paljon tukea (Lastensuojelulaitokset 2016).

Lastensuojelun sijaishuoltoa järjestetään lastensuojelulaitoksissa, joita voivat olla lastenkodit ja nuorisokodit sekä koulukodit. Laitoksia ylläpitävät valtio, kunnat ja yksityiset yhteisöt. Lastensuojelulaitoksissa olla Lastensuojelulain mukaan (417/2007, 57 § - 60 §) riittävät ja asianmukaiset toimitilat ja toimintavälineet sekä tarpeellinen määrä sosiaalihuollon ammatillista ja muuta henkilöstöä. Tavoitteena on tilava kodinomainen ja viihtyisä perheasunto. (Lastensuojelulaitokset 2016, Sijaishuollon muodot 2016.) Usein sijaishuoltoon sijoitetuilla lapsilla on takanaan useita sijoituksia sekä muita traumatisoivia kokemuksia, joten sijaishuoltopaikassa tulee olla henkilöstöä, jolla on tarvittavaa asiantuntemusta, kokemusta sekä ammattitaitoa. Tarvitaan myös kykyä toimia haastavissa tilanteissa. (Lastensuojelulaitokset 2016.) Sijaishuollossa varttuneiden nuorten aika sijoitettuina vaikuttaa tulevaisuuteen. On merkittävää, millaisia vaikutuksia se tuo nuoren elämään on inhimillisesti, yhteiskuntapoliittisesti että taloudellisesti. Huolella hoidettuina siirtymävaiheet ovat nuoren ja koko perheen elämässä myös käänteen tekeviä, korjaavia ja uutta luovia muutoskohtia. (Känkänen 2013, 272.)

2.2 Desiker-Aurinkomäki Oy

Mehiläisen ja Mediverkon yhdistyessä helmikuussa 2015 Suomeen muodostui johtava valtakunnallinen lastensuojelupalveluja tarjoava yksityinen toimija, Familiar Oy. Toiminnan pääpaino on erityisesti sijaishuollon vaativan laitoshoidon palveluissa. Opinnäytetyön tilaaja on Familiar Oy:n alaisuudessa toimiva Desiker-Aurinkomäki Oy. Sen palveluihin kuuluvat huostaan otettujen lasten sijaishuolto, avohuolto sekä jälkihuolto. Sijaishuollon erityisyksikköinä toimivat 6-paikkainen Siilimäki, 7-paikkainen Ilvesmäki ja Harakkämäki jossa on kaksi yksikköä, 7-paikkaiset Karhunpesä ja Ketunkolo. Toimipisteiden arjessa kiinnitetään erityistä huomiota lasten ja nuorten elinympäristöön, turvallisuuteen sekä koulunkäynti- ja harrastusmahdollisuuksiin. Lasten ja nuorten kasvua ja kehitystä turvataan tekemällä läheistä ja aktiivista yhteistyötä niin lähiverkoston kuin kuntien sosiaali-, terveys- ja sivistystoimien kanssa. (Sijaishuoltopalvelut ja jälkihuolto 2015.)

Opinnäytetyöni sijoittuu Desiker-Aurinkomäki Oy:n erityisyksiköiden itsenäistymissuunnitelman tekoon ja erityisesti nuorten äänten kuuluviin tuomiseen. Desiker-Aurinkomäki Oy:ssa nuoret nähdään kehittämisen voimavarana. Vuorovaikutus on tärkeää ainutlaatuisen asiakaskokemuksen luomisessa. Onnistuneessa kohtaamisessa merkityksellisyyttä kokevat niin asiakas kuin työntekijät. Asiakkaan kuunteleminen ja asiakaslähtöisten ratkaisujen löytäminen nähdään merkityksellisenä. Asiakkaat ovat mukana palvelujen kehittämisessä ja uusien tapojen ja työkalujen avulla asiakkaita kuullaan, saadaan palautetta ja löydetään oikeita tapoja auttaa. (Miksi Familiar 2016.)

Familiarin sijaishuollossa tarjotaan koti erityistä hoitoa ja kasvatusta vaativille lapsille. Lastenkodeissa lapsia hoidetaan ja kasvatetaan perheenomaisesti, kodin ja perheen periaattein.

Kasvatuksessa näkyvät vahva ammatillinen osaaminen ja kokemus sekä tiivis yhteydenpito lasten ja nuorten lähipiiriin osana täysipainoista huolenpitoa. Tulevaisuutta rakennetaan lapsen yksilöllisten vahvuuksien kautta. Tavoitteena on aikuisuus, jossa kriisien täyttämä lapsuus nähdään voimavarana. (Laitoshoito 2016.) Desiker-Aurinkomäen yksiköt Siilimäki, Harakkamäki ja Ilvesmäki ovat lastensuojelun erityisyksiköitä, jotka tarjoavat lasten ja nuorten vaativaa sijaishuoltoa. Sijaishuollossa painotetaan toiminnalliseen ja turvalliset rajat asettavaan elämäntapaan, jossa korostetaan hyviä harrastuksia, yhteisöllisyyttä, opiskelua sekä tiivistä yhteistyötä lasten perheen kanssa. Työskentelyssä korostuu osallisuus ja nuorta autetaan rakentamaan polkuaan kohti itsenäistä elämää. (Sijaishuolto 2016.)

Perinteisen laitos- ja perhehoidon sijasta erityisyksikössä saadaan yleensä nopeampia ja parempia tuloksia aikaan silloin, kuin laitoshoidon tarvitaan ongelmien haastavuuden ja monimutkaisuuden takia. Työntekijöiden osaaminen on vahvaa ja sijoitusjaksot ovat tavoitteellisia ja intensiivisiä. Erityisyksiköissä työskentelee kasvatustyön ja sosiaali- ja terveysalan vahvoja ammattilaisia. Erityisosaamista löytyy etenkin mielenterveys-, päihde- ja käyttäytymishäiriöiden puolelta. (Sijaishuolto ja jälkihuolto 2015.)

3 Nuoruus elämänvaiheena

Nuoruudeksi kutsutaan ikävaihetta 12-vuotiaasta 22-vuotiaaksi (Aalberg & Siimes 2007, 67). Nuoruuden aikana kehitytään fyysisesti aikuiseksi, opitaan taitoja siirtyessä aikuisuuteen, itsenäistytään perheestä ja läheisistä aikuisista, etsitään ja vaalitaan aikuisuuden rooleja sekä positioita ja muodostetaan käsitystä omasta itsestään (Nurmi 2008, 256). Nuorten kehitys on yksilöllistä mutta noudattelee yleensä tiettyjä lainalaisuuksia. Kehitys on jaettu osa-alueisiin johon kuuluvat fyysinen kehitys, psyykinen kehitys ja sosiaalinen kehitys. (Heinämäki 2000, 9.) Nuoruuden kulkua ohjaavat monet biologiset, psykologiset, sosiaaliset sekä yhteiskunnalliset tekijät, jotka vaikuttavat toisiinsa tiiviisti (Nurmi 2008, 256). Muutokset vievät kehityskulkua eteenpäin. Osa liittyy fyysiseen kasvuun sekä ajattelu ja sosiaalisuus kehittyvät. Nuori ohjaa omaa kehitystään yhä enemmän, eikä ole fyysisen kasvunsa ja sosiaalisten tekijöiden armoilla. (Nurmi ym. 2006, 124.) Minäkuvan kehitys ja sosialisatioprosessi ovat nuoruuden keskeisimpiä kehitystekijöitä (Salmela 2006, 15).

3.1 Nuoruuden keskivaihe

Nuoruus on jaettu eri vaiheisiin. Varsinainen nuoruus, eli keskinuoruus on ikä noin 15-vuotiaasta 18-vuotiaaksi. (Aalberg & Siimes 2007, 67; Nurmiranta, Leppämäki & Horppu 2012, 72.) Keskinuoruudessa pääosassa ovat identiteettikysymykset sekä pyrkimys selkiyttää minäkokemuksia. Silloin nuori alkaa olla aiempaa seestyneempi. Keskinuoruudessa rakennetaan voimakkaasti omaa identiteettiä ja oma minäkuva selkiytyy. Identiteetin kehittymiseen tarvitaan aikaa. Identiteetti muodostetaan suhteessa moniin asioihin, kuten fyysisiin ominaisuuksiin, vanhempiin, kavereihin, kouluun ja elämäntähtämykseen. (Nurmiranta ym. 2012, 72-73, 78.) Nuoruuden kehityksen päämääränä on saavuttaa itse hankittu autonomia. Tie kulkee lapsen täydellisestä riippuvuudesta kohti itsenäisyyttä. (Aalberg & Siimes 2007, 67.) Turvallista pohjaa kasvulle luovat nuoren erityisiin tarpeisiin virittäytyminen sekä nuoren taipumusten ja voimavarojen tunnistaminen ja vahvistaminen (Känkänen 2013, 272). Nuoren kehitystä suojaavia tekijöitä ovat muun muassa läheiset ihmissuhteet, harrastusmahdollisuudet, oikea-aikainen puuttuminen sekä kokemus omasta pärjäämisestä (Syrjäytyminen ja syrjäytymisen riskitekijät 2016).

Nuoruutta on kuvattu persoonallisuuden rakentumisen toiseksi mahdollisuudeksi (Aalberg & Siimes 2007, 67). Yksilön sisäiset ja ulkoiset tekijät vaikuttavat persoonallisuuden kehitykseen. Sisäisiin tekijöihin vaikuttavat perinnölliset tekijät sekä elämän aikana muodostuneet psyykkiset ominaisuudet. Ulkoisesti muovaavia tekijöitä ovat ympäristöolot sekä ympäristöstä välittyvä informaatio. (Salmela 2006, 15.)

Nuoruusiässä on mahdollisuus kohdata aiemmat ongelmat ja hallita niitä paremmin kehittyneemmän minäkuvan avulla (Nurmiranta ym. 2012, 73). Varhaisnuoruuden kuluessa

nuoren ajattelutaidoissa tapahtuu laadullinen muutos, jolloin nuorten ajattelutaidot kehittyvät ja ajattelu muuttuu abstraktimmaksi ja yleistävämmäksi. Muuttumisessa on monia hyviä puolia, sillä nuori kykenee rakentamaan laajempaa maailmankuvaa ja ideologiaa. Tulevaisuutta aletaan miettiä uudelta kannalta. Nuorten elämä on täynnä mahdollisuuksia ja rajoituksia. Pääsääntöisesti mahdollisuudet ja haasteet liittyvät koulutukseen, ammatinvalintaan, kaveripiiriin ja ihmissuhteisiin. Ikään liittyvän sosiaalisen ympäristön merkityksenä on kanavoida ihmisen sosialisatiota ja siihen liittyvää valintaa ja päätöksentekoa. (Nurmi ym. 2006, 128-129, 133-134.)

Lapsuuden perhetekijät sekä elinolot vaikuttavat merkittävästi nuoren yhteiskuntaan kiinnittymiseen (Syrjäytyminen ja syrjäytymisen riskitekijät 2016). Myös sosiaaliset suhteet vaikuttavat nuoruuden kehityspolkujen muotoutumiseen. Ystävyysuhteet muovaavat nuorten luonteenpiirteitä, sosiaalista vastuuntuntoa, sekä tuovat vertaistukea. (Salmela 2006, 16.) Lisäksi esimerkiksi koulun rooli kehitystä tukevana tai syrjäyttävänä on merkityksellinen (Syrjäytyminen ja syrjäytymisen riskitekijät 2016).

3.2 Nuoruuteen liittyvät haasteet

Psykologiassa kehitys on jaettu osa-alueiksi, kognitiiviseen, sosiaaliseen, emotionaaliseen ja motoriseen kehitykseen (Helenius & Korhonen 2008, 11). Nuoruus on täynnä mahdollisuuksia, mutta se on myös hyvin haavoittuvaista aikaa. Ongelmakäyttäytyminen on silloin ylimmillään. Usein kuitenkin nämä ilmiöt vähenevät aikuisuuteen siirryttäessä. (Nurmi ym. 2006, 124.) Nuoren kehityksen kulkuun on mahdollisuus vaikuttaa ulkoapäin, sillä nuoren persoonallisuus on joustava ja vastaanottavainen ulkopuolisille vaikuttajille. Nuoruusiässä psyykkisen kehityksen ongelmia on tämän vuoksi mahdollista ennaltaehkäistä sekä vaikuttaa jo olemassa oleviin ongelmiin. (Kinnunen 2011, 50.)

Nuorten mielenterveys sekä persoonallisuuden kehitys muotoutuvat vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa. Kehitykseen vaikuttavat erilaiset elämäntapahtumat, kasvuolosuhteet sekä ympäristö ja yhteiskunta, jossa nuori elää. Kehittyminen tapahtuu yksilöllisesti ja ympäristö voi joko tukea tai vaikeuttaa sitä. (Kinnunen 2011, 50.) Syrjäytymisvaara on suurimmillaan niillä, joiden omat resurssit ja mahdollisuudet ovat muita heikommat esim. sairauden vammaisuuden tai vanhempien ongelmien vuoksi. (Lammi-Taskula & Karvonen 2014, 208). Lapsen varttuessa kasautuneiden ongelmien perheessä, on vaarana näköalattomaan elämäntapaan sosiaalistuminen ja ongelmien ylisukupolvinen siirtyminen (Toimiva lastensuojelu 2013, 27). Nuorten psyykkisten häiriöiden taustalla on usein se, etteivät vanhemmat ole kyenneet luomaan lapselle riittävästi turvallisia rajoja. Nuoruusiässä lapsuuden ajan häiriöitä voidaan ratkaista ja korjata, sillä nuori kykenee kohtaamaan ne aikaisempaa kehittyneemmin ja on henkisesti valmiimpi asioiden läpikäymiseen. Mikäli

ongelmakäyttäytyminen ei vähene, saattaa nuori päätyä vakaviin ongelmiin, kuten alkoholin käyttöön ja rikollisuuteen. (Aalberg & Siimes 2007, 67, 125.)

Sukupolvelta toiselle periytyvät ongelmat ja huono-osaisuus ovat Suomessa laaja ja yhteiskunnallinen ongelma. Tulevaisuuden ennuste on sitä huonompi, mitä useampia ongelmia perheelle kasaantuu (Toimiva lastensuojelu 2013, 27). Perheen ongelmat vaikuttavat lapsen myöhempään elämään monin tavoin. Lapsuuden olosuhteilla on merkittävä vaikutus yksilön myöhempään hyvinvointiin. Ongelmat perheissä lisäävät lasten mielenterveys- ja koulunkäynnin ongelmia sekä lisäävät kodin ulkopuolelle sijoittamisen riskiä. Yhteiskuntaan kiinnittymisessä, oleellisia ovat siis lapsuuden perhetekijät, elinolot ja kehitysympäristöt. (Lammi-Taskula & Karvonen 2014, 208, 212.)

Nuoruuden ongelmat ovat kehityspsykologian tutkituimpia alueita. Suosittuna tutkimusaiheena on ollut nuoruusvuosien fysiologisten ja hormonaalisten muutosten vaikutus nuorten ongelmakäyttäytymiseen. Tutkimustulosten kokonaiskuva on jäänyt kuitenkin epäselväksi. Havaittu kuitenkin on, että puberteetti-ikäisillä pojilla testosteronitasot ovat yhteydessä aggressiivisuuteen ja dominoivuuteen toveriryhmissä. Murrosikäisten tyttöjen estrogeenitasojen on taas todettu liittyvän aggressiivisuuteen. Nuorten sosiaalinen asema on usein yhteydessä hyvinvointiin ja ikätoverisuhteet ovat yhteydessä mielenterveyteen. Kiusaamisen kohteena ovat usein ahdistuneet ja masentuneet nuoret ja kiusaaminen lisää heidän ongelmiaan. (Nurmi ym. 2006, 15, 124-126, 148, 150).

Lastensuojelun laitoksissa asuneille nuorille nuoruus on uuden alun mahdollisuus (Sinkkonen 2010, 97). Teini-ikässä sijoitetuilla nuorilla on elämään liittynyt usein monia elinoloihin sekä vanhempien huolenpitoon liittyviä epäsuotuisia tekijöitä, jotka vaikuttavat kehitykseen (Syrjäytyminen ja syrjäytymisen riskitekijät 2016). Vaikka nuori tulisi vaikeista oloista, voi hän asettua yllättävän nopeasti uusiin, turvallisiin olosuhteisiin. (Sinkkonen 2010, 97.)

4 Itsenäistymisprosessi

Yksi nuoruuden kehityslinja on aikuiselämän rooleihin valmistautuminen. Siihen liittyy koulutus, ammatin valinta, elämäntavat sekä ihmissuhteet. Näiden roolinen omaksuminen vie nuoren kohti aikuisuutta. (Nurmi 2008, 256.) Nuoruudesta siirtymistä aikuisuuteen on vaikea rajata. Nuoruusajan kehityksestä on puhuttu kolmen kriisin ratkaisuna; ihmissuhdekriisin, identiteettikriisin ja ideologisen kriisin aikana. (Nurmiranta ym. 2012, 72.) Itsenäistyminen on jokaiselle nuorelle yksilöllinen prosessi. Sen kulkuun vaikuttaa monet tekijät, kuten perheestä, perheen rakenne, nuoren sukupuoli, nuorten suhteet vanhempiin, murrosiän ajankohta, aivojen kehitys, toverisuhteet, harrastukset ja eettiset ja uskonnolliset arvot. Itsenäistymisen ymmärtäminen liittyy vahvasti nuoren käsitykseen siitä mistä nuori irtautuu ja keistä hän itsenäistyy. Aiemmalla kehityksellä on suuri vaikutus itsenäistymisen kulkuun. Harppaus nuoruudesta aikuisuuteen on pitkä prosessi. Se on vaiheittaista ja vähitellen tapahtuvaa kasvua kohti uutta tuntematonta, ja heittäytyminen vaatii psyykkistä työtä. Välillä mennään myös askeleita taaksepäin. Psykkiseen työhön tulee antaa aikaa. (Sinkkonen 2010, 54, 63-64.) Nuoruuden kasvun aikana tulee usein töppäyksiä, mutta nuoren täytyy tuntea, että lähellä on välittäviä aikuisia. Nuoret tarvitsevat lähelleen turvallisia aikuisia joita he voivat rakastaa ja vihata ja jotka eivät hylkää heitä. (Aalberg & Siimes 2007, 127; Sinkkonen 2010, 85.)

4.1 Lastensuojelulaitoksesta kohti itsenäistä elämää

Sijaishuollon päättyessä on nuorella edessä kaksi vaativaa tunnetason prosessia - luopuminen ja uudelleen aloittaminen - kuten sijoituksen alkuvaiheessakin. Kysymykset aikuisuudesta ja itsenäistymisestä ovat varmasti pinnalla. (Känkänen 2013, 271.) Sijaishuollon päämääränä on kasvattaa ja ohjata nuorta itsenäiseen elämään, omillaan toimeen tulevaksi aikuiseksi. Tavoitteena on, että nuorella on oma sosiaalinen verkosto tukenaan ja tarvittaessa nuori voi haakeutua normaalin sosiaalityön tuen piiriin. (Laaksonen 2004, 10.) McDonaldin ym. (1996, 119) mukaan sijaishuollon yksi tärkeimmistä tehtävistä on valmistaa aikuistuva nuori itsenäiseen elämään (Reinikainen 2009, 93). Scannapieco ym. (2007, 434) ovat samoilla linjoilla ja toteavat tavoitteena olevan saada nuoresta itse selviävä aikuinen ja tuottava yhteiskunnan jäsen.

Itsenäistyminen on monivaiheinen prosessi ja matkalla on sekä onnistumisia että epäonnistumisia. Nämä kehitysvaiheet ja murrosvaiheet kuuluvat jokaisen nuoren elämään. (Känkänen 2013, 272.) Sijaishuollosta itsenäistyvillä nuorilla on enemmän ongelmia muun muassa käytöksessä, emotionaalisuudessa ja mielenterveydessä (Scannapieco, Connell-Carrick & Painter 2007, 425). Turvattomissa ja epävakaisissa kasvuoloissa varttuneella nuorella omat kehitykselliset kriisit, kuten uhmaikä ja murrosikä, ovat saattaneet jäädä toissijaisiksi ja turvattomasti kiintyneen nuoren itsenäistyminen voi olla vaikeaa. Vaikeiden elämäntapojen takia turvallisuuden tunne voi olla heikkoa ja nuoren pääoma pientä. Sijoitettujen nuorten kohdalla onkin

erityisen tärkeää valmistautua elämän tavanomaisiin kasvukriiseihin. (Känkänen 2013, 272; Sinkkonen 2010, 85, 87.)

Lastensuojelun sijaishuollossa asuville tulevaisuus asettaa siis tavallista suurempia haasteita. Nuorilta odotetaan jopa enemmän kuin tavallisissa kotioiloissa eläviltä nuorilta, sillä itsenäisessä elämässä on pärjättävä kertaheitolla. Harvalla on kuitenkaan paikkaa mihin palata, jos tie on kuoppainen. (Laaksonen 2004, 7.) Sijaishuollosta itsenäistyvät nuoret kokevat monenlaisia haasteista valmistautuessaan aikuisuuteen. Aikuisuuteen ja itsenäiseen elämään siirtyessä nuoret joutuvat tekemään kriittisiä päätöksiä muun muassa koulutuksen, uran, sosiaalisten suhteiden ja muiden itsenäisen elämän valmistautumiseen kanssa. (Britner, Randall & Ahrens 2014, 342.)

Lukuisten tutkimusten mukaan sijaishuollosta itsenäistyvien nuorten tulevaisuuden näkymät ovat huonot. Muun muassa Daining & DePanfilis (2007, 1158) toteavat sijaishuollosta itsenäistyvien nuorten joutuvan ottamaan usein ennen aikaisesti ja kokonaisvaltaisesti vastuun omasta elämästään. (Reinikainen 2009, 93.) Ioana Boldis käsittelee tutkimuksessaan ”Youth Transition from Care to Independent Adulthood: A Social Problem?” nuorten itsenäistymistä lastensuojelusta sosiaalisena ongelmana. Boldis ottaa tutkimuksessaan esille sen, kuinka monissa tutkimuksissa on havaittu, kuinka haavoittuvaisia itsenäistyvät nuoret ovat. Boldisin tutkimuksessa tutkittiin 85 huostaan otetun nuoren sekä 78 vanhemman/sijaisvanhemman mielipiteitä itsenäistymisen haasteista Romaniassa. Kyselyn pääteemana oli vaikeudet ja hankaluudet siirtyessä itsenäiseen elämään. Vaikeina koettiin työn ja oman paikkansa löytyminen. Tutkimustulosten mukaan nuoret, jotka itsenäistyvät sijaishuollosta kokevat kodittomuutta, mielisairauksia ja rikollisuutta, työttömyyttä ja epäonnistumista opiskeluissa. Nuoret kokivat, etteivät saaneet tarpeeksi tukea yhteiskunnalta, eikä heitä tuettu tarpeeksi.

Paula Halonen ja Sanna Oinonen (2011) Lahden ammattikorkeakoulusta ovat tehneet ylemmän ammattikorkeakoulun opinnäytetyön ”OMIN EVÄIN MAAILMALLE -Lastenkodista itsenäiseen elämään”. Heidän opinnäytetyönsä on kehittämishanke, jonka tarkoituksena oli kartoittaa lastenkodin itsenäistyvälle nuorelle tarjoama tuki, sekä selkiyttää ja yhtenäistää itsenäistyvän nuoren kanssa tehtävää työtä. Hanke koostui jo pois muuttaneille nuorille tehdystä kyselystä, johon vastasi 10 nuorta, sekä lastenkodin henkilökuntaa osallistavasta työpajatoiminnasta. Tutkimuksessa nuorten vastauksista nousi esille selkeimmin nuorten kokema yksinäisyyden tunne ja tukea toivottiin etenkin asumiseen, asiointiin sekä taloudellisuuteen. Omaohjaajalta toivottiin ensisijaisesti elämänohjeita, tukea, aikuisen mallia ja kuuntelijaa.

Sarianna Reinikainen (2009) Helsingin yliopiston Kasvatustieteellisestä laitoksesta on tehnyt tutkimuksen ”Nuorisokodista maailmalle. Kokemuksia nuorisokodissa elämisestä ja aikuisiässä selviytymisestä”. Tutkimuksen pääteemoina on nuorten kokemukset nuorisokodissa elämisestä

sekä kokemukset selviytymisestä aikuisena. Selviytymistä tarkastellaan myös elämään tilanteiden tosiasioiden avulla. Tutkimus toteutettiin kyselyin sekä haastatteluin nuorisokodin entisille asukkaille. Kyselyyn vastasi 62 nuorisokodin entistä asukasta ja haastatteluun osallistui 34 henkilöä. Tutkimuksen tarkoituksena oli tuottaa tietoa nuorten itsenäistymisvaiheesta, ja antaa samalla eväitä sijaishuollosta itsenäistyville nuorille. Muutos- ja siirtymätilanteet ovatkin kriittisiä vaiheita, joissa elämäkulku voi lähteä joko hyvään tai huonoon suuntaan. Etenkin varhain sijaishuoltoon muuttaneilla nuorilla itsenäistymisprosessissa tarvittava tuki voi olla vaillinaista. Lukuisat muutot sijaishuollon aikana eivät anna mahdollisuutta luoda ja ylläpitää yhteisötason siteitä. Reinikaisen tutkimuksen mukaan sijaishuollon päättymisen jälkeinen aika oli levotonta ja suunnittelematonta oman paikan hakemista. Nuorten elämä ajalehti tilanteesta toiseen ja sattuma ohjasi pitkälti tapahtumia ja ratkaisuja. Nuoret kokivat, että nuorisokodista omilleen lähtö tapahtui liian aikaisin ilman riittävää valmistautumista. Nuorisokoti opetti kuitenkin yhteiskunnassa selviytymistä ja perusasioita. (Reinikainen 2009, 93, 98.)

Tutkimuksissa on myös todettu sijaishuollossa kasvaneilla henkilöillä olevan aikuisena usealla elämänalueella enemmän vaikeuksia kuin omassa kodissaan kasvaneilla henkilöillä. Sijaishuollossa kasvaneet nuoret ovat eläneet elämää, joka vaikuttaa aikuiselämään saakka. Usein elämä onkin haasteellisempaa ja nuorten tarve ulottuvaan ja joustavaan emotionaaliseen, sosiaaliseen ja taloudelliseen tukeen on suurta. (Reinikainen 2009, 4.) Monella sijaishuollosta itsenäistyvällä nuorella on haasteita muutoksen aikana, sillä heitä puuttuu usein perheen tuki. (Britner, Randall & Ahrens 2014, 342). Aikuistuvan nuoren sosiaalinen tukiverkko ei ole aina riittävä tukeakseen häntä ja monet arkipäivässä tarvittavat taidot voivat olla puutteellisia (Laaksonen 2004, 11).

Jotta itsenäistyminen sujuisi mahdollisimman sujuvasti, itsenäistymisen valmentaminen ja sijaishuoltopaikasta lähdön valmistelu on aloitettava riittävän varhaisessa vaiheessa. Näin saadaan tietoa siinä, millaisia tukirakenteita nuori tarvitsee siirtyessään nuorisokodista itsenäiseen asumiseen ja voidaan turvata myönteisen kehityksen jatkumista. (Känkänen 2013, 270.) Lastensuojelussa on monia tapoja tukea nuorten itsenäistymistä. Scannapieco ym. (2007, 430) puhuvat positiivisesta nuoruuden kehityksen prosessista, jossa tarvitaan tukevaa ympäristöä sekä mahdollisuuksia, itsensä johtamisen taitoja ja taitojen harjoittelua, sillä yksin selviämissä on suuria haasteita etenkin sijaishuollosta lähtevillä nuorilla. Positiivinen nuoruuden kehitys, yhteistyötaidot ja pysyvät suhteet auttavat päätöksenteossa tulevaisuudessa. (Scannapieco, Connell-Carrick & Painter 2007, 430.)

Tiedon siirtoa tukee työn dokumentointi ja suunnitelmallisuus. Strukturoidun työskentelyn avulla nuori oppii jäsentämään kokemuksiaan ja tunteitaan sekä käymään läpi elettyä ja suunnitamaan tulevaisuutta kohden. Kun tieto jäsenetään hyvin, tunnustetaan niin nuoren pulmatilanteet kuin vahvuudet ja voimavarat. Jäsennellyn tiedon avulla nuori oppii hahmottamaan

käsitystä oman elämänkulun kokonaisuudesta. (Känkänen 2013, 266.) Kun siirtymävaihe on lähestymässä, nuoren tulee tietää mitä on tapahtumassa, jotta hän voi katsoa luottavaisin mielin tulevaisuuteen. Uuteen vaiheeseen siirtyminen on helpompaa silloin, kun käsitys omasta itsestä ja aiemmasta elämänkulusta on selkeä. Yleensä nuoren elämänkulun pitkäaikaisesta muistista vastaavat vanhemmat ja sukulaiset, mutta sijoitettujen nuorten kohdalla voi pahimmillaan käydä niin, että kukaan ei muista millainen hän on ollut lapsena tai varhaisteini-iässä. Tämän vuoksi on erityisen tärkeää, että sijaishuollon aikaiset tapahtumat kirjataan nuoren omaan kansioon, jotta jokaisella on oma historiansa säilössä. (Laaksonen 2004, 24-25.)

4.2 Aikuisen tuki itsenäistymisprosessin aikana

Itsenäistymisestä puhutaan kehityspsykologisena elämänvaiheena, jossa tukena tarvitaan tuttua ja turvalliseksi koettua aikuista jolta voi pyytää apua. Lisäksi nuori tarvitsee tietoisuutta siitä, että hänen hyvinvoinnistaan ollaan edelleen kiinnostuneita. (Laaksonen 2004, 11.) Itsenäistymisvaiheessa oleva nuori kaipaa paljon tukea ja ohjausta. Nuoren tulee tunnistaa omat voimavaransa, oppia huolehtimaan itsestään ja luottaa omaan selviytymiseensä. Sijaishuollon aikana luodaan pohjaa itsenäistymiselle yhdessä tekemällä ja osallistumalla. Nuori tarvitsee kannattelijoita ja vieressä kulkijoita sekä tarvittavan tuen. Työntekijän tulee auttaa nuorta ylläpitämään itsenäistymistä tukevaa suuntaa ja työskennellä tavoitteellisesti yhdessä nuoren kanssa. (Känkänen 2013, 271.) Nuoren itsenäistymisen on vaiheittaista ja nuori pyrkii samanaikaisesti itsenäistymään sekä tuntee riippuvuutta (Aalberg & Siimes 2007, 125).

Nuoren kasvaessa itsenäisyyteen tarvitaan suojaavaa ja huolehtivaista ympäristöä, jossa lapsi tuntee olonsa tärkeäksi (Aalberg & Siimes 2007, 125). Jokaisella nuorella tulisi olla oikeus saada kulkea läpi kehitykselliset vaiheet turvallisesti. Lapsuudesta nuoruuteen ja aikuisuuteen siirtyminen on suuri elämänvaihe, jossa nuori etsii yksilöllisyytään sekä omia rajoituksiaan. Kehityksellisiin pohdintoihin ja rajojen etsimiseen nuori tarvitsee aikuisen tukea. Usein läheisiä koetellaan, kun nuori etsii näitä rajoja. Nuori tarvitsee turvallisuutta, läheisyyttä ja jatkuvuutta ihmissuhteissa epävarmuuden tunnetiloissa. (Känkänen 2013, 272.)

Ristiriitoja läheisten aikuisten kanssa syntyy varmasti (Aalberg & Siimes 2007, 126). Nuori tarvitsee kuitenkin aika ajoin aikuista kuuntelijaa ja keskustelukumppania. Nuoret ovat vielä keskeneräisiä ja kypsymättömiä, joten he eivät ole vielä täysin kypsiä ottamaan vastuuta omista asioistaan. Aikuisen tuki on tarpeen, toisinaan ymmärtäjänä, toisinaan vastustajana. (Sinkkonen 2010, 53.) Nuorilla saattaa olla mielessä epäjohtonmukaisia ajatuksia ja hän voi pelätä riippuvuutta aikuisista ja haluaa selvittää yksin, mutta silloin kun aikuinen on aidosti läsnä ja kuuntelee, nuori saa tilaisuuden hahmottaa omia ajatuksiaan. Kun aikuinen kuuntelee ymmärtäen, saattaa nuori huomata ilman ulkoista pakkoa ne johtopäätökset, jotka ovat myös aikuisten mielestä järkevämpiä. (Aalberg & Siimes 2007, 126; Sinkkonen 2010, 55.)

Nuorelle on tärkeää, että hän voi luottaa läheisiin aikuisiin. Nuoret kokeilevat usein turvallisuustoimia, sääntöjä ja määräyksiä, sillä haluavat varmistua, että ne ovat olemassa ja että ne kestävät. Rajojen asettaminen perustuu nuorten suojeluun sekä tilan antamiseen. Nuorten ympäristön epäonnistuessa rajojen asettamisessa ja tukemisessa, käyttäytymishäiriöt ja vaikeudet kärjistyvät. Vastuu kuuluu siis niille jotka edustavat vanhemmuutta. (Aalberg & Siimes 2007, 127-128.)

Kasvaminen lapsuudesta aikuisuuteen on prosessi, jossa on psyykkisiä, sosiaalisia, emotionaalisia ja kognitiivisia haasteita. Scannapieco ym. (2007, 433-434) mukaan nuoren yhteydet, tukeva ympäristö ja omapäätöksenteko ohjaavat nuorta eteenpäin. He nostavat esille myös varhaisen suunnittelun tärkeyden. Lastensuojelutyöntekijät, jotka ymmärtävät nuoriso-orientoituneen harjoittelun, yhteistyötaidot ja yhteydenpidon tärkeyden voivat ohjata ja rohkaista nuorta itsenäiseen elämään. (Scannapieco, Connell-Carrick & Painter 2007, 433-434.)

4.3 Jälkihuolto itsenäistymisen tukena

Koska sijaishuollon jälkeen syrjäytymisen vaara on tavallista suurempi, nuori tarvitsee varsinaisen siirtymäkauden jälkeenkkin positiivista kehityksen tukemista. Nuorta tukemalla ja vahvistamalla tuetaan nuoren toivoa ja tulevaisuuden näkymiä, ja samalla hänen mahdollisuuksiin ottaa omat resurssit käyttöön kokonaisvaltaisesti. Yhteiskunnan puuttuessa raskaammalla mahdollisella toimenpiteellä lapsen elämään lasta suojellakseen, eli ottaessaan hänet pois biologisesta perheestään, yhteiskunnan velvollisuutena on kantaa ottamansa vastuu loppuun saakka. Tämä tarkoittaa tukea sinne saakka, kun nuoren omat siivet ja lähiverkosto kantavat. (Laaksonen 2004, 10-11.) Jokaisella nuorella on oikeus lastensuojelun jälkihuoltoon. Jälkihuolto määritellään Lastensuojelulain 12 luvussa. Velvollisuus jälkihuoltoon päättyy viimeistään, kun nuori täyttää 21 vuotta. (Lastensuojelulaki 417/2007, 75 §.) Jälkihuoltoa aletaan suunnittelemaan jo sijoituksen kuluessa ja jälkihuoltosuunnitelmaa aletaan tehdä yksityiskohteisemmin sijoituksen viimeisen vuoden aikana. Suunnittelua tehdä kolmella tasolla: huolto-, hoito ja kasvatusta - sekä jälkihuoltosuunnitelmassa. (Laaksonen 2004, 15.) Jälkihuoltoon siirtyminen on nuorelle vapaaehtoista.

Jälkihuoltoa toteutetaan aina nuoren yksilöllisen tarpeen mukaan ja suunnitelmallisesti yhteistyössä viranomaisten kanssa. Selviytymisen perusedellytyksiä ovat riittävän toimeentulo ja asumisen järjestäminen. Jälkihuollossa voidaan antaa psykososiaalista tukea, johon kuuluu esimerkiksi henkilökohtainen ohjaus ja neuvonta, kuten arjessa selviytymisen ja itsenäisen elämäntaitojen opettelu ja yhteiskunnan palveluihin ohjaus. Tukea voidaan myös muu muassa tulevaisuuden suunnittelussa ja nuoren voimavarojen löytämisessä, asunnon hankkimisessa, opiskeluissa, työllistymisessä, harrastuksissa ja loma- ja virkistysmahdollisuuksissa. Tarkoituksena on saada siis aikuisen säännöllistä tukea sijoituksen jälkeen juuri sellaisessa muodossa mitä nuori itse tarvitsee. (Jälkihuolto 2016.)

Jälkihuollon tavoitteena on helpottaa nuoren itsenäistymistä. Nuoren käytettävissä ovat mitkä tahansa sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut, jotka ovat järjestettävissä yksilöllisen jälkihuoltotarpeen perusteella. (Jälkihuolto 2016.) Janhukaisen (2004, 323) mukaan jälkihuollolla, jos jollain voi olla mahdollisuus vaikuttaa elämänsuuntaukseen sijoituksen jälkeen. Jälkihuolto saattaa olla jopa tärkein osa lastensuojelun auttamistoimenpiteillä. (Reinikainen 2009, 94.)

5 Nuorten osallisuus

Osallisuus on käsite, josta puhutaan sosiaalialalla paljon. Käsite on vahvistanut asemaansa Suomessa 2000-luvulla. (Nivala & Ryyänen 2014, 9.) Nuorten osallisuus koostuu monista asioista, kuten oikeudesta saada tietoa itseä koskevista suunnitelmista, päätöksistä, ratkaisuksista, toimenpiteistä ja niiden perusteluista sekä mahdollisuuksista ilmaista mielipiteensä ja vaikuttaa näihin asioihin. Osallistumisesta kieltäytyminen voi olla myös osallisuuden muoto. (Lapsen osallisuus 2015.) Ihmisen hyvinvoinnin perusrakenteena on johonkin kuulumisen tunne ja kokemus omasta merkityksestä osana jotain yhteisöä ja yhteiskuntaa (Nivala & Ryyänen 2013, 10). Mahdollisuus olla osallisena on yksi kasvun ja kehityksen perusedellytys. Osallistumisen kautta lapsi oppii olemaan ja elämään yhdessä. (Oranen 2008, 7.)

5.1 Nuorten osallisuus lastensuojelussa

Lastensuojelulaissa korostetaan sitä, että lapsi on asianomaisena omassa lastensuojeluprosessissaan. Lapsella on oikeus saada tietoa itseä koskevista asioista sekä mahdollisuus vaikuttaa niihin. Lapsella pitää olla mahdollisuus saada tukea osallistumiseen ja myös kieltäytyä osallistumasta. (Oranen 2007, 11.) Osallisuus ei ole vain lakipykälien noudattamista. Joissakin tapauksissa se on kuitenkin vain rituaalisia toimenpiteitä ja mekaanisia toimintamalleja. Osallisuus voi näyttäytyä silloin vain esimerkiksi sosiaalityöntekijän tapaamisena. On tärkeää, että osallisuutta ei käytetä vain terminä, sillä osallisuuden merkitykseen tulee paneutua. (Nivala & Ryyänen 2014, 15.) Sosiaaliset taidot ja itseilmaisu kehittyvät lähes kaikissa yhteyksissä joissa osallisuutta käytännössä toteutetaan (Oranen 2008, 16). Aikuisten kanssa tapahtuva vuorovaikutus on lasten osallistumisen tärkeimpiä elementtejä (Hotari, Oranen & Pösö 2013, 55).

Osallisuutta on kuvattu monin eri tavoin, usein porrastetuin ja tikkumalleilla. Mallien idea on usein sama, alimmilla portailla vaikutusmahdollisuus on heikkoa ja mitä korkeammalle kiipeä, sitä enemmän osallisuus ja valta kasvavat. (Oranen 2008, 9.) Thomas (2002) on kritisoinut edellä kuvaamiani malleja, joissa osallisuus nähdään yksilotteisena ominaisuutena.

Osallisuuden ulottuvuudet Thomasin (2002) mukaan ovat:

Mahdollisuus valita

Mahdollisuus saada tietoa

Mahdollisuus vaikuttaa prosessiin

Mahdollisuus ilmaista itseään

Mahdollisuus saada apua ja tukea itsensä ilmaisemiseen

Mahdollisuus itsenäisiin päätöksiin

Thomasin malli tekee näkyväksi lasten yksilöllisyyden. Osallisuuden kokemus on tunne, minkä jokainen lapsi kokee yksilöllisesti. (Oranen 2008, 11.) Osallisuus on siis laaja-alaisempi yksilön ja yhteisön suhdetta kuvastava käsite. Osallisuuden toteutumiseen tarvitaan osallistumista ja tunnetta kuulluksi tulemisesta. Näen osallisuuden toteutuneen kuten Gretscher (2002) kirjoittaa; osallisuus toteutuu silloin, kun nuorelle syntyy osallisuuden tunne. (Nivala & Ryyänen 2014, 24, 27.) Nuorten osallisuus on ristiriitainen asia. Joissain tapauksissa osallisuus toimii hyvin, toisissa ei. (Lapsen osallisuus 2015.)

Berrickin, Dickensin, Pösön ja Skivenesin (2015) tutkimus ”Children’s involvement in care order decision-making: a cross-country analysis” käsittelee lasten osallisuutta huostaanoton päätöksenteossa. Tutkittavana on lastensuojelutyöntekijöitä Englannista, Suomesta, Norjasta ja USA:sta. Analyysi koostuu 772 työntekijän kuvauksesta huostaanoton menettelyistä. Lasten osallisuutta tutkittiin siitä, miten lapset saivat tietoa, miten lapsilta kerättiin tietoa ja kuinka huomioitiin mahdollisuuksia katsoa asiaa lapsen perspektiivistä. Tutkimuksen mukaan isompien lasten mielipiteet otettiin paremmin huomioon. Suomalaisen lastensuojelun kohdalla tutkimustulokset viittasivat siihen, että lastensuojelutyöntekijöillä oli intressejä tuoda lapsille informaatiota. Suomessa on olemassa myös vahva lastensuojelupolitiikka, joka tukee lasten kuuntelua iästä huolimatta. Tarkastellessa lasten osallistumista on hyvä erottaa toisistaan nuorten mielipiteen selvittäminen, puhevalta ja kuuleminen sekä päätösvalta. (Lapsen osallisuus 2015.)

5.2 Nuorten osallisuutta koskeva lainsäädäntö ja asetukset

Monet lait ja sopimukset velvoittavat lapsen kuulemiseen sekä osallisuuden mahdollistamiseen sekä lasta itseään koskevissa asioissa, suunnitelmissa ja päätöksenteossa. YK:n lapsen oikeuksien sopimuksessa määritellään lasten oikeudet. Lapset ovat samanarvoisia kuin muutkin ihmiset ja heidän mielipiteitään on kuunneltava ja otettava huomioon. Lapsi nähdään yksilönä ja lapsen perustarpeet oikeuksina, joita aikuisten maailman tulee kunnioittaa ja toteuttaa. Perustuslain kuudennessa pykälässä todetaan, että lapsia tulee kohdella tasa-arvoisesti yksilöinä, ja heidän tulee saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavasti. Määrityksiä osallisuuteen löytyy myös kuntalainsäädännöstä, nuorisolaista sekä lastensuojelulaista. (Karinsalo 2008, 5.)

Lastensuojelulaki (417/2007) määrittelee neljännessä luvussa lapsen osallisuuden. Lapsen toivomukset ja mielipide on otettava huomioon lapsen iän ja kehitystason edellyttämällä tavalla lastensuojelua toteutettaessa. Lasta koskeviin asiakasasiakirjoihin on kirjattava lapsen mielipiteen selvittämisen tapa ja pääasiallinen sisältö. Lapsen tai nuoren mielipiteisiin ja toivomuksiin on kiinnitettävä erityistä huomiota lastensuojelun tarvetta arvioitaessa, lasta tai nuorta koskevaa päätöstä tehtäessä ja lastensuojelua toteutettaessa (Lastensuojelulaki 417/2007, 5 §).

Hallintolain (434/2003) 34 §:n mukaisesti kaksitoista vuotta täyttäneelle lapselle on varattava tilaisuus tulla kuulluksi häntä itseään koskevassa lastensuojeluasiassa. Usein lakia tulkitaan juridisesti ja kapeasti. On ajateltu, että kuulluksi tuleminen koskee vain 12-vuotta täyttäneitä. Käytännössä tämä on tarkoittanut sitä, että alle 12-vuotiaita ei ole otettu mukaan työskentelyyn eikä heidän oikeutensa osallisuuteen ole toteutunut. (Oranen 2008, 8.)

5.3 Osallisuus lastensuojelun laitoshoidossa

Nuoren osallisuutta omassa lastensuojelun asiakkuusprosessissa kutsutaan prosessiosallisuudeksi. Nuori on siis aktiivisesti osallisena omassa asiakkuudessaan eri tavoin. Nuoren ei tarvitse olla mukana kaikissa tapaamisissa ja neuvotteluissa ja prosessiosallisuus voidaan varmistaa kuulemalla nuorta etukäteen ja tapaamisen ja sisällöt kerrotaan niiden jälkeen. (Muukkonen 2013, 167.) Nuoret tuovat paljon tietoa omaan lastensuojelun asiakkuuteensa. Nuorilla on usein paljon sellaista tietoa elämästään, joka tulee lastensuojelun tietoon vain nuorelta kysyessä. Nuoren pitäisi tulla kuulluksi omassa asiassa, vaikka hänen kertomansa olisi ristiriidassa aikuisen tiedon kanssa. Näin voidaan saada merkittävää tietoa esimerkiksi perheen tilanteesta. (Hotari, Oranen & Pösö 2013, 156; Muukkonen 2013, 169.) Nuoret tulee ottaa mukaan suunnitelmien tavoitteiden ja keinojen arviointiin (Niemelä 2005, 50).

Asiakirjadokumentointi on yksi lastensuojelutyön tärkeistä osa-alueista. Erosen (2008, 26, 32) tutkimuksen mukaan asiakirjadokumentointi on liian kapeaa ja lapset ja nuoret pääsevät entistä vähemmän osallistumaan dokumentointikäytäntöihin, joten heidän osallisena oleminen on lopulta lähes olematonta. Raportteihinkaan ei näytä tulevan kaikki oleellinen, sillä lastenkodissa asuneet nuoret kertovat, että raportoinnin takia kaikkia asioita ei voitu kertoa aikuisille. Osallisuus ei siis näytä toteutuneen raportointikäytännöissä Erosen tutkimuksen mukaan. Nuorten tulisi saada olla osallisena raporttien laatimisessa seuraamisen sijaan. Konkreettinen mukana olo ja keskustelu päivän kulusta nuoren kanssa saivat nuoren tuntemaan itsensä osalliseksi myös raportointikäytännössä. Jotta nuori pääsee enemmän osalliseksi omassa asiakassuhteessaan, on työntekijän lisättävä lapsilähtöistä tapoja tiedonkeruuseen ja dokumentointiin. Sosiaalityön käytännön kehittämisen näkökulmasta on tärkeää, että nuoret saavat selkeän paikan heitä koskevien asiakirjojen laatimisessa. (Timonen-Kallio 2010, 13.)

Tarja Pösö (2004, 48, 121) on tehnyt tutkimuksen ”Vakavat silmät ja muita kokemuksia koulukodista”. Tutkimus kuvaa koulukodissa asuvien nuorten elämää ja siitä, mitä koulukoti merkitsee nuorille. Tutkimus on osa Stakesin rahoittamaa Koulukotioppilaan urat -projektia vuosina 2001-2003. Tutkimus perustuu kahden koulukodin 42 nuorten haastatteluihin, heidän ottamiin valokuviin (558 kpl) sekä tutkijan läsnäoloon laitoksessa. Tutkimuksen nuorten haastattelujen perusteella näyttävät luottamuksen puute, pettymys sekä yksinäisyys. Laitoshoidossa nuorten yksilöoikeuksia vievät laitostyön yksilöä rajoittava suojelu. Koulukodin nuorilla on tarkat säännöt, joten osallistumisen ja vaikuttamisen keinot ovat ongelmallisia ja ehdollisia.

Tämä saa monet nuoret pohtimaan oman osallisuuden vajetta koulukodin sisällä. Etäisyys palvelujärjestelmän aikuisia kohtaan on nähtävissä, sillä nuoret eivät koe, että työntekijät taivoittaisivat heidän kokemuksia ja tarpeita. Vaikka nuori otetaan mukaan, niin hän ei voi olla aina määrittämässä omaa suojelun ja turvan tarvetta. Nuoret kokevat, että omaa mielipidettä ei arvosta ja esimerkiksi hoitosuunnitelmaneuvoittelussa nuoret kertoivat kuulevansa, mitä muut ovat suunnitelleet omasta elämästä. Omia näkökantoja voi tuoda esiin, mutta päätökset ovat silti sen mukaisia kuin sosiaalityöntekijät ja muut tekijät ovat parhaaksi nähneet. Kun nuori viettää useita kuukausia vastentahtoisesti suljetussa tilassa, on nuoren osallisuutta hankala määritellä, sillä kun nuori haluaa vaikuttaa elämäänsä esimerkiksi soittamalla kaverille ja tulee torjutuksi. On vaikea ymmärtää, että aikuiset tietävät paremmin nuoren tilanteen. (Pösö 2004, 5, 90, 118, 121.)

5.4 Työntekijä osallisuuden tukijana

Jotta nuoret voisivat olla osallisina, tulla kohdatuiksi ja kuulluiksi, täytyy työntekijän tehdä määrätietoista työtä. Työskentelyn perusedellytyksinä ovat tila, aika ja ihminen. Tilan lisäksi tarvitaan ihminen, jolla on aikaa olla nuoren kanssa. (Paavilainen & Pösö 2003, 241-242, 246.) Eri tutkimusten mukaan (mm. Oranen 2008, 42) nuoret ovat nähneet työntekijöiden tärkeimpinä ominaisuuksina luotettavuuden ja tuttuuden. Jotta asioista voidaan puhua hoitaa, työntekijään pitää luottaa ja myös työntekijän pitää luottaa nuoreen. Orasen (2008, 42) tutkimuksen mukaan nuoret toivoivat saavansa työntekijöitä apua ja rohkaisua omien ajatustensa ilmaisemiseen ja mahdollisuuden olla osallistumatta tilanteisiin, jotka he kokevat vaikeiksi. Nuorille mieleisempää oli, että aikuinen välittää nuoren mielipiteen muille, jos hänen itse on vaikea niistä puhua.

Työntekijöiden asennoituminen nuorten osallisuuteen on vaihtelevaa. Thomas (2002) on jaotellut neljä erilaista lähestymistapaa; kliininen, byrokraattinen, arvosidonnainen ja kyyninen. Kliinisessä lähestymistavassa osallistuminen nähdään helposti riskialttiina ja nuoren hyvinvointi vaarantavana. Toisaalta taas kliininen näkökulma voi olla nuoren herkkää yksilöllistä huomiointia. Byrokraattisessa näkemyksessä pyritään toteuttamaan vaatimukset organisaation asettamien kriteerien mukaan. Arvosidonnaisen näkemyksen mukaan osallisuutta pidetään hyvänä ja tärkeänä jonka tehtävänä on nuorten tukeminen ja osallisuuden mahdollistaminen. Neljännen, kyynisen lähestymistavan mukaan nuorilla on jo riittävästi valtaa, eikä sitä ole tarpeen lisätä. (Oranen 2008, 11-12.) Orasen (2008, 15) mukaan ammattilaisten asiantuntijarooli ja -asema on usein niin vahva, että se voi asettaa nuoret yksisuuntaiseen tiedonsaajan rooliin.

Lastensuojelun työntekijät voivat kokea nuorten kohtaamisen vaikeana. Sosiaalityön menetelmät, nuoren edun määrittämisen vaikeudet, byrokraattiset tekijät, nuorten kehityksellinen erilaisuus ja nuoren asema yhteiskunnassa määrittävät työn tekemistä ja

lasten osallistumista. Lastensuojelu on instituutio jossa tapahtuva osallisuus ei ole neutraalia tai tasa-arvoista. Työntekijöillä on valtaa ja nuorten osallistuminen tarkoittaa omalla tavallaan vallasta luopumista. Lastensuojelussa valta ja vastuu kulkevat käsi kädessä. Nuorten osallisuus lastensuojelussa on monimutkaisissa ja ristiriitaisissa verkostoissa toimimista, jossa vaikuttavia tahoja on monia jokainen omine intresseineen ja tulkintoineen. (Hotari, Oranen & Pösö 2013, 156-157.)

Lapsilähtöinen työote painottaa nuorten osallisuutta. Jotta nuori saadaan osalliseksi, täytyy työntekijän vahvistaa nuoren kanssa nuoren omista lähtökohdista rakentuvaa käsitystä minuudesta sekä opettaa ja antaa sosiaalisia taitoja ja valmiuksia yhteiskunnan jäsenenä ja kansalaisena. Jotta osallisuus vahvistuisi, työntekijän tulee luoda pedagoginen suhde ja rakentaa dialoginen prosessi, jossa oikealla ilmapiirillä ja työntekijän asenteella on tärkeä rooli. On tärkeää ottaa huomioon myös nuoren psykologinen kehittyminen ja siirtyminen kehitysvaiheesta toiseen. Näin työntekijä saa tietoja siitä millaista mielipiteen ilmaisua ja päätöksentekoa nuorelta voidaan edellyttää ja millaisilla keinoilla nuoren ääni saadaan kuuluviin. Työntekijän on siis työskenneltävä osallistavalla työ-orientaatiolla. (Timonen-Kallio 2010, 15.) Nuorten osallistaminen antaa työntekijälle mahdollisuuden kuunnella ja antaa välineitä lasten ja nuorten ajatuksen ja kokemusten ymmärtämiseen (Oranen 2008, 16). Kun nuori otetaan mukaan tavoitteiden asetteluun ja häntä vastuutetaan omalta osalta tavoitteiden saavuttamisessa, saadaan nuori sitoutumaan paremmin työskentelyyn kuin ulkoapäin ohjatessa (Niemelä 2005, 49).

Osallisuus koostuu eri osista ja niiden palasten huomioiminen vaatii ammattilaisilta sinnikkyyttä ja luovuutta. Käytännön työssä tämä tarkoittaa erilaisia yksilöllisiä työskentelytapoja monipuolisten menetelmien avulla. (Timonen-Kallio 2010, 9.) Nuorten tulisi saada mahdollisuus vaikuttaa työskentelyprosessiin. Näissä tilanteissa toimintatavat ovat edelleen hyvin viranomaiskeskeisiä lasten ja nuorten antaman palautteen perusteella. (Lapsen osallisuus 2015.) Tie laadukkaaseen ja asiakaskeskeiseen työskentelyyn on nuoren mukaan ottaminen suunnitelmien tekemiseen ja työskentelyyn. Kun suunnitelmia tehdään, tulee turvata nuorten vaikutusmahdollisuus omiin asioihin ja kuulla sekä kirjata heidän mielipiteensä. (Niemelä 2005, 49.)

5.5 Ryhmätoiminnalla osallisuuteen ja toiminnan kehittämiseen

Nuoret saavat pitkäjänteistä ja konkreettista tukea riskien tilalle valtaannuttavan viitekehyyksen avulla. Nuorten valtaistumista, sosiaalisia taitoja, luottamusta ja lojaliteettia voidaan lisätä pienryhmätoiminnalla, jossa nuoret osaavat ilmaista tarpeensa ja toiveensa hyvin selkeästi. Tärkeintä nuorten osallistamisessa on se, että nuoret voivat tulla kuulluiksi osallistamalla toiminnan sisällön suunnitteluun, työmenetelmien valintaan ja kehittämiseen sekä toi-

minnan ajallisen keston määrittelyyn. Nuorilla tulee olla oikeus valita, haluavatko he osallistua ryhmään vai eivätkö ja heidän tulee saada valita ne asiat ja toiminnot joihin haluavat osallistua. (Heikkinen 2005, 327, 329, 337-338.) Heikkisen (2005, 323-333) mukaan toiminnallinen osallistaminen ryhmissä voi olla yksi keino ehkäistä raskaan lastensuojelun ongelmiin kuuluvaa huono-osaisuutta ja negatiivisen sukupuoliperimän sitkeää siirtymistä. Toiminnallisten menetelmien avulla ympäristöä voidaan vaihtaa ja erilaisten harjoitusten kautta nuorille voidaan antaa omaa toimintakykyä peilaavia tunnekokemuksia, joiden avulla omaa elämäntähtäystä voidaan hahmottaa ja jäsentää uudella tavalla.

Lastensuojelulain mukaan nuorten äänen tulisi kuulua uudistusten suunnittelussa ja työkäytäntöjen kehittämisessä. Kuitenkin nuorten ääni on jäänyt usein kuulematta ja tarpeet ovat määrittäneet yleensä ammattilaiset. (Oranen 2008, 8.) Lapsen osallisuuden vahvistaminen ja lapsilähtöisyys on noussut Lastensuojelun kehittämisohjelman keskeiseksi tavoitteeksi. Oranen (2008, 43-44) esittää, että yksi osallisuuden muoto lastensuojelun kehittämisessä voisi olla lastensuojelunuorten teemakeskustelut. Lastensuojelun piirissä olevat nuoret ovat haavoittuvia ja näkevät yhteiskunnan pimennossa olevia puolia erityisesti näkökulmasta. Heidän ajatukset ovat siis tarpeen ottaa huomioon, sillä he tuovat lastensuojelun kehittämiseen oman ainutlaatuisen näkökulman. Kehittämisen näkökulmasta on tärkeää, että nuoret saavat mahdollisuuden rakentaa, kommentoida ja arvioida aloitteita jo suunnitteluvaiheessa. Asiantuntijat paikantavat nuoren erilaisten määrittelyjen kautta, mutta puuttuva lenkki sisältää vaihtoehdon nuoresta toimivana subjektina, ajattelevana, tahtovana ja toimivana yksilönä. Tämä näkemys edustaa lapsilähtöisyyttä, jossa ryhmätoiminta ja sen arviointitieto voi auttaa ymmärtämään paremmin syrjäytyneiden lasten keskinäisen vuorovaikutuksen merkitystä. (Heikkinen 2005, 325.) Vertaisryhmän merkitys voi siis olla suuri.

Orasen (2008, 40, 43, 46) tutkimuksen mukaan nuoret eivät halua päästä tekemään päätöksiä tai määräämään toiminnasta. Osallisuuden kokemus tulee siitä, että lapsi tulee kuulluksi. Tärkeintä ei ole siis nuoren päätösvalta vaan kuulluksi tuleminen. Nuoret kokivat ryhmäkeskustelun hyvänä menetelmänä nuorten kokemusten, ajatusten ja mielipiteiden kuulemisessa. Keskustelujen kautta voidaan tuottaa rikas ja monitasoinen aineisto. Vetäjien rooli keskusteluissa on merkittävä, sillä he huolehtivat siitä, että kaikki saavat äänensä kuuluviin ja että keskustelu pysyy oikeassa teemassa. Kun nuoret osallistuvat niin omaan lastensuojeluasian käsittelyyn kuin kehitystyöhönkin, on tärkeää antaa realistinen kuva siitä mitä osallisuus merkitsee. Ei siis voida luvata valtaa. Aikuisen on tunnistettava eettiset kysymykset ja toiminnan rajat.

Lasten ja nuorten mukaan ottaminen toiminnan suunnitteluun on siis arvokasta. Lapsikeskeisen työskentelyn merkitys on korostunut 2000-luvulla. Myös tutkimuksissa näkyy netistä enemmän lasten ja nuorten näkökulma, toimijuus ja kokemukset. (Aaltonen & Heikkinen 2013,

197.) Monia lapsiin liittyviä tutkimuksia ja metodeja ovat kehittäneet tutkijat, ottamatta lasten ajatuksia ja mielipiteitä mukaan suunnitteluun. Monesti lapset on koettu vain tutkimuksen kohteena, mutta uudet näkökulmat ovat avanneet suuremman näkökannan, jossa lapset nähdään sosiaalisina ja kulttuurisina toimijoina. Tutkijoiden tulisi ottaa lasten kokemukset ja näkemykset huomioon ja ymmärtää heidän arvonsa. Lapsilta voidaan saada merkityksellistä tietoa tutkimukseen, kun heidät nähdään aktiivisia osallisina tutkimuksen prosessissa ja kun heidän näkökulmat ja tunteet hyväksytään ja otetaan huomioon. (Woodhead & Faulkner 2009, 13, 32, 34.)

6 Tutkimuskysymykset, tavoitteet ja kohderyhmä

Opinnäytetyön tutkimuskysymykset ovat:

- Mitä nuori toivoo itsenäistymisen tukemiselta ja miten nuori kokee/on kokenut itsenäistymisprosessin erityisyksikössä
- Miten nuori kokee omaohjaajan ja ohjaajien roolin itsenäistymisen tukemisessa

Opinnäytetyöni tavoitteena on osallistaa nuoria, sekä saada nuorten mielipiteet ja ajatukset kuuluviin itsenäistymissuunnitelman kehittämistyössä Desiker-Aurinkomäki oy:n erityisyksiköissä. Tarkoituksena on saada haastattelujen avulla tietoa siitä, mitä nuoret toivovat itsenäistymisen tukemisessa, sekä kartoittaa nuorten kokemuksia itsenäistymisen tukemisesta Desiker-Aurinkomäki Oy:n erityisyksiköissä. Tavoitteena on myös saada nuorille osallisuuden kokemuksia kuulluksi tulemisesta.

Tutkimus sisältää nuorten omia yksilöllisiä kokemuksia itsenäistymisestä. Itsenäistyminen tapahtuu pääosin laitoksessa asuessa joten laitoksella on suuri vaikutus itsenäistymisen tukemisessa. Itsenäistymisen tukeminen aloitetaan lapsen ollessa murrosikäinen ja monet erityisyksiköissä asuvista nuorista asuu laitoksessa 18 ikävuoteen saakka. Itsenäistymisen tukeminen tapahtuu siis pääosin laitoksessa.

Opinnäytetyön kohderyhmänä ovat erityisyksiköissä asuvat 15-17-vuotiaat nuoret sekä erityisyksiköistä jo poismuuttaneet 17-22-vuotiaat nuoret. Opinnäytetyössä haastateltavia nuoria on yhteensä seitsemän. Opinnäytetyöhön osallistuneilla nuorilla itsenäistymisprosessi on parhailaan käynnissä, tai se on läpi käyty lähivuosina. Rajasin kohderyhmäksi nuoret, sillä opinnäytetyö on osa Desiker-Aurinkomäessä tehtävää itsenäistymissuunnitelman kehittämistyötä ja tavoitteenani on tuoda kehittämistyöhön nuorten näkökulmat esille. Käytän opinnäytetyössäni haastateltavista yleisnimitystä ”nuoret”. Se pitää sisällään sekä itsenäistymisvaiheessa olevat nuoret, että jo itsenäistyneet erityisyksiköiden entiset nuoret.

7 Tutkimusmenetelmät ja aineisto

Opinnäytetyön näkökulmana on nuorisokodissa asuvien ja asuneiden nuorten kokemukset ja toiveet. Lähestymistapa on ensisijaisesti laadullinen ja yksilöllinen: Nuoret saavat kertoa omasta kokemuksellisesta näkökulmastaan itselle tärkeistä asioista. Tämän vuoksi tarkasteltavia asioita ei olla määritelty liian tarkoin etukäteen, ja keskusteltavat asiat on jaettu teemoittain. Keskustelevan haastattelun avulla saadaan kokemuksia eri toiminnoista ja tilanteista sekä miten niihin on suhtauduttu myöhemmin elämässä. (Kts. Rönkä, Oravala & Pulkinen 2002, 59.) Opinnäytetyön ensisijaisena tarkoituksena on saada nuorisokodissa asuvien ja asuneiden nuorten näkökulmat esiin entistä vahvemmin sekä ammatilliseen keskusteluun että toiminnan kehittämiseen.

7.1 Laadullinen tutkimus

Tutkimusmenetelmänä käytän kvalitatiivista eli laadullista tutkimusotetta. Laadullisen tutkimusotteen avulla, pyritään löytämään tietoa ilman tilastollisia menetelmiä tai muita säädöksiä (Kananen 2008, 24). Tutkimuksen kautta pyritään kuvaamaan jotain ilmiötä tai tapahtumaa, ymmärtämään tiettyä toimintaa, antamaan teoreettisesti mielekäs tulkinta jollekin ilmiölle. Aineistoa kerättävillä henkilöillä tulee olla tietoa tai kokemusta tutkittavasta ilmiöstä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 85.)

Laadullisen tutkimuksen lähtökohtana on todellisen elämän kuvaaminen. Tutkittavaa kohdetta pyritään tutkimaan mahdollisimman kokonaisvaltaisesti, ymmärtämään ilmiötä syvällisesti. Laadullisessa tutkimuksessa suositaan tietojen keräämistä ihmisiltä. (Hirsjärvi ym. 2009, 161, 164; Kananen 2008, 24.) Laadullisessa tutkimuksessa tutkijalla on suora kontakti tutkittaviin, sillä usein tutkija menee itse kentälle tutkimaan ilmiötä haastattelemaan tai havainnoimaan. Tutkimuksessa ollaan kiinnostuneita merkityksistä, joita ihmiset kokevat ja miten he näkevät reaali maailman. (Kananen 2008, 25.)

Laadullisen tutkimuksen avulla selvitetään käyttäytymisen merkitystä ja sen kontekstia. Tutkimuksen kautta saadaan esille tutkittavien havainnot tilanteesta ja annetaan mahdollisuus heidän menneisyyteensä ja kehitykseensä liittyvien havaintojen huomioimiseen. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 27.) Laadullisissa tutkimuksissa on lähes aina lähtökohtana ajatus merkityksen keskeisyydestä; ihmisen toimintaa pidetään merkitysvälitteisenä, kulttuurisesti ja sosiaalisesti mielekkäänä. Todellisuus kohdataan siis erilaisten merkityksellisten käytäntöjen osana. (Ronkainen ym. 2011, 81.) Toisena usein mainittuna piirteenä on subjektiivisuus ja kokemusten huomioiminen. Laadullisessa tutkimuksessa ihminen nähdään erityisesti elämismailmansa kokijana, havainnoijana ja toimijana. Kokemukset näyttäytyvät eri valossa ajan, paikan ja tilanteen mukaan. (Ronkainen ym. 2011, 82.) Laadullisen tutkimuksen tavoitteena on selvittää ih-

misen omat kuvaukset koetusta todellisuudestaan. Laadullisen tutkimuksen avulla voidaan tavoittaa ihmisten merkityksellisiksi kokemia tapahtumaketjuja, kuten oman elämän kulkua tai elämässä pidemmälle sijoittuvaa asiaa. (Vilkkä 2005, 96.)

Laadullisessa tutkimuksessa analysoidaan merkityksiä ja niiden suhteita puheessa ja kirjoitetussa tekstissä tai kuva-aineistossa. Aineistot saatetaan tekstin muotoon analyysia varten. Laadullisen tutkimuksen aineistot ovat usein varsin pieniä, eli tutkittavia on usein melko vähän. Tutkittavien kasvaessa aineiston analyysista ja tulkintojen tekemisestä tulee liian vaikeasti hallittavaa. Tutkijan merkitys laadullisessa tutkimuksessa korostuu. Tutkija katsotaan usein keskeiseksi tutkimuksen toimijaksi ja valintojen tekijäksi. Tutkija voi olla tutkimukselle keskeinen työkalu ja hän voi vaikuttaa tuottamaansa tietoon, siihen mitä tutkimuksessa käsitellään julkikirjoitetusti. (Ronkainen ym. 2011, 80-83.)

7.2 Haastattelut ja fokusryhmät

Valitsin aineistonhankintamenetelmäksi haastattelut, sillä halusin saada kokemusperäisiä vastauksia nuorilta, sekä osallistaa heitä mukaan kehitystoimintaan. Haastattelutavaksi valitsin fokusryhmähaastattelut, sillä toivoin saavani niiden avulla tutkittavien äänet kuuluviin rennossa haastattelutilanteessa keskenään tuttujen nuorten kesken. En halunnut rajata kysymyksiä liikaa, jotta saisin mahdollisimman monipuolista aineistoa. Tarkoituksena oli saada fokusryhmähaastattelujen avulla tietoa siitä, mitä nuoret toivovat itsenäistymisen tukemisessa ja kartoittaa nuorten kokemuksia itsenäistymisen tukemisesta Desiker-Aurinkomäki Oy:n erityisyksiköissä. Tarkoituksena oli myös selvittää mitä vahvuuksia itsenäistymisprosessin tukemisessa erityisyksiköissä on sekä mahdolliset kehittämisosa-alueet. Haastattelin erityisyksiköissä asuvia nuoria 4-hengen ryhmässä. Lisäksi haastattelin jo itsenäistyneitä nuoria 3-hengen ryhmässä.

Haastattelu on luonnollinen tapa ihmisten kuulemiseen ja tiedon keräämiseen. Haastattelun synnyttämä keskustelutilanne koetaan yleensä miellyttäväksi. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 11.) Haastattelussa ollaan suorassa kielellisessä vuorovaikutuksessa tutkittavien kanssa, jolloin haastattelijalla on mahdollisuus suunnata tiedonhankintaa, saada esiin vastausten taustalla olevia motiiveja ja auttaa ymmärtämään vastauksia (Hirsjärvi & Hurme 2001, 34; Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 204). Hirsjärven ja Hurmeen (2001, 35) mukaan haastattelun avulla halutaan korostaa ihmisiä subjektina ja hänelle annetaan mahdollisuus tuoda itselle merkityksellisiä asioita esille mahdollisimman vapaasti. Haastattelun avulla voidaan selvittää haastattavien asiointilan merkitysten rakentuminen. Keskustelunomaiset haastattelut voivat tuottaa vuorovaikutuksellisen tilanteen, jossa voidaan käsitellä vaikeita asioita, kuten ihmisten ymmärtämää maailmaa ja elämää sekä mitä merkityksiä he antavat kokemuksilleen tapahtumille. Vapaamuotoisten ja syväisten keskustelujen avulla voidaan selvittää asioita, mitkä ei

ehkä muilla keinoin tulisi selvitettyksi. Haastattelussa tulee esille ihmisten sanat, niiden kielellinen merkitys sekä tulkinta. Yksinkertaisuudessaan haastattelu on keskustelu, jolla on ennalta määritelty tarkoitus ja se tähtää informaation keräämiseen. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 11, 42, 48-49.)

Haastattelu on yksi käytetyimmistä tiedonkeruumuodoista ja se on eräänlainen perusmenetelmä, joka soveltuu eri tilanteisiin. Haastattelu on melko työläs ja jatkoanalyysien kannalta vaatelias, mutta sitä kannattaa käyttää aina kun se on soveltuva tapa tiedonhankintaan, sillä haastattelun avulla ihmiset voidaan saada motivoitumaan aiheeseen paremmin kuin esimerkiksi lomakehaastatteluissa (Hirsjärvi & Hurme 2001, 3, 34; Metsämuuronen 2008, 39-40.) Tutkimushaastattelussa haastattelulla on suuri välillinen arvo tutkimusprosessissa. Haastattelu on myös käsitteisiin, merkitykseen ja kieleen perustuvaa toimintaa. Tutkimushaastattelussa tieto käytetään jonkin käytännön ongelman ratkaisemiseen. Tiedon keräämisen jälkeen se varmennetaan tieteellisin menetelmin. Nuoria haastatellessa on hyvä huomioida haastatteluun vaikuttavia seikkoja. Nuoret eivät välttämättä pidä asioiden utelemisesta. Siksi on tärkeää, että nuoret saadaan motivoituneiksi, tutkimuksen ”puolelle”. Nuoret voivat olla herkkiä instituutiolle jota vastaan kapinoivat. Haastatellessa nuoria onkin tärkeää, että nuorille tulee tunne, että hänestä ja hänen mielipiteistä ollaan kiinnostuneita. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 41-42, 132.)

Ryhmähaastattelussa tietoa kerätään usealta henkilöltä yhtä aikaa, joten se on tehokas tiedonkeruun muoto (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 210). Ryhmähaastattelussa osallistujat voivat kommentoida asioita melko spontaanisti, tehdä huomioita ja tuottaa monipuolista tietoa haastattelun aiheesta. Ryhmähaastatteluissa haastattelija voi puhua ryhmälle yhtä aikaa ja suunnata välikysoyksiä ryhmän yksittäisille jäsenille. Haastattelijan on pidettävä huolta, että keskustelu pysyy valituissa teemoissa ja ottaa kaikki ryhmän jäsenet huomioon niin, että jokaisella on mahdollisuus tuoda omat ajatukset julki. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 61). Ryhmähaastattelun keskeisenä etuna on yksilöhaastatteluun nähden ryhmän vallitsevan dynamiikan tuoma uusi taso käsiteltäville asioille (Ojasalo ym. 2009, 100).

Fokusryhmähaastattelu on paljon käytetty haastattelumenetelmä (Hirsjärvi & Hurme 2001, 62). Haastattelumenetelmästä on käytetty monenlaisia nimityksiä. Hirsjärvi ja Hurme (2001, 61) sekä Anttila (1996, 187) käyttävät nimityksiä täsmäryhmähaastattelu sekä asiantuntija-haastattelu (Vilkkä 2005, 102). Opinnäytetyössäni käytän nimitystä fokusryhmähaastattelu. Focus Groupin (1997) mukaan fokusryhmähaastatteluissa tulee olla muutama henkilö ja heidät tulee valita tarkoin. Heidän avulla voidaan saada aikaan tietoa, ja muutosta. Ryhmän tavoite on tarkoin määritelty ja jokaisen ryhmän jäsenen tulee tietää se. Ryhmän vetäjän eli moderaattorin on hyvä olla organisaation ulkopuolinen henkilö, joka pyrkii saamaan ryhmän välille

vapaata keskustelua niin että kaikki saavat äänensä kuuluviin. Moderaattori ei saa selittää sisältöjä tai muuten osallistua keskustelun kulkuun, mutta ehdottaa keskustelusta toiseen siirtymistä. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 62.)

Fokusryhmämenetelmässä asetetaan aluksi tavoitteet keskustelulle, eli millaista tietoa haetaan. Seuraavaksi valitaan keskusteluun sopivat osallistujat. Osallistujien valinnassa tulee kiinnittää huomiota siihen, että ryhmään osallistuvat henkilöt soveltuvat keskustelemaan toistensa kanssa. Keskustelun alkaessa ilmapiirin valinta on tärkeää. Tilat on hyvä valita yrityksen ulkopuolelta niin, että saadaan luoduksi vapautunut ilmapiiri ja että keskeytyksiä ei tulisi. Ryhmän vetäjän tehtävänä on keskustelun ohjaus ja varmistaminen niin että kaikki käsiteltäviksi suunnitellut asiat käydään läpi ryhmässä. Tukena voi käyttää esimerkiksi teemahaastattelussa käytettävää teemalista. (Ojasalo ym. 2009, 101.) Fokusryhmähaastattelut voidaan jakaa teemojen mukaan. Tavallisin ryhmäkeskustelun tyyppi on arvioiva/kuvaileva, jossa pyydetään esittämään tunteita keskusteltavasta aiheesta. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 62.) Opinnäytetyöni fokusryhmiä kutsutaan ulkoiseksi fokusryhmäksi. Ulkoisessa fokusryhmässä ryhmän henkilöt ovat esimerkiksi yrityksen nykyisiä asiakkaita tai kumppaneita. (Ojasalo ym. 2009, 101.)

7.3 Kehittämistoiminnan eteneminen ja haastattelujen toteutus

Opinnäytetyöprosessi lähti käyntiin vuoden 2015 syksyllä, jolloin sain tilauksen opinnäytetyöleni työpaikaltani Desiker-Aurinkomäki Oy:lta, josta olen parhaillaan hoitovapaalla. Yhteistyö tilaajan kanssa alkoi syksyllä suunnittelupalaverin merkeissä. Tällöin suunnittelimme pohjaa opinnäytetyön sisällölle. Aluksi toiveissa oli tehdä opinnäytetyönä koko itsenäistymissuunnitelma, mutta aihe olisi ollut liian laaja. Päädyimme siihen, että selvitan haastattelujen avulla sitä, mitä itsenäistymisen tukemiselta toivotaan. Haastattelut rajautuivat nuoriin, sillä koin itse heidän osallisuuden tärkeänä. Aloin tehdä opinnäytetyön teoria-osuutta ja suunnitella sisältöä heti aiheen saatua. Jotta pysyin hyvin perillä opinnäytetyön kokonaisuudesta, käytin koko prosessin ajan tutkimuspäiväkirjaa. Hirsjärven ym. (2009, 45) mukaan tutkimuspäiväkirja on hyvä apuväline tutkimuksen edistämiseksi ja seuraamisessa. Se voi olla muistikirja johon kirjataan muun muassa havaintoja, ideoita, mietteitä, kysymyksiä, suunnitelmia, epäilyjä, lähdevinkkejä ja kommentteja. Se kulkee mukana koko tutkimuksen ajan. Pääasiana on, että olennaiset asiat ja ideat kirjataan muistiin, jotta ne eivät karkaa. (Hirsjärvi ym. 2009, 45.)

Itse haastattelujen suunnittelu alkoi keväällä 2016. Suunnittelin haastattelurunkoa, keräsin haastateltavia ja hain tutkimuslupia (Liitteet 1 & 2). Fokusryhmähaastatteluihin osallistuneet nuoret valikoituivat esimiesten toimesta. Koko tutkimusprosessin aikana olin yhteydessä yksiköiden esimiehiin sekä työntekijöihin. Koin, että yhdessä kehittäen ja suunnitellen saimme parhaan rungon nuorten äänten esille tuomiseen. Haastattelut tehtiin kesän-syksyn 2016 ai-

kana. Haastattelut pidettiin Desiker-Aurinkomäen tiloissa. Haastateltavina oli yhteensä seitsemän nuorta, joista osa asui vielä erityisyksiköissä. Nuorille kerrottiin tulevista haastatteluista ohjaajien toimesta. Kaikki haastattelut äänitettiin ja litteroitiin pian haastattelujen jälkeen.

Fokushaastattelurunko oli laadittu tarkoituksen mukaisesti hyvin laajoihin kysymyksiin ja niiden avulla halusin nuorten tuovan esille ne seikat, jotka heille ovat olleet tärkeitä itsenäistymisessä. Teemoihin liittyvät lisäkysymykset pidin itselläni haastattelutilanteiden eteenpäin viemiseksi apukeinona (Liite 4). Haastatteluostumuksen pyysin nuorilta haastattelutilanteen alussa kirjallisena (Liite 3).

Haastattelujen jälkeen alkoi aineiston analyysi, jonka tein syksyn 2016 aikana. Opinnäytetyö valmistui suunnitelmien mukaan marraskuussa 2016.

7.4 Fokusrhmähaastattelu 1

Ensimmäiseen fokusrhmähaastatteluun osallistui neljä 15-17-vuotiasta nuorta. Kaksi nuorista asuivat vielä erityisyksiköissä ja heillä itsenäistymisen suunnittelu oli vasta edessä. Kaksi nuorta olivat jo muuttaneet jälkihuollon itsenäistymisasuntoon, mutta olivat molemmat vielä ala-ikäisiä. Nuorille kerrottiin tulevista haastatteluista ohjaajien toimesta. Tutkimuslupia hain nuorilta itseltään, nuorten vanhemmilta sekä sosiaalityöntekijöiltä, sillä kaikki haastatteluun osallistuneet olivat ala-ikäisiä (Liitteet 1, 2 & 3). Alun perin olin toivonut, että saisin haastateltavaksi enemmän nuoria joille itsenäistymisen kysymykset alkavat olla ajankohtaisia. Kuitenkin monet nuoret, jotka erityisyksiköissä asuvat, eivät olleet syystä tai toisesta soveltuvia haastattelutilanteeseen esimerkiksi oman hankalan elämäntilanteensa takia. Haastattelulupia kysyessä myös osa nuorista karsiutui pois, sillä emme saaneet lupia haastatteluun osallistumiseen.

7.5 Fokusrhmähaastattelu 2

Toiseen fokusrhmähaastatteluun osallistui kolme jo itsenäisesti asuvaa 19-22-vuotiasta nuorta. Haastateltavien saaminen haastattelutilanteeseen vaati aikaa ja järjestelemistä. Olin yhteydessä Desiker-Aurinkomäen jälkihuoltoon ja he ottivat yhteyttä viiteen nuoreen, joilla olisi mahdollisesti halukkuutta osallistua haastatteluun. Työntekijä soitti nuorille ja kysyi halukkuudesta osallistua, ja kysyivät lupaa antaa yhteystiedot minulle. Haastatteluun lupautui kolme nuorta. Olin yhteydessä heihin sekä sähköpostin että WhatsAppin välityksellä. Aluksi laitoin infoa haastatteluista sähköpostilla. Nuoret asuivat eri puolella Etelä-Suomea ja heillä oli omat aikataulunsa, joten yhteisen ajan löytäminen tuotti vaikeuksia. Saimme kuitenkin sovittua sopivan ajan haastattelulle ja järjestettyä kyydityksiä paikan päälle yhdessä jälkihuollon työntekijöiden kanssa.

8 Aineiston analyysi

Laadullisen tutkimuksen laadukkuus korostaa tutkimuksen prosessia. Analyysivaiheessa on harvoin määrälliselle tutkimukselle tyypillisiä tarkkavaiheisia analyysimenetelmiä. Laadullinen tutkimus korostaa enemmän tutkimusprosessia. Aineiston analysoiminen edellyttää tutkijalta analyttistä herkkyyttä ja osaamista. Aineistoa analysoidessa tulee osata tutkia ja ymmärtää merkityksiä osana kulloistakin asiayhteyttä. (Ronkainen, Pehkonen, Lindblom-Ylänne & Paavilainen 2011, 82-83.) Syrjäläinen ym. (2007, 8) toteavat laadullisen tutkimuksen suurimpina haasteina aineiston analyysin. Laadullisessa tutkimuksessa tärkeimpänä tavoitteena on inhimillisen ymmärtämisen lisääminen ja tutkijan tulee kyetä tulkitsemaan saamia tuloksia. Tulkinnassa yhdistyvät teorian ja empirian vuoropuhelu, jolloin tutkija on ottanut haltuun aineistonsa ja kykenee rakentamaan siitä tutkimustehtävänsä kannalta uutta tietoa ja uutta ymmärrystä lisäävän kokonaisuuden. (Syrjäläinen ym. 2007, 8.) Opinnäytetyössäni olen rakentanut kokonaisuutta niin, että teoria sekä tutkimusaineisto tukevat toinen toisiaan. Tällöin on syntynyt kokonaisuus, jossa näkyy sekä jo tutkittu teoretieto että nuorten haastattelujen tuoma tuore aineisto, jonka avulla rakennetaan uutta itsenäistymissuunnitelman kokonaisuutta.

Tutkimusaineisto koostuu raakamuodossaan siitä muodosta, jolla aineistoa on kerätty (Ronkainen ym. 2011, 118). Opinnäytetyössäni tutkimusaineisto koostuu nauhoitetuista haastatteluilta. Aineiston laadullinen käsittely koostuu loogisesta päättelystä ja tulkinnasta, jossa aineisto hajotetaan ensin osiin, käsitteellistetään ja kootaan uudestaan uudella tavalla loogiseksi kokonaisuudeksi. (Tuomi ja Sarajärvi 2012, 108.) Hirsjärven ja Hurmeen (2001, 135) mukaan analysointitapaa on mietittävä jo aineistoa kerätessä, sillä analyysi alkaa jo haastattelutilanteessa. Kun tutkija tekee itse haastattelut, voi hän tehdä havaintoja jo haastatteluhetkellä. Metsämuurosen (2008, 48) mukaan kvalitatiivisessa tutkimuksessa aineistoa kerätään ja analysoidaan ainakin osittain yhtä aikaa. Tutkimuksen tavoite, tutkimuskysymykset, aineiston laajuus, hankintatapa ja yleistämisen mahdollisuus nivoutuvat toisiinsa. Poiketen tilastollisista analyysimenetelmistä, laadullisissa tutkimuksissa riittää aineisto, joka on laadullisen ilmiön kannalta edustava. Aineiston tulee siis kuvata ilmiötä. (Ronkainen ym. 2011, 117.)

Haastattelujen jälkeen alkaa aineiston litterointi (Tuomi & Sarajärvi 2012, 92). Litterointi on suorasanaista puhtaaksikirjoitusta. Se voidaan tehdä koko haastattelusta tai valikoiduista osista, kuten teema-alueista. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 138.) Ennen litteroinnin aloittamista on syytä perehtyä aineistoon lukemalla se läpi useaan kertaan (Kananen 2008, 94). Litterointia tehdessä tarkkuus riippuu siitä, millaista tarkkuutta analyysi itse vaatii ja millaisia piirteitä tutkija aikoo käyttää tulkinnassaan (Ronkainen ym. 2011, 119). Litterointi on työlästä ja aikaa vievää ja se on usein yksi eniten aikaa vievä vaihe (Hirsjärvi & Hurme 2001, 140). Aineisto tulee litteroida ennen analyysia, jotta analysoiminen on mahdollista (Metsämuuronen, 2008, 48). En litteroinut haastatteluja täysin sanasta sanaan, koska tarkoituksena ei ollut

tehdä analyysia joka sanasta, vaan vain niistä asioista jotka liittyivät suoraan tutkittavaan kohteeseen. Litteroin haastateltavien kanssa käytyt keskustelut sanasta sanaan niiltä osin, jättäen kuitenkin pois täysin aiheeseen liittymättömät jutustelut pois aineistosta.

Viimeisenä vaiheena on varsinainen analysointivaihe. Laadullisen tutkimuksen aineisto sisältää aina monia kiinnostavia asioita, joita ei ehkä etukäteen osaa ajatella. Kaikkia kiinnostavia asioita ei ole kuitenkaan tarkoituksena raportoida tutkimuksessa. Rajauksen on oltava tarkka, mutta siitä on kerrottava kaikki mitä irti saa. Tutkimusongelma kertoo sen mihin haetaan vastausta. Käytin analysointimenetelmänä sisällönanalyysia. Sisällönanalyysi on perusanalyysimenetelmä, jota voidaan käyttää kaikkien laadullisten tutkimusten analysointitapana. Sen avulla pyritään saamaan kuvaus tutkittavasta ilmiöstä tiivistetyssä ja yleisessä muodossa. Sisällönanalyysissa etsitään tekstin merkityksiä. Sisällön analyysissa analyysin tarkoituksena on luoda sanallinen ja selkeä kuvaus tutkittavasta ilmiöstä. Aineisto pyritään järjestämään tiiviiseen ja selkeään muotoon kadottamatta sen sisältämää informaatiota. (Tuomi & Sarajärvi 2012, 92, 103, 108.) Valitsin menetelmäksi sisällönanalyysin, sillä sen avulla sain tiivistettyä haastatteluista tarvittavat tiedot.

Sisällön analyysissa aineiston analyysiin kuuluvat aineiston pelkistäminen, eli redusointi, klusterointi ja abstrahointi. Klusteroinnissa koodatusta aineistosta etsitään samankaltaisuuksia ja eroavuuksia. Samaan asiaan kuuluva aineisto ryhmitellään yhdeksi luokaksi ja se nimetään sisältöä kuvaavalla tavalla. Abstrahoinnissa erotetaan oleellinen ja epäoleellinen tieto ja muodostetaan teoreettinen käsitteistö. Tämän jälkeen luokituksia muodostetaan laajemmiksi käsitteiksi. (Kananen 2008, 94.) Laadullisen aineiston analyysi jaetaan induktiiviseen ja deduktiiviseen sisällönanalyysiin, joiden ero on erilainen päättelyn logiikka. Tutkimuksen analyysissa päättelyn logiikka on ensisijaisesti deduktiivinen. Deduktiivisen analyysin on teorialähtöistä analyysia, jossa tutkimuksen teoriaosassa on valmiiksi hahmotettu kategoriat, joihin aineisto suhteutetaan. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 98, 107-108.) Deduktiivisessa sisällönanalyysissa aineiston luokittelu perustuu aiempaan, jo ennalta määriteltyyn viitekehykseen.

Opinnäytetyössäni aineiston analyysin aihe-alueet nousivat haastattelurungossa olevista kysymyksistä. Analyysirunko määritellään etukäteen, mutta Tuomen & Sarajärven (2009, 113) mukaan analyysirunko voi olla väljä ja sen sisälle voidaan muodostaa aineistosta erilaisia luokituksia tai kategorioita, noudattaen induktiivisen sisällönanalyysin perusteita. Induktiivisessa analyysissa aineisto klusteroidaan eli luokitellaan ja annetaan luokitteluyksiköille nimi, joka nousee aineistosta käsin. Opinnäytetyöni analyysissa on käytetty deduktiivista sisällönanalyysia, jossa on induktiivisen sisällönanalyysiin piirteitä. Aineistosta on poimittu ne asiat, jotka kuuluvat analyysirunkoon ja tämän lisäksi analyysirungon ulkopuolelle jääneistä, esiin nousseista asioista on nostettu muodostettu uusia alaluokkia. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 110, 113.)

Alkuperäinen ilmaisu	Pelkistetty ilmaisu	Alaluokka
”Ohjaaja on tavallaan niinku roolimalli, vähän niinku big sister- tyylinen. Tärkeet on et ne siteet ei katkee. Parasta on et jälkeinpäin on jääny vielä yhteyksiä”	Ohjaaja nuoren roolimallina, aito läsnäolo ja yhteyden säilyminen	Ohjaajien ja nuorten välinen suhde

Taulukko 1: Esimerkki alaluokan muodostamisesta yhden yläluokan (Omaohjaajien ja muiden ohjaajien rooli itsenäistymisen tukemisessa) sisällä

9 Tulosten esittely

Opinnäytetyöni ensisijaisena tavoitteena on saada nuorten mielipiteet ja ajatukset kuuluviin itsenäistymissuunnitelman kehittämistyössä Desiker-Aurinkomäki Oy:n erityisyksiköissä. Haastattelut tuottivat tärkeää aineistoa kehittämistyöhön, jossa nuorten osallisuus tulee näky-mään. Opinnäytetyön tavoitteita pohtiessa pyrin saamaan mahdollisimman laajan kuvan siitä, miten nuoret kokevat/kokivat itsenäistymisen tukemisen ja mitä siltä odottavat. Halusin selvittää, mitä vahvuuksia ja mitä kehittämisosa-alueita nuoret näkevät itsenäistymisen tukemisessä.

Seuraavassa käyn läpi aineistoa kysymysten teemojen mukaisesti sekä haastatteluissa nousseiden alaluokkien mukaisesti. Tuloksia esitellessä en avaa haastateltavien taustatietoja kovin paljoa, sillä haluan varmistaa yksityisyyden suojan. Nuorten tunnistettavuuskysymykset ovat erityisen tärkeää ottaa huomioon, etenkin kun kyseessä on lastensuojelun arkaluontoisia, henkilökohtaisia kokemuksia ja asioita. Luokittelen vastauksia niin, että niiden pohjalta selviää, onko vastaajana vielä erityisyksikössä asuva nuori, itsenäistymisvaiheessa oleva, erityisyksiköstä jo poismuuttanut alaikäinen nuori, vai jo itsenäistynyt, omillaan asuva täysi-ikäinen.

Vastauksissa näkyy nuorten yksilöllisiä mielipiteitä, eikä tarkoituksena ole yleistää vastauksia. Tuon esille kuitenkin sen, mikäli useampi on ollut samaa mieltä keskustelluista asioista. Mielestäni nuoria ei ole tarpeen luokitella nuoria yksilöllisesti esimerkiksi numeroin tai kirjaimin, vaan tärkeintä on tuoda esille se, missä vaiheessa itsenäistymisprosessi on vastaajilla meneillään ja millaisista kokemuksista käsin he ovat osallistuneet haastatteluihin. Halusin tuoda lainauksia nuorten puheesta mahdollisimman paljon esille, sillä ne kertovat paljon. Käytän nuorten lainauksia sanasta sanaan, sillä nuorten käyttämä kieli oli osallistujilla hyvin samanlaista, joten niistä ei voi tunnistaa nuorta.

Analysoitu aineisto on jaettu neljään yläluokkaan haastattelukysymysten teemojen mukaan:

1. Itsenäistymisen herättämiä ajatuksia
2. Itsenäistymisprosessi Desiker-Aurinkomäki Oy:n erityisyksiköissä
3. Omaohjaajien ja muiden ohjaajien rooli itsenäistymisen tukemisessa
4. Muut itsenäistymiseen liittyvät kokemukset ja näkemykset

Kolme ensimmäistä yläluokkaa nimettiin suoraan haastattelukysymyksistä. Neljänneksi yläluokaksi muodostui alkuperäistä teemaa laajempi ja kattavampi otsikko, sillä keskusteluissa nousi esille haastattelu-teemaa laajempi kokonaisuus siitä, miten itsenäistyminen oli koettu. Näistä fokusryhmähaastattelun teemoista on nostettu esiin aineistoista saatuja alaluokkia ja niitä on kuvattu kunkin teeman esittelyssä. Haastatteluista on poimittu paljon suoria lainauksia, jotka kuvaavat aidosti nuorten ajatuksia. Suorat haastattelulainaukset on *kursivoitu*.

YLÄLUOKKA	ALALUOKKA
Itsenäistymisen herättämiä ajatuksia	
Itsenäistymisprosessi Desiker-Aurinkomäki Oy:n erityisyksiköissä	<ul style="list-style-type: none"> - fyysinen ja henkinen hyvinvointi - arkielämän taidot - koulunkäynti
Omaohjaajien ja muiden ohjaajien rooli itsenäistymisen tukemisessa	<ul style="list-style-type: none"> - omaohjaaja suhde - ohjaajien ammatillisuus ja työilmapiiri - ohjaajien ja nuorten suhde
Muut itsenäistymiseen liittyvät kokemukset ja näkemykset	<ul style="list-style-type: none"> - itsenäistymisprosessin aloittaminen ja itsenäisen elämän harjoittelu - seksuaalikasvatus - erityisyksioissä asumisen vaikutus elämään - nuorten osallisuus toiminnan suunnittelussa

Taulukko 2: Tutkimustulokset jaettuna yläluokkiin ja alaluokkiin

Tutkimustulokset on teemoiteltu tutkimuskysymysten perusteella ja alaluokat ovat nousseet vastausten pohjalta.

9.1 Itsenäistymisen herättämiä ajatuksia

Haastattelujen ensimmäisenä teemana hain vastausta siihen, mitä ajatuksia itsenäistyminen herättää. Tarkoituksena oli käsitellä itsenäistymistä, mitä siitä tulee mieleen ja mitä se nuorille tarkoittaa. Keskusteluissa itsenäistyminen näyttäytyi hyvin positiivisena asiana. Nuorille itsenäistyminen tarkoitti sitä, että saa olla itsenäinen, omassa rauhassaan, ilman häiriötekijöitä. Vielä erityisyksikössä asuvalle nuorelle itsenäistyminen tarkoitti omaa kämppeä. Hän koki pärjäävänsä itse ilman jälkihuoltoa, eikä muutenkaan kokenut tarvitsevansa juurikaan apua itsenäistymisessä. Asenne lastensuojelua ja huostaanottoa kohtaan näkyi haastatteluissa enimmäkseen negatiivisena niiden nuorten kohdalla, jotka asuivat vielä erityisyksiköissä. Toinen nuorista totesi:

”Mä vaan tapan tääl aikaa, pääsis täältä vitun perseen saatanan helvetistä pois”.

Juuri jälkihuoltoon muuttaneen, vielä alaikäisen nuoren ajatus itsenäistymisestä oli se, että oppii ottamaan vastuuta omasta elämästä, sillä erityisyksiköissä oli kuitenkin

”koko ajan täys holhous päällä et ei niinku pysty täällä mitenkään ite hoitaa niit asioita ku joku hoitaa niit sun puolesta”.

Myös jo itsenäisesti asuva täysi-ikäinen koki itsenäistymisen vastuunottamisena:

”Rehellisesti itsenäistyminen on, et sä saat olla oman elämäsi herra.”

Tätä mieltä olivat myös muut jo itsenäisesti elävät nuoret. Nuoret kokivat elämän helpompaa poismuutettua erityisyksiköstä. He kaipasivat omaa rauhaa ja omaa päätösvaltaa elämästään.

”Et joku ei oo koko ajan huohottamas niskaan, et sun ei tarvii olla kokoaikaa niinku sellasessa yhteisössä.”

”Mä oon jo pienestä pitäen tehny omat ruoat, siivonnu ja tiskannu, blaa. se ei niinku meinaa et sä oot itsenäinen.”

”Se on aina henkilökohtasta et kuka oppii mitenki, mut mä ainakin opin sil tavalla et mä tein ite.”

Nuoria jännitti itsenäistymisessä se, että täytyy oppia selviytymään itsenäisesti. Vastuun kantaminen mietitytti vielä ala-ikäisiä jo itsenäistymisvaiheessa olevia nuoria.

9.2 Itsenäistymisprosessi Desiker-Aurinkomäki Oy:n erityisyksiköissä

Keskusteltaessa itsenäistymisprosessista Desiker-Aurinkomäki Oy:n erityisyksiköissä pääsimme keskusteluissa syvemmälle tasolle. Nuoret kertoivat hyvin monipuolisesti omista itsenäistymisen kokemuksistaan. Teema oli kaiken kaikkiaan hyvin laaja, ja sen kautta nousi useita alaluokkia. Näitä olivat: fyysinen ja henkinen hyvinvointi, arkielämän taidot sekä koulunkäynti. Desiker-Aurinkomäen erityisyksiköistä keskustellessa jo itsenäistyneet nuoret toivat esille sen, kuinka tärkeää erityisyksikössä asuminen on ollut.

”Ensimmäiset vuodet tuntu et tää on ihan perseestä tää paikka, mutta siinä vaihees kun pääs pois niin oppi ymmärtää sitä, et vois sin suoraan sanoo et jos tääl ei ois yhtään puututtu mun asioihin, niin kyl mä varmaan olisin jossain nuorisovankilassa tai vastaavassa, niin paljon kaikkee tyhmää on tullu tehtyä.”

”Vaik se tuntu sillon siltä et tää on ihan paskaa et ei täst tuu yhtään mitään, niin kyl täs vaihees aikaa silmät aukee et kuinka paljon ne on oikeesti auttanu. Kyl tääl huomaa kun pääsee pois et kuinka paljon ne on auttanu. Kumminki se on niitten työtä et ne tekee kaikkensa sun eteen.”

Vaikka jo itsenäistyneet nuoret kertoivat taistelleensa erityisyksiköitä ja niiden ohjaajia vastaan ja kokeneet monesti vääryyttä toiminnassa, niin he olivat sitä mieltä, että esimerkiksi annetut rangaistukset olivat lopulta olleet usein vain heidän parhaakseen. Tähän vielä erityisyksiköissä asuvat nuoret eivät kommentoineet juuri mitään. Vielä erityisyksikössä asuvan nuoren mielipide siitä, tehdäänkö erityisyksiköissä hyvää työtä ja ovatko rangaistukset asiallisia, oli että se ”riippuu asiasta”. Kaiken kaikkiaan etenkin jo itsenäistyneet nuoret kertoivat erityisyksiköiden tehneen hyvää työtä heidän vuokseen.

”Aika usein mäki oon tääl ohjaajan kaa vääntäny tosi paljon, eikä sitä sillon tajunnu mut nyt oikeesti oppii arvostamaan sitä niitten työtä mitä ne on tehny. Sillai et niinku se et vaik se ei sillon niinku tuntunu siltä et vittu sä oot ihan perseestä painu helvettiin, niin ei se niinku oo sitä. Ne auttaa ja tekee työtä, mut ei sitä siin vaihees ymmärrä jos ne rajottaa sua kun ei sillon tajuu.”

”Kyl ekan viikon aikana tuli ruokia ikävä. Siinä vaiheessa kun joudut itte tekee ruoat, kun siellä ei oo kukaan tekemässä niitä sun puolesta. Kukaan ei laita pyykkejä pesuun sun puolesta, tai kato lähessä kouluun.”

Kaikki haastatteluun osallistuneet jo itsenäistyneet nuoret olivat ottaneet jälkihuoltoa Desiker-Aurinkomäki Oy:lta. He kertoivat, että jälkihuoltoon oli tuettu ja kannattivat sen ottamista myös niille nuorille, joilla itsenäistymisvaihe oli vasta edessä. Kaikki nuoret eivät olleet aluksi kokeneet tarvitsevansa jälkihuollon palveluita, mutta olivat tyytyväisiä siihen, että olivat palvelun ottaneet vastaan.

9.2.1 Fyysinen ja henkinen hyvinvointi

Molemmissa haastatteluissa nousi esille erityisyksiköiden tuomat hankaluudet yksityisyyden tukemiseksi. Osa jo itsenäistyneistä nuorista olisi kaivannut omaa rauhaa, mutta sitä ei ollut juurikaan saatavilla. Toiset taas oppivat elämään niin, etteivät juurikaan osanneet kaivata omaa rauhaa.

”Pahinta oli se et sä et saanu omaa rauhaa.”

”Oikeeta omaa rauhaa, sitä keskittymistä ei oikeen tarvinnu, kun sä et kenny olla silleen, et voisinpa mieltii omia ajatuksia, kun kokoajan oli jotain.”

Fyysistä toimintaa kerrottiin olevan paljon. Desiker-Aurinkomäki Oy:ssa tuetaan vahvasti nuorten harrastuksia ja liikuntaa. Nuoria kannustetaan etenkin Judon harrastamiseen, sillä siihen löytyy oma judosali sekä opettajia ohjaajienkin puolelta. Jo itsenäisesti asuvat nuoret

kertoivat, että fyysiseen hyvinvointiin panostettiin paljon ja se oli hyvä, sillä urheilemalla sai usein mielen kohenemaan.

Kuitenkin henkinen puoli jäi melko ahtaalle. Osa nuorista koki, että henkiseen puoleen olisi tullut kiinnittää enemmän huomiota. Teini-ikä sekä kasvaminen aikuisuuteen on rankkaa aikaa etenkin, kun sitä varjostavat omat ongelmat. Vaikka harrastustoimintaan kannustettiin, niin osa nuorista oli sitä mieltä, että välillä olisi voinut antaa nuoren olla enemmän omassa rauhassaan. Jo itsenäistynyt nuori kertoi, että välillä olisi halunnut olla omissa oloissaan, kun oli paha mieli, mutta toimintaan pakotettiin mukaan. Siitä seurasi se, että paha oloa purki muihin ja siitä taas seurasi ongelmia. Ei osattu ymmärtää sitä, että välillä oli niin huono päivä, että halusi vain olla omissa oloissaan. Nuoret kertoivat, että harvoin he osaavat puhua omista asioistaan, mutta kaipasivat silti lähelleen ohjaajaa joka tukisi ja olisi aidosti läsnä.

”Se oli hyvä et oli kokoajan jotain fyysistä toimintaa, mut sit se henkinen puoli jäi aika ahtaalle.”

”Fyysinen puoli otettiin tosi hyvin huomioon et oli aktiviteetteja mut se niinku henkinen, siit ei huolehdittu yhtään ja se on tosi tärkeä juttu.”

”Välillä on paska fiilis, niin sit yht äkkii tullaan silleen et nyt lähetään judoomaan.”

Myös yksiköiden ilmapiiri puhutti. Nuoret olivat sitä mieltä, että murrosikä, itsenäistymisen kysymykset ja jokaisen nuoren omat ongelmat toivat välillä huonon ilmapiirin. Huonoon ilmapiiriin puututtiin, mutta miten, se riippui ohjaajan näkökulmasta. Jo itsenäistyneet nuoret ehdottivat, että esimerkiksi itsenäistymisen harjoittelua voisi tehdä yksiköiden nuorten kesken.

”Ja sit ku niitä (nuoria) on useempi samaan aikaan, ni on se joskus ollu se ilmapiirikin tosi huono, jokainen vittuilee toiselle.”

9.2.2 Arkielämän taidot

Haastatteluista nousi hyvin vahvasti esille arkielämän taitojen kartuttaminen. Keskusteluun nousivat ruoanlaitto, siivous, pyykinpesu sekä muut yleiset asiat, kuten laskujen maksu. Itsenäistyneet nuoret olivat kaikki sitä mieltä, että niihin pitäisi alkaa panostaa jo paljon ennen itsenäistymistä. Nuoret kokivat, että hyvä aloitusaika olisi ½ vuotta- vuosi ennen itsenäistymistä.

Suurimmaksi keskustelun kohteeksi nousivat ruoanlaittotaidot sekä virallisten asioiden hoitaminen. Erityisyksiköstä vasta poismuuttaneet, vielä ala-ikäiset nuoret kaipasivat enemmän apua ruoanlaittotoidoissa, mutta jo omillaan asuvat täysi-ikäiset nostivat hyvin vahvasti esille virallisten asioiden hoitamisen, kuten opintotukihakemukset sekä laskujen maksamisen.

”Toisella viikolla tuli totuus silmille. Todella vähän nuoret tekee ruokaa. Teit ruokaa jos sä ite halusit, mut ei siel kukaan sanonu et tee ruokaa. Siellä tehhään kaikki puolesta niin se oikeesti se aika äkkii iskee se totuus vasten naamaa, et mitä helvettiä et en mä osaa tehdä mitään muuta ku nuudeli ja ois vähän nälkäki välillä” (itsenäistynyt nuori alle 18-v)

Nuoret toivoivat panostusta arkielämän taitojen opettamiseen. Erityisyksikössä asuessa näiden taitojen harjoittelu ei tuntunut kiinnostavan ja monilla asenne laitoksessa asumista kohtaan oli hyvin negatiivinen. Etenkin jo poismuuttaneiden nuorten mielipiteissä nousi esille se, että arkielämän taitoihin olisi erityisen tärkeää panostaa vastustuksesta huolimatta, sillä jokaisella nuorella on edessään se päivä, kun omilleen on muutettava. Erityisyksikössä nuoret laittavat ruokaa, jos siihen on oma kiinnostus. Pyykit nuoret pesevät itse ja yhteinen siivouspäivä on viikoittain.

Jo itsenäistyneet, täysi-ikäiset nuoret kokivat, että arkisia asioita oppii kyllä tekemään, kuten laittamaan ruokaa ja siivoamaan, mutta tärkeimpänä heidän mielestään oli opetella paperiasioita. Keskusteluun tuli muun muassa se, että omaan asuntoon muuttaessa voi joutua elämään sosiaalitoimiston tai Kelan tuilla ja niiden hakemiseen tulisi opastaa jo ennen itsenäistymistä. Nuoret olivat vahvasti sitä mieltä, että nuoria on opastettava näissä asioissa siitä huolimatta, että sillä hetkellä ei välttämättä kiinnostusta löydy. Jo itsenäistyneiden, täysi-ikäisten nuorten näkökulmia:

”Se on tärkeä oppii se byrokratia.”

”17-vuotiaana pitäis jo pikkuhiljaa rupee antaa enemmän valtuuksia ja valtaa päätöksille, koska sit on enään vuosi ja vuos on aika lyhyt aika oppia. Hetken päästä on jo 18 ja sit jo pitäis tietää asioita.”

”Eikä sillon 16-17-vuotiaana ei sillon haluukkaan mitän paperihommii tehdä, mut sit tulee joku opintotukihakemus ja sit on ihan (?)”

”Ei oo kiva huomata et rahat loppuu ja sit alkaa miettimään et mitä hakemuksia pitää laittaa.”

”Pitää luoda se tunne et ne on kusessa jos ne ei hoida tota hommaa. Muuten ne ei ikinä tee sitä. Silleen se kiinnostus tulee.”

9.2.3 Koulunkäynti ja opiskelu

Koulunkäyntiä tuettiin nuorten mukaan erityisyksiköissä hyvin ja jo itsenäistyneet nuoret kokivat koulunkäynnin ja opiskelun tukemisen todella tärkeänä. Vielä itsenäistymisvaiheen edessä olevilla nuorilla ei tähän ollut sanottavaa. Jo itsenäistyneet nuoret kertoivat, että koulunkäyntiin ei ollut motivaatiota ja motivaation puuttuminen on erittäin yleistä nuorten keskuudessa. Motivaatiota ei siis ollut, mutta ohjaajat *”motivoi eli pakotti”*. Kuitenkin tämä pakottaminen koettiin hyvin tärkeänä asiana peruskoulun suorittamisen kannalta.

”Se on ihan hyvä ei ne pakotti. Itellä oli pahoja aikoja ja tuki on korvaamaton.”

”Olisin jäänyt luokalle pariin kertaan, mutta yksikössä autettiin, pidettiin kotikoulua ja sit pääsin läpi.”

Koska erityisyksiköiden nuorille koulunkäynti tuottaa monille erityisiä haasteita, on erityisyksiköissä alettu panostamaan kotikouluun entistä enemmän. Jo itsenäistynyt nuori kertoi, että

”Ennen tehtiin tehtävät tunnissa ja nyt on oma tila missä tehdään koko päivä koulua. Nyt on todella hyvä et kuulostaa todella hyvältä et ei tee enää mieli jäädä, kun joutuu koko päivän tehdä koulua.”

Myös samassa keskustelussa mukana olleet nuoret olivat samaa mieltä, myös vielä yksikössä asuva nuori.

Koulunkäynti ja opiskelu koettiin nuorten keskuudessa tärkeänä asiana. Opiskelun koettiin tuovan jatkossa elanto. Kaikilla haastatteluun osallistuneilla nuorilla, joilla oli jo peruskoulu käytyä, oli joko ammatti opiskeltuna tai opinnot parhaillaan meneillään. Eräs jo itsenäistynyt nuori kertoi, että erityisyksikön kova kuri jäi päälle niin, että koulussa tuli käytyä jo itsenäisen elämän alettua. Nuoret kertoivat, että kova kuri ei ollut aina hyvää, mutta siitä tuli jotain hyvää.

”Menin kouluun koska on pakko, koska mä olin oppinu sillee.”

Ammattiopintoihin saatiin myös hyvin tukea. Tukea toivottiin myös siihen, että opiskelupaikka voi vaihtaa ja antaa nuorelle vastuuta päättää omista asioista ja kokea virheensä itse. Jos

nuorella oli itsellä vaikeuksia löytää haluamansa opiskelupaikka, niin toivottiin ohjausta oikeaan suuntaan, niin että nuori voisi myös itse ottaa vastuuta.

9.3 Omaohjaajien ja muiden ohjaajien rooli itsenäistymisen tukemisessa

Nuorilla oli ohjaajista yleisesti ottaen positiivinen kuva ja kokivat ohjaajien olevan aidosti mukana. Ohjaajat jakoivat jonkin verran mielipiteitä. Yksi jo itsenäistynyt nuori ei kokenut saaneensa tarvittavaa tukea siihen, mitä oli kokenut tarvitsevansa. Toinen nuori taas kertoi saaneensa sitä mitä juuri silloin tarvitsi. Yhden mielestä *”ohjaajat ei täyttäne omii vaatimuksii”* ja toinen taas sanoi että *”meidän laitokset oli mun mielest ihan kaikist parhaimmat ohjaajat”*.

Ohjaajista pidettiin pääosin, mutta kaikkien kanssa ei synkannut hyvin. Ohjaajat tsemppasivat harrastuksiin, kuten Judoon ja musiikkiin. Ohjaajat määrittivät sen, miten vapaasti nuori saa kulkea ja tämän koettiin riippuvan omasta käytöksestä. Ohjaajalta kaivattiin tukea ja arkiasioissa auttamista.

”Useemman ohjaajan kanssa oli kiva jutella kun vaan löysi yhteisen sävelen. Riippuen päivästä. Tunteet käy kumminki välillä aika pinnassa tääl ihan siitki huolimatta et on niinku huostaan otettu et siinäki vaiheessa voi olla aika herkillä.”

Teeman alaluokiksi muotoutuivat keskusteluissa nousseet aiheet: omaohjaaja suhde, ohjaajien ammatillisuus ja työilmapiiri sekä ohjaajien ja nuorten suhde.

9.3.1 Omaohjaaja suhde

Jokaisella erityisyksikössä asuvalla nuorella on nimettynä omaohjaajapari, johon nuori voi tukeutua ja joka hoitaa ensisijaisesti nuoren asioita. Nuoret ottivat keskusteluun sen, miten tulivat toimeen omaohjaajan kanssa ja millaista läsnäoloa omaohjaajalta kaipasivat. Suurimaksi osaksi omaohjaaja suhde koettiin hyväksi. Omaohjaaja koettiin tärkeäksi henkilöksi ja kaikki haastatteluun osallistuneet olivat sitä mieltä, että suhteen tulee toimia hyvin. Jo itsenäistyneet, täysi-ikäiset nuoret kokivat tärkeäksi, että omaohjaajaksi valittaisiin sellainen ohjaaja, jonka kanssa nuori tulee hyvin toimeen.

”Koska sen omaohjaajan pitäis olla läheisin ihminen, yleensä omaohjaajan pitää olla semmonen kaveri, joka toimii sun kans parhaiten.”

Harmillisena koettiin omaohjaajien vaihtuminen. Nuoret kertoivat, että omaohjaaja vaihtui välillä usein. Ongelmaksi koettiin se, että uudelle ohjaajalle piti kertoa ”*kaikki jutut uudestaan*”. Luottamusta on vaikea rakentaa koko ajan uudelleen uuden omaohjaajan kanssa.

Omaohjaaja nähtiin henkilönä, joka piti huolen nuoren asioista. Itsenäistymisessä oltaisiin jälkikäteen ajatellen tarvittu enemmän tukea. Yksi jo itsenäistyneistä nuorista kertoi, että näki omaohjaajaansa itsenäistymisen lähestyessä vain muutaman kerran. Itsenäistymiskansiota katsottiin muutamaan kertaan, mutta siitäkin pystyi luistamaan melko hyvin.

”Mut kyl sen tajuu täs vaiheessa et ois kannattanu kuunnella”.

Toinen nuori kertoi, että omaohjaaja tsemppasi, tuki ja auttoi tarvittaessa. Kuitenkaan itsenäistymiseen liittyvistä asioista puhuttiin vähän.

”Sain kyl kaiken mitä sain omaohjaajalta tai se opetti mulle kaiken minkä mä halusin, mut mul oli niinku se, etä mä olin niin jääräpää et mä en halunnu oppii mitään.”

”Jos ohjaaja osaa, niin se nuori pitäis saada siihen messiin, et se tajuu et kuinka tärkeä se on.”

Alaikäiset nuoret kertoivat, että erityisyksiköissä pidetään omaohjaajatunteja ja -päiviä, joista pystyi luistamaan pois halutessaan. Omaohjaajatunnit on aloitettu vasta tämän vuoden puolella ja siinä katsotaan muun muassa itsenäistymiskansiota ja tehdään läksyjä. Nuoret pitivät kehitystä hyvänä, jos sen saa toimimaan ja siihen omaohjaajatunteihin sisällytetään ruoanlaitto ym. arkiaskareet. Nuoria harmitti se, että välillä odotettu leffassa käynti tai muu sovittu omaohjaaja aika peruuntui, sillä yksiköissä on niin paljon erilaisia nuoria ja kaikilla ongelmansa ja jos yksikössä on hankala tilanne päällä, niin ohjaaja ei pysty siitä poistumaan. Kysyessäni erityisyksikössä asuvan nuoren mielipidettä omaohjaajan tuesta ja esimerkiksi omaohjaajatuntien sisällöstä ja siitä, että olisiko hänen mielestään hyvä käydä itsenäistymissuunnitelmaa läpi omaohjaajatunnilla, hänen mielipiteensä oli ”*emmä tiiä*”.

9.3.2 Ohjaajien ammatillisuus ja työilmapiiri

Keskusteluissa nousi esille erityisyksiköiden hyvä työilmapiiri. Nuoret toivat esille sen, että työilmapiiri näkyy ulospäin ja hyvästä ilmapiiristä kertoo myös se, että ohjaajat eivät vaihdu. Nuoret näkivät hyvän ilmapiirin työn teon kannalta erityisen hyvänä asiana. Myös ohjaajien ammatillisuus nousi esille etenkin jo itsenäistyneiden, täysi-ikäisten nuorten keskuudessa. Nuoret kokivat, että osa ohjaajista olivat ”*hyviä tyyppejä*” mutta heillä ei ollut tarpeeksi näkemystä nuorten kanssa työskentelyyn. Eräs jo itsenäistynyt täysi-ikäinen nuori oli sitä mieltä,

että nuorisotyöhön päästetään liian helposti pätemättömiä työntekijöitä. Tällä hän tarkoitti niin koulutusta, kuten sitä, miten työntekijä osaa toimia nuorten kanssa.

9.3.3 Ohjaajien ja nuorten suhde

Ohjaajien ja nuorten aito, välittävä suhde oli yksi keskustelun aiheista. Nuoret arvostivat ohjaajissa sitä, että ohjaaja antoi myös itsestään jotain, eikä ollut vain kuuntelijana, kun nuori avautuu. Nuoret toivoivat, että ohjaajat kertoisivat myös omista kokemuksistaan, tietäen sen missä menee raja. Ohjaajalta toivottiin heittäytymistä niin, että työtä ei nähtäisi vain työnä. Eräs jo itsenäistynyt nuori totesi, että *”Pitää miettii et mitä se työ niinku on”*. Nuoret toivoivat ohjaajan olevan aito, mutta aikuinen ja roolimalli.

Jo itsenäistyneille nuorille tärkeää oli myös se, että siteet ohjaajiin tai läheisimpään ohjaajaan oli säilynyt itsenäistymisen jälkeen. He puhuivat aidoista suhteista, jossa ei painoteta sitä, että kyseessä on työntekijä ja asiakas.

”On mukavaa jälkeinpäin huomata et pysyy niinku väleissä.”

”Ohjaaja on tavallaan niinku roolimalli, vähän niinku big sister- tyylinen. Tärkeet on et ne siteet ei katkee.”

9.4 Muut itsenäistymiseen liittyvät kokemukset ja näkemykset

Haastatteluissa nousi esille erilaisia kokemuksia ja näkemyksiä siitä, kuinka itsenäistymisprosessia voisi kehittää. Alaluokiksi muotoutuivat itsenäistymisprosessin aloittaminen ja itsenäisen elämän harjoittelu sekä seksuaalikasvatus. Nuoret myös kertoivat, miten erityisyksiyöissä asuminen on vaikuttanut heidän elämään sekä kertoivat mielipiteensä osallisuudesta toiminnan suunnittelussa.

9.4.1 Itsenäistymisprosessin aloittaminen ja itsenäisen elämän harjoittelu

Nuoret kertoivat, että itsenäistymisestä alettiin puhua 16-17-vuotiaana. Osa nuorista oli siirtynyt erityisyksiköistä jälkihuollon puolelle jo ennen 18-vuoden ikää ja osa täyttäessään 18-vuotta. Itsenäistymiseen liittyvien asioiden läpikäymistä toivottiin aloitettavan puolivuotta- vuosi ennen itsenäistymistä. Nuorten mielestä esimerkiksi kaksi vuotta on liian pitkä aika, sillä sinä aikana voi tapahtua paljon ja siinä vaiheessa elämäntilanne on vielä hyvin erilainen. Osa niistä nuorista, jotka olivat asuneet jälkihuollon asunnoissa, kokivat oikean itsenäistymisen alkaneen vasta siinä vaiheessa, kun he muuttivat omaan asuntoon. Jo itsenäistyneet nuoret nostivat hyvin vahvasti esille sen, että itsenäistymiseen liittyviä asioita pitäisi opetella valmiiksi ennen jälkihuoltoon tai omilleen muuttamista. Ne nuoret jotka asuivat jälkihuollon yksiköissä, kertoivat ohjaajien läsnäolon olevan paljon

vähäisempää. Jälkihuollosta saa tarvittavan tuen, mutta nuoret painottivat sitä, että itsenäiseen elämään liittyviä asioita tulisi opetella enemmän vielä erityisyksikössä asuessa. Erityisyksiköillä on käytössä itsenäistymiskansio, jota jo itsenäistyneet nuoret kertoivat käytettävän vähemmän kuin olisi pitänyt. Itsenäistymiskansiota oli käyty läpi vain muutamaan kertaan ja usein siitä oli puhetta mutta hyvää aikaa sen katsomiseen ei ollut lopulta tullut.

Lähes kaikki jo itsenäistyneet nuoret nostivat esille sen, että asioita tehtiin erityisyksiköissä liikaa heidän puolestaan.

”Ne hoiti kokoajan mun puolesta, niiin mä sanon et se mättää itsenäistymisessä.”

”Kaikki viralliset paperiasiat, niin siit ei tuu yhtään mitään koska ne on tehty puolesta.”

”Jälkeenpäin eniten ärsytti se, et ois pitäny antaa itelle, sille nuorelle mahdollisuus tehdä enemmän, olla enemmän mukana.”

Muuttaessa joko jälkihuollon asuntoon tai omilleen, toivottiin enemmän tukea siirtymävaiheeseen. Kaikki jo omilleen muuttaneet olivat sitä mieltä, että itsenäisesti asuminen oli ollut odotettu ja mukava asia. Helppoa se ei kuitenkaan ollut.

”Kun täyttää 18 niin ekat kuukaudet menee ihmetellessä ja fiilistellessä, mut sit tulee se kuilu.”

”Mä vähän masennuin, et perkele, tuli tyhjä ontto olo.”

”Semmonen vaihe tulee tosi usein, että se pysäyttää, yksinäisyys, päihteet, vaikee mennä kouluun. Joutuu ponnistelea.”

”Siihen jää tosi helposti rypee siihen alkuhommaan.”

Nuoret nostivat esille asumisharjoittelun sekä oma-ohjaajan läsnäolon ja tuen siirtymävaiheessa. Asumisharjoittelussa ideana on, että nuori asuu osan ajasta laitoksessa ja osan ajasta itsenäisesti. Asumisharjoittelua oltiin tehty jonkin verran, mutta jo itsenäistyneet nuoret kokivat, että asumisharjoittelua oltaisiin voitu tehdä vielä pidempään ja tehdä siitä yleinen käytäntö. Lisäksi toivottiin vielä tiivistä yhteydenpitoa ohjaajan kanssa, jotta olisi *”tuttu ja turvallinen henkilö tukena”*. Asumisharjoittelun toivottiin alkavan jo ennen, kuin

nuori täyttää 18 vuotta, sillä *”siin saa vähän niinku sitä perspektiiviä jos muuttaa jo alaikäisenä pois, mut saa silti tukea”*. Nuoret nostivat esille, että on hyvin tyypillistä että *”alkuhuuman”* jälkeen tulee masennuksen oireita. Koettiin, että vahvempi tuki voisi välttää masennusta.

”Itsenäistymisen harjoittelua oli liian vähän aikaa ja muutto tuli lopulta aika puskista. Kolme yötä käytiin harjottelee ja se oli siinä. Enemmän tukea olisi tarvittu siirtymiseen.”

”Kun sä asut pitkään tollases mis on kokoajan monta ihmistä ympärillä, sit yks kaks muutat omilleen ja sä oot ihan yksin siellä, niin jonkin laista virikettä vois olla.”

”Ei oo niin paljoo ihmisii siin ympärillä, sä oot vaan yksin, sä joudut tekee kaiken vaan yksin, ni tulee tosi yksinäinen olo.”

9.4.2 Seksuaalikasvatus

Toisessa haastattelussa jo itsenäistyneet, täysi-ikäiset nuoret ottivat esille seksuaalikasvatuksen osana itsenäistymisprosessia. He toivat esille sen, kuinka tarpeellista seksuaalikasvatus on etenkin laitosnuorten keskuudessa.

”Vois vähän valistaa nuorii, varsinkin laitosnuorii. Niillä on eniten näitä skidejä tulossa.”

”Seksi on oikeesti tosi vaikee ottaa esille. Mun mielest semmonen ihminen joka on avoin näis jutuis, niin semmosen ihmisen vois pistää puhuu.”

Ajatuksena oli, että rennossa ilmapiirissä puhuttaisiin etenkin ehkäisystä, sukupuolitaudeista, raskaudesta. Nuoret pohtivat, että esimerkiksi oma-ohjaaja voisi puhua näistä asioista nuoren kanssa kahden kesken.

9.4.3 Erityisyksioissä asumisen vaikutus elämään

Erityisyksikössä asuminen näyttäytyi haastatteluissa täysin eri valoissa. Ne nuoret, jotka asuivat vielä erityisyksiköissä, kokivat laitoksessa asumisen enimmäkseen negatiivisena asiana. Jo itsenäistyneet nuoret kertoivat kokemustensa olleen hyvin samankaltaisia heidän asuessaan erityisyksiköissä.

”Jos joku olis kysynyt multa et mitä hyvää sä näet laitoksessa niin mä oisin sanonu et parveke ja ikkuna” (Jo itsenäistynyt, täysi-ikäinen nuori)

Haastattelussa oli osallisena suureksi osaksi jo itsenäistyneitä nuoria. Heidän mielipiteensä siihen, mitä olisin haastattelijana saanut aineistooni, jos olisin haastatellut vain vielä erityisyksiköissä asuvia nuoria, aiheutti lähinnä naurua. Eräs jo itsenäistynyt nuori kertoikin, että olisi saanut niskaani *”kilon paskaa”*, sillä nuoret näkevät vain huonon puolen.

”Se on totta, kyl sen tietää jokainen meistä et kun on nuori, ei kuuntele, mut jälkeinpäin sit tajuu asioita.”

”Mut nyt ku mieltii niin on siin ollu niinku paljon hyvää.”

Keskustelimme jo itsenäistyneiden nuorten kanssa siitä, miten erityisyksikössä asuminen on vaikuttanut heidän elämäänsä. Nuoret kokivat pohdinnan melko vaikeana, mutta suurin osa oli sitä mieltä, että vaikutukset olivat lähinnä positiivisia.

”Jos ei olis asunut laitoksessa niin se olis muuttanu ihmisenä tosi paljon.”

”Mä en ois näin positiivinen, mä sain apuu just silloin kun mä tarttin.”

”Olis helvetisti vaikeempaa, mä en ois niin kasas ku nyt.”

Eräs jo itsenäistynyt nuori oli kuitenkin sitä mieltä, että laitoksessa asuminen oli vaikeuttanut hänen elämäänsä, eikä elämä olisi tällä hetkellä niin vaikeaa, jos hän ei olisi joutunut huostaan otetuksi.

”Vaikeuksii ja ongelmii tuli laitoksen kautta. Olin pärjänny omassa ympäristössä.”

9.4.4 Nuorten osallisuus toiminnan suunnittelussa

Nuoret kokivat tärkeänä se, että heidät otetaan mukaan toiminnan suunnitteluun. He kokivat oman äänensä sekä kokemustensa olevan arvokkaita.

”Sehän on niinkun ihan todella hyvä asia et joku oikeesti panostautuu siihen et nuorta kuunnellaan. Tuki on kyllä ihan hyvää mut kyllä siihen kannattaa vielä enemmänkin panostaa. Ja tää on ihan hyvä juttu et sitä kerrataan ja et tiedetään et mitä niinku parantaa.”

Toisen haastattelun jälkeen sain vielä viestin yhdeltä haastateltavalta.

”Hei! Kiitos vielä eilisestä oli kiva tavata ja saada auttaa 😊”

10 Tulosten yhteenveto

Tuomen ja Sarajärven (2009, 35) mukaan tutkimuksen tavoitteeksi voidaan määritellä jo tunnetun tiedetyksi tekeminen, kokemuksen merkityksen käsitteellistäminen ja sen näkyväksi tekeminen, minkä tottumus on häivyttänyt huomaamattomaksi. Opinnäytetyön haastatteluihin osallistuneet jo itsenäistyneet nuoret kokivat erityisyksiköissä eletyn ajan merkityksellisinä ja löysivät siitä sekä hyviä puolia että kehityksen kohteita. Näin ollen opinnäytetyön lähtökohdat itsenäistymissuunnitelman kehittämiseksi olivat perusteltuja. Nuorten haastatteluista saadun aineiston analysointi ja koostaminen vastaavat asetettuun tutkimuksen tavoitteeseen.

Pösön (2004, 30) mukaan lastensuojelun sijaishuollossa tutkimushaastattelu voi olla hyvä tilaisuus antaa nuorelle mahdollisuus puhua omista henkilökohtaisista ajatuksista ja kokemuksista. Nuoria haastatteleamalla saatiin tutkimusaineistoa nuorten omista kokemuksista käsin. Haastatteluun osallistui seitsemän nuorta 15-22-vuotiasta nuorta, jotka joko asuivat tai olivat asuneet Desiker-Aurinkomäki Oy:n erityisyksiköissä. Tässä luvussa pohdin opinnäytetyöni aineistoa tutkimuskysymysten, fokusryhmähaastattelujen tuoman aineiston sekä opinnäytetyön sisältämän teorian kautta.

Opinnäytetyön tarkoituksena oli antaa nuorille ääni itsenäistymissuunnitelman kehittämisessä ja saada nuorisokodissa asuvien ja asuneiden nuorten näkökulma esiin ammatilliseen keskusteluun ja toiminnan kehittämiseen. Lastensuojelun piirissä olevat nuoret tuovat oman, erityisen näkökulman kehittämistyöhön, sillä he näkevät yhteiskunnan pimennossa olevia puolia omasta erityisestä näkökulmasta (kts. mm. Muukkonen 2013). Nuorilta voidaan saada merkityksellistä tietoa tutkimukseen, kun heidät nähdään aktiivisia osallisina tutkimuksen prosessissa ja kun heidän näkökulmat ja tunteet hyväksytään ja otetaan huomioon (Woodhead & Faulkner 2009, 13, 32, 34). Opinnäytetyössä näkyy suunta, johon nykypäivän tutkimukset ovat menossa; nuorten näkökulma, toimijuus, ja kokemukset (Aaltonen & Heikkinen 2013, 197).

Nuoret näkivät itsenäistymisen positiivisena asiana ja olivat sitä kovasti odottaneet asuessaan erityisyksiköissä. Itsenäistyminen nähtiin vastuunottona omasta elämästä, jossa saa tehdä itse päätöksiä. Esille nousi vahvasti oma rauha, jossa ei ole mukana laitoksen tuomia häiriötekijöitä. Vaikka itsenäistymistä odotettiin, huolen aiheena oli näkyvässä oma itsenäinen selviäminen ja vastuunkantaminen.

Jo itsenäistyneet nuoret toivat esille, että erityisyksiköissä harjoitellaan itsenäistymiseen liittyviä asioita, mutta nuorilla ei ole usein motivaatiota opetella niitä ja he uskovat pärjäävänsä omillaan ilman tukea. Muun muassa Aalberg & Siimes (2007, 126) sekä Sinkkonen (2010, 55) toteavat, että nuoret voivat pelätä riippuvuutta aikuisista ja he haluavat selvitä yksin. Kuitenkin aikuisen aito läsnäolo ja kuuntelu antavat nuorelle tilaisuuden hahmottaa omia ajatuksiinsa. Aikuisen kuunteleva ja ymmärtävä läsnäolo voi saada nuoren löytämään oikean suunnan

ajatuksilleen ilman ulkoista pakkoa. Jo itsenäistyneet nuoret toivat haastatteluissa esille sen mikä on nähtävissä myös erityisyksiköiden arjessa; nuorten negatiiviset asenteet lastensuojelua kohtaan. Jo itsenäistyneet nuoret olivat sitä mieltä, että vaikka nuorella ei välttämättä itsellään ole halukkuutta harjoitella itsenäistymiseen liittyviä asioita, tulee työntekijöiden saada nuori mukaan itsenäistymisen harjoitteluun ja suunnitteluun.

Haastatteluihin osallistuneiden alaikäisten, vielä yksikössä asuvien nuorten negatiivinen asenne lastensuojelua kohtaan oli nähtävissä. Tärkeimpänä nähtiin laitoksesta pois pääseminen. Nämä nuoret eivät osallistuneet juurikaan ryhmäkeskusteluun. Sain haastateltavaksi vain kaksi vielä erityisyksiköissä asuvaa nuorta ja koin jo näiden kahden nuoren kohdalla sekä oman työkokemuksen perusteella sen, että tiedon kerääminen vielä erityisyksiköissä asuvilta nuorilta on haasteellista. Vaikka nuoria olisi saatu haastatteluun enemmän, en olisi saanut välttämättä yhtään enempää informaatiota heidän kohdaltaan. Huostaanotto, asuminen laitoksessa ja kaikki nuoruuteen liittyvät asiat ovat vaikeita asioita käsitellä ja useilla negatiivinen asenne lastensuojelua kohtaan näkyy vahvasti.

Erityisyksiköissä asuminen nähtiin enimmäkseen tärkeänä osana elämää. Vielä erityisyksiköissä asuvat nuoret kokivat asumisen pakollisena ja halusivat pois heti kun siihen on mahdollisuus. He kokivat, etteivät tarvitse juurikaan apua. Jo itsenäistyneiden nuorten mielipiteet erityisyksiköistä vielä niissä asuessaan olivat olleet hyvin samankaltaisia ja he kertoivat muutoksen ajatteluun tulleen siinä vaiheessa, kun muutto omilleen koitti. Esille nousi hyvin vahvasti se, että laitoksessa asuessa erityisyksiköitä ja niissä tehtävää työtä nuorten hyväksi ei osattu arvostaa, mutta pois muuttaessa alkoi pikkuhiljaa ymmärtää, kuinka paljon tukea yksioissa asuessa oli tullut ja kuinka se oli vaikuttanut enimmäkseen positiivisella tavalla elämäntapaan. Arvostus erityisyksiköissä tehtyä työtä kohtaan näkyi siis vasta myöhemmin. Kaikki haastatteluun osallistuneet jo itsenäistyneet nuoret kehottivat ottamaan vastaan Desiker-Aurinkomäki Oy:n jälkihuoltoa itsenäisen elämän tueksi.

Haastatteluissa nousi esille se, että omaa rauhaa ei juurikaan ollut. Mielipiteet olivat eriäviä siitä, olisiko omaa rauhaa kaivannut. Osalle se olisi ollut tärkeää ja osa ei sitä osannut edes kaivata. Erityisyksiköissä kerrottiin panostettavan fyysiseen toimintaan. Harrastuksia tuettiin hyvin ja sen koettiin olevan tärkeää ja sen avulla sai mielen kohenemaan. Osa kaipasi kuitenkin sitä, että olisi saanut enemmän mahdollisuuksia olla osallistumatta yhteiseen fyysiseen toimintaan. Nuoret olisivat kaivanneet enemmän panostusta henkiseen hyvinvointiin. Nuoret kertoivat, että nuoruus, aikuisuuteen kasvaminen, sekä omat elämän haasteet veivät usein mielialaa alas, eikä erityisyksiköissä asuminen ollut helppoa. Nuoret kaipasivat rinnalleen ohjaajaa, joka tukisi ja olisi aidosti läsnä. Keskusteluun tuli myös yksiköiden huono ilmapiiri, jo-

hon oli vaikea vaikuttaa, sillä jokaisella nuorella oli omia ongelmia ja konflikteja nuorten kesken sattui lähes päivittäin. Itsenäistymisen harjoittelua toivottiin tehtävän yhdessä yksikön nuorten kesken.

Haastattelujen avulla selvisi paljon positiivisia asioita, joita erityisyksiköissä oli ollut. Erityisesti esille nousivat ohjaajat. Nuoret kertoivat ohjaajien olleen suurilta osin juuri sellaisia, joita he tarvitsivat sillä hetkellä. Ohjaajien koettiin tekevän työtään aidosti. Omaohjaajat nähtiin tärkeinä henkilöitä ja toivottiin sellaista omaohjaajaa, jonka kanssa nuori tulisi hyvin toimeen. Omaohjaajat koettiin enimmäkseen sellaisina, jotka tsemppasivat, tukivat ja auttoivat tarvittaessa. Aalbergin & Siimeksen (2007, 127) mukaan nuorille onkin tärkeää, että he voivat luottaa läheisiin aikuisiin.

Itsenäistyessä nuori tarvitsee tukena tuttua ja turvalliseksi koettua aikuista jolta voi pyytää apua. Lisäksi nuori tarvitsee tietoisuutta siitä, että hänen hyvinvoinnistaan ollaan edelleen kiinnostuneita. (Laaksonen 2004, 11.) Nuoret toivoivat ohjaajien olevan aidosti mukana työssä, niin että ohjaajat osaisivat heittäytyä, eivätkä näkisi työtä vain työnä. Ohjaajilta toivottiin aitoa läsnäoloa ja sitä, että ohjaajatkin antaisivat itsestään jotain. Usein tällainen suhde ainakin yhden erityisyksikön ohjaajan kanssa oli saatu luotua. Pitkälle kantavia siteitä ja aitoja suhteita arvostettiin myös itsenäistymisen jälkeen, aitoa suhdetta, jossa tekemisissä ei olisi vain työntekijä ja asiakas.

Ohjaajilta oltaisiin kaivattu enemmän tukea itsenäistymiseen liittyvissä asioissa ja toivottiin, että nuoret saataisiin ymmärtämään paremmin kuinka tärkeää itsenäistymisen harjoitteluun liittyvät asiat ovat. Omaohjaajan kanssa sovittu yhteinen toiminta koettiin tärkeänä ja harmitelttiin, mikäli niitä jouduttiin perumaan. Nuoret kokivat omaohjaajien vaihtumisen negatiivisena asiana, sillä luottamusta oli vaikea rakentaa joka kerta uudestaan. Vielä erityisyksiköissä asuvilla nuorilla ei ollut ohjaajiin liittyen juurikaan sanottavaa.

Nuoret ottivat esille erityisyksiköiden hyvän ilmapiirin, jonka kertoivat näkyvän ulospäin. Hyvä ilmapiiri koettiin tärkeänä asiana toiminnan kannalta. Jo itsenäistyneet nuoret ottivat esille myös ohjaajien ammatillisuuden. He kokivat, että nuorten kanssa työskentelyyn ei riitä se, että on ”hyvä tyyppi”, vaan tarvitaan myös sekä koulutusta, että pätevyyttä toimia nuorten kanssa oikein.

Itsenäistymisen harjoittelu ja suurempi panostaminen nostettiin esille hyvin vahvasti. Nuoret toivoivat itsenäistymisasioihin panostamista noin ½ vuotta- vuosi ennen itsenäistymistä. Mm. Känkänen (2013, 270) toteaa, että itsenäistymisen valmentaminen ja sijaishuoltoapaikasta lähdön valmistelu on aloitettava riittävän varhaisessa vaiheessa, jotta saadaan tietoa siinä, mil-

laisia tukirakenteita nuori tarvitsee siirtyessään nuorisokodista itsenäiseen asumiseen ja voidaan turvata myönteisen kehityksen jatkumista. Muutos- ja siirtymätilanteet ovat kriittisiä vaiheita, joissa elämänkulku voi lähteä joko hyvään tai huonoon suuntaan (Reinikainen 2009, 93).

Aikuisuuteen ja itsenäiseen elämään siirtyessä nuoret joutuvat tekemään kriittisiä päätöksiä muun muassa koulutuksen, uran, sosiaalisten suhteiden ja muiden itsenäisen elämän valmistautumiseen kanssa (Britner, Randall & Ahrens 2014, 342). Koulunkäynnin tukeminen nousi haastatteluissa esille vahvasti ja se koettiin tärkeänä. Tässäkin oli nähtävissä, että vielä yksiköissä asuvilla nuorilla ei ollut asiaan juurikaan sanottavaa. Koulunkäyntiin ei ollut juurikaan motivaatiota yksikössä asuessa, mutta koulunkäyntiin ”pakottaminen” koettiin jälkepäin erityisen tärkeänä. Nykyinen, edellistä vahvempi tuki myös kotikoulun suhteen nähtiin hyvänä kehityksenä. Myös ammattiopintoihin hakeutumiseen saatiin tukea ja toivottiin tsemppaavaa ohjausta oikeaan suuntaan.

Arkielämän taidot puhuttivat nuoria paljon. Esille nousivat ruoanlaitto, siivous, pyykinpesu sekä muut yleiset asiat, kuten laskujen maksu. Apua toivottiin etenkin ruoanlaittotaidoissa sekä virallisten asioiden hoitamisessa. Nuoret kertoivat, että yksikössä asuessaan nämä asiat eivät juuri kiinnostaneet, sillä asenne erityisyksiköitä kohtaan oli negatiivinen. Tämä asenne näkyi myös niiden nuorten keskuudessa, jotka haastatteluhetkellä asuivat vielä erityisyksiköissä.

Itsenäistyneet, jo täysi-ikäiset nuoret ottivat esille seksuaalikasvatuksen osana itsenäistymisprosessia. He kokivat, että seksuaalikasvatus olisi tärkeää etenkin laitosten keskuudessa, sillä osa nuorista käyttäytyy seksuaalisesti vastuuttomasti. Toivottiin, että tukea annettaisiin etenkin ehkäisyasioissa.

Haastatteluissa nousi vahvasti esille itsenäistymisen harjoittelun vahvempi tukeminen. Laakosen (2004, 7) mukaan lastensuojelun sijaishuollossa asuville tulevaisuus asettaa tavallista suurempia haasteita, sillä itsenäisessä elämässä on pärjättävä kertaheitolla. Suurempaa tukea toivottiin etenkin siirtymävaiheessa. Nuoret kokivat, että ohjaajat tekivät liikaa asioita heidän puolestaan ja toivoivat, että nuori saisi olla itse vahvemmin tekemässä asioita, jotta voisi oppia niiden kautta tärkeitä asioita.

Kaikki jo poismuuttaneet täysi-ikäiset nuoret kertoivat kokeneensa ongelmia omilleen muuttamisen jälkeen. Kauan odotettu itsenäistyminen oli ollut hienoa muutaman kuukauden, jonka jälkeen usea nuori kertoi kokeneensa masennuksen oireita. Koska itsenäistymien oli monille henkisesti raskas prosessi, niin nuoret kokivat, että omaohjaajan läsnäolo olisi ollut tarpeen.

Nuoret toivoivat asumisharjoittelua sekä omaohjaajan läsnäoloa ja tukea siirtymävaiheeseen. Vahvemman tuen koettiin vaikuttavan positiivisesti nuoren henkiseen hyvinvointiin.

Reinikaisen tutkimuksessa (2009, 98) nuorten ajatuksen olivat hyvin samanlaisia; heidän mukaansa nuorisokodista omilleen lähtö tapahtui liian aikaisin ilman riittävää valmistautumista. Nuorisokoti opetti kuitenkin yhteiskunnassa selviytymistä ja perusasioita. Samoihin tuloksiin tulivat myös Halonen & Oinonen (2011) YAMK opinnäytetyössään ”OMIN EVÄIN MAAILMALLE - Lastenkodista itsenäiseen elämään”. Heidän opinnäytetyössä nousi esille selkeimmin nuorten kokemus yksinäisyyden tunne ja tukea toivottiin etenkin asumiseen, asiointiin sekä taloudellisuuteen. Samankaltaisten tutkimusten tukemana voidaan siis todeta, että nuorisokodista saadaan usein hyviä eväitä maailmalle, mutta vahvempi tuki etenkin siirtymisvaiheessa olisi usein tarpeen.

Nuoret kokivat tärkeänä osallisuuden toiminnan suunnittelussa ja arvioinnissa. Heillä oli paljon vahvoja näkemyksiä ja he kokivat myös itse omien kokemusten arvokkuuden toiminnan kehittämisessä. Tämä näkyi jo pelkästään siinä, että nuoret olivat halukkaita osallistumaan haastatteluihin. He kiittivät haastattelujen lopussa ja olivat kiitollisia pienestä muistamisesta.

Nuorten itsenäistymisestä sekä osallisuudesta lastensuojelussa on tehty useita tutkimuksia. Suomessa lastensuojelussa lapsia osallistetaan lastensuojelussa hyvin. Eri tutkimusten perusteella lastensuojelusta nousee kuva, jossa lapset ja heidän toiveensa ovat keskiössä. Siirtymisen itsenäiseen elämään on kuitenkin vaikeaa ja siirtymävaiheen tuki ensisijaisen tärkeää. Siirtymävaiheessa tarvittaisiin usein käytännön tietotaitoja enemmän kuin niitä koetaan saaneen. Suomessa tarjotaan laadukasta lastensuojelupalvelua, mutta itsenäistymisvaiheen tukea tulisi kasvattaa.

11 Kehittämisehdotuksia

Opinnäytetyöni oli osa isoa projektia, jossa kehitetään Desiker-Aurinkomäki Oy:n itsenäistymissuunnitelmaa. Tiesin siis, että opinnäytetyöni tulee olemaan osa suurempaa kokonaisuutta ja että sitä tullaan hyödyntämään toiminnan suunnittelussa ja kehittämisessä. Opinnäytetyön avulla nuoria saatiin osallistumaan toimintaan ja saatiin esille heidän yksilöllisiä näkemyksiä siihen, miten itsenäistymissuunnitelmaa tulisi kehittää. Jatkotutkimuksena voisi olla esimerkiksi työntekijöiden kokemuksia itsenäistymisen tukemisesta erityisyksiköissä. Työntekijöiden äänet tulevat kuuluviin itse itsenäistymissuunnitelman kehittämisen edetessä, mutta tutkimuksen kautta voitaisiin saada laajempaa näkökulmaa ja ammattilaisten yksilöllisiä näkemyksiä itsenäistymisen tukemisesta.

Jokainen nuori on yksilö ja kokee itsenäistymiseen liittyvät asiat omalla tavallaan. Onkin tärkeää kohdata jokainen nuori ensisijaisesti yksilönä. Nostin haastatteluista esille niitä asioita, jotka puhuttivat nuoria eniten, liittyen siihen, kuinka itsenäistymissuunnitelmaa voitaisiin kehittää.

Huolenaiheeksi nousi itsenäinen selviäminen ja vastuunkantaminen. Nuoret kokivat tarvittavan vahvempaa itsenäistymisen harjoittelua ja tukea eri osa-alueilla. Esille nousi nuorten motivointi itsenäistymiseen liittyvien asioiden harjoitteluun. Itsenäistymisharjoittelua toivottiin tehtävän ohjaajien kanssa. Suurempaa tukea toivottiin henkiseen hyvinvointiin, niin että ohjaaja on aidosti läsnä ja kuuntelee. Omaohjaajan toivottiin pysyvän samana ja että omaohjaajan kanssa saisi luotua vahvan siteen. Nuoret nimesivät eri asioita, joihin kaipasivat tukea, ja ohjaajalla tulisi olla kyky kohdata nuori yksilöllisesti niin, että saa selville mitä nuori kaipaa itsenäistymisen tukemisessa.

Itsenäistymiseen liittyvien asioiden harjoittelua toivottiin tehtävän myös yhdessä yksikön nuorten kesken. Nuoret toivoivat, että ohjaajat eivät tekisi niin paljoa asioita nuorten puolesta vaan laittaisivat enemmän nuoria itse tekemään. Vaikka nuoret olisivat sitä vastaan, niin itse tekemällä saatu oppi kantaa pitkälle. Harjoittelua toivottiin arkiasioiden hallinnassa, kuten ruoanlaitossa ja laskujen maksamisessa. Nuoret nostivat esille myös seksuaaliasioiden käsitteilyn osana itsenäistymisprosessia.

Suureksi keskustelunaiheeksi nousi siirtymävaiheen vahva tuki. Jo itsenäistyneet nuoret nostivat siirtymävaiheen tuen suureksi tekijäksi, jonka avulla voitaisiin lieventää muun muassa masennukseen liittyviä oireita.

12 Pohdinta

Tässä kappaleessa esille tulevat tutkimuksen eettinen ja laadullinen pohdinta sekä kehittämisehdotukset. Tutkimuksen laadukkuutta sekä koko opinnäytetyöprosessia käsittelen Tuomen ja Sarajärven (2009, 140-141) luotettavuuden arvioinnin pohjalta.

12.1 Tutkimusetiikka

Opinnäytetyöni eettisyys oli minulle ensisijaisen tärkeää. Lastensuojelussa laki määrittää toimintaa ja minulle erityisen tärkeää oli, että nuoret ja heidän perheensä otetaan huomioon niin, että eettisyys toteutuu. Hyvässä tutkimuksessa eettiset näkökohdat on huomioitu. Tutkimuksessa tiedonhankintatapojen tulee olla eettisiä ja lähtökohtana on ihmisarvon kunnioittaminen. Kun tutkimus kohdistuu ihmisiin, tärkeimpinä periaatteina ovat yleensä informointiin perustuva suostumus, luottamuksellisuus, seuraukset ja yksityisyys. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 20, 27, 42.)

Opinnäytetyötä suunnitellessa pohdin, kuinka saisin nuoret osallistumaan haastattelutilanteisiin. Päädyimme siihen, että erityisyksiköiden työntekijät kertoivat nuorille haastatteluista ja sen sisällöstä ennen haastatteluja, niin että nuoret pystyivät motivoitumaan haastatteluihin. Nuorille kerrottiin, että heidän osallistuminen on erityisen tärkeää, jotta saisimme kuulla heidän kokemuksia ja ajatuksia. Haastatteluista pyrittiin antamaan hyvin totuudenmukainen kuva, jotta nuoret tiesivät mihin ovat osallistumassa. Jokaiselta haastateltavalta kysyttiin halukkuutta osallistua haastatteluun, sillä osallistuminen oli vapaaehtoista.

Suomessa ei ole olemassa lainsäädäntöä siihen, kuka saa päättää alle 18-vuotiaan tutkimukseen osallistumiseen. Kuitenkin käytännössä on pyydettävä tutkimuslupa lapsen vanhemmilta. Päätöksen teon eettisyyden takaamiseksi tutkimuslupia haettiin niiltä nuorten vanhemmilta sekä sosiaalityöntekijöiltä, jotka olivat halukkaita osallistumaan tutkimukseen. Erityisyksiköiden työntekijät olivat yhteydessä huoltajiin ja sosiaalityöntekijöihin. Nuoret puolestaan allekirjoittivat suostumuksen haastatteluihin ennen haastattelujen alkua. Kiitokseksi tutkimukseen osallistumisesta tarjottiin vielä ala-ikäisille nuorille herkkuja haastattelun yhteydessä ja jo omillaan asuville nuorille junaliput tai kyyti paikanpäälle sekä pizzalahjakortit. Nuoria haluttiin motivoida haastatteluun myös tällä tavoin. Kaikille osallistujille tehtiin myös selväksi, että heidän henkilöllisyys ei tule näkyviin tutkimuksen missään vaiheessa. Yksi vielä erityisyksikössä asuvista nuorista pyysi lupaa lähteä pois haastattelusta kesken kaiken. Koska osallistuminen oli vapaaehtoista, soin hänelle luvan poistua.

Eettinen sitoutuneisuus ohjaa hyvää tutkimusta ja se koskee myös tutkimuksen laatua. (Tuomi & Sarajärvi 2012, 127). Tässä tutkimuksessa haastattelurungot suunniteltiin tarkoin, niin että suunnitteluun osallistuivat myös lastensuojelulaitoksen sekä jälkihuollon työntekijöitä. Laadin

työntekijöille kyselyn, jossa kartoitin heidän ajatuksiaan siitä, mitä he toivoivat fokusryhmähaastatteluiden sisältävän. Mielestäni oli tärkeää ottaa työntekijät mukaan suunnitteluun, sillä he ovat mukana kehittämässä itsenäistymisprosessia. Harmikseni sain kuitenkin vain muutamien vastauksen kyselyyni, joten työntekijöiden rooli haastatteluiden suunnittelussa jäi hyvin vähäiseksi. Opinnäytetyön teoriaosuudessa on perehdytty erilaisiin tutkimuksiin ja julkaisuihin. Lähteet on kirjattu ylös heti alkumetreillä niin, että lainauksista näkyy lähteiden tiedot.

12.2 Luotettavuus ja arviointi

Laadullisen tutkimuksen luotettavuuden arvioinnissa ei ole olemassa yksiselitteistä ohjetta, mutta Tuomen ja Sarajärven (2009, 140-141) mukaan tutkimusta on arvioitava kokonaisuutena, jolloin sen sisäinen koherenssi, eli johdonmukaisuus painottuu. Tuomi ja Sarajärvi muistuttavat käymään läpi tutkimuksen vaiheita, kuten tutkimuksen kohdetta ja tarkoitusta, omaa sitoumusta tutkimukseen, aineiston keruuta, tutkimuksen tiedonantajia, tutkija-tiedonantaja-suhdetta, tutkimuksen kestoja, aineiston analyysia, tutkimuksen luotettavuutta, eettisyyttä sekä tutkimuksen raportointia.

Kun puhutaan tutkimuksen laadusta, viitataan tavallisesti yleisiin tieteellisen tutkimuksen arviointiperusteisiin. Puhutaan tutkimuksen validiteetista ja reliabiliteetista. Validiteetilla viitataan tutkimuksen pätevyyteen eli miten hyvin tutkimus kuvaa tutkittavaa ilmiötä. Reliabiliteetti kuvaa puolestaan mittauksen tarkkuutta. (Syrjäläinen ym. 2007, 129-130.) Kanasen (2008, 123) mukaan validiteettia ja reliabiliteettia on helpompi käsitellä kvantitatiivisen tutkimuksen aineistossa, sillä ennakointi on helpompaa. Laadullisessa tutkimuksessa ennakointi voidaan tehdä vähemmän ja laatu joudutaankin varmistamaan tutkimusprosessin aikana tehdyillä valinnoilla.

Validiteetin jäsentämisessä voidaan käyttää sisäistä ja ulkoista validiteettia. Sisäinen validiteetti kuvaa tutkimuksen sisäistä logiikkaa ja johdonmukaisuutta. Ulkoinen taas tarkoittaa sitä, miten tutkimustuloksia voidaan siirtää tutkimuksen sisältä toiseen yhteyteen. Validiteetin peruskysymyksenä on, että tutkiiko tutkimus sitä, mitä se sanoo tutkivansa, ovatko tutkimuksen tuottamat käsitteet ilmiötä kuvaavia ja aineiston perusteellisia, onko tieto tuotettu pätevästi ja päteekö tieto tutkimuskohteeseen. (Syrjäläinen ym. 2007, 130-131.)

Reliabiliteetilla kuvataan mittauksen luotettavuutta. Flinkin (1998) mukaan reliabiliteettia voi kuvata laajemmin, että siinä kuvataan toimintatapojen luotettavuutta eli esimerkiksi aineistonkeruun huolellisuutta, haastattelujen johdonmukaisuutta ja sitä, että ylipäättään koko tutkimus on laadittu ja suoritetaan huolellisesti. Tällainen reliabiliteetin ymmärrystapa kuvaa koko tutkimusprosessia ilmiötä mittaavaksi. (Syrjäläinen ym. 2007, 133.)

12.2.1 Opinnäytetyön rajaus ja aineiston keruu

Opinnäytetyötä alettiin suunnitella syksyllä 2015 ja syksyllä 2016 opinnäytetyö valmistui. Suunnittelutyötä tehtiin kevään 2016 aikana, mutta suurin urakka sijoittui kesälle-syksylle 2016 suunnitelmien mukaisesti. Aikataulu tuntui sopivalta ja piti hyvin. Pysyin hyvin aikataulussa, vaikka koin sen olevan melko tiukka. Opinnot veivät aikaa niin, että opinnäytetyöhön keskittyminen on haastavaa, ja kirjoitin teoriaosuutta aina kun siihen löytyi vähänkin aikaa. Itse tutkimuksen suorittamiseen olin laatinut ajaksi kesän 2016, ja haastattelut päästiin pitämään elokuussa 2016 aikataulun mukaisesti. Jo ennen haastatteluja teoriaosuus sekä tutkimusmenetelmät ja aineiston analyysitapa olivat hyvällä mallilla, joten pystyin keskittymään täysin haastatteluihin, niiden litterointiin sekä analysointiin.

Olin erittäin sitoutunut opinnäytetyön tekemiseen. Järjestin aikaa opinnäytetyöprosessille niin, että pystyin keskittymään siihen viiden kuukauden ajan hyvin vahvasti. Koin tutkimustyön erityisen tärkeäksi ja mielenkiintoiseksi sekä ajatusmaailmaa avartavaksi. Olin valmis käyttämään aikaa tutkimukseen ja halusin tehdä sen mahdollisimman hyvin. Erityisen kiitollinen olin niille nuorille, jotka osallistuivat haastatteluihin. He tulivat haastatteluihin omasta vapaasta tahdostaan, jopa matkustaen sen vuoksi eri kaupunkiin.

Opinnäytetyön kohderyhmänä olivat erityisyksiköissä asuvat ja jo poismuuttaneet 15-22-vuotiaat nuoret. Opinnäytetyön tavoitteita pohtiessa pyrin saamaan mahdollisimman laajan kuvan siitä, miten nuoret kokevat itsenäistymisen tukemisen ja mitä siltä odottavat. Halusin selvittää, mitä vahvuuksia ja mitä kehittämisosa-alueita nuoret näkevät itsenäistymisen tukemisessa. Tavoitteena oli selvittää mitä nuori toivoo itsenäistymisen tukemiselta, oma-ohjaajan ja ohjaajien rooli tukemisessa ja saada nuorille osallisuuden kokemuksia itsenäistymisprosessissa. Haastattelut tukivat nuorten osallisuutta ja haastattelujen kautta sain laajan aineiston nuorten yksilöllisistä ajatuksista.

Opinnäytetyöprosessi oli hyvin työn täyteinen, ja oppimispäiväkirja tuki kokonaisuuden hallintaa. Kun minulle tarjottiin aihetta käsiteltäväksi, tuntui se heti oikealta. Aluksi toiveissa oli kehittää koko prosessia ja tehdä opinnäytetyönä koko itsenäistymissuunnitelma, mutta pian totesimme, että kokonaisuus oli liian laaja ja vaikea hallita yksin. Pian päädyimme siihen, että selvitan haastattelujen avulla sitä, mitä itsenäistymisen tukemiselta halutaan. Haastattelut rajauivat pian nuoriin, sillä koin itse heidän osallisuuden tärkeänä. Näin saimme nuorten äänet kuuluviin hyvin selkeästi.

Tuomen ja Sarajärven (2012, 92) mukaan tutkimusta aloittaessa ensin täytyy tehdä vahva päätös siitä, mikä aineistossa kiinnostaa. Tämän jälkeen aineisto tulee käydä läpi ja erottaa ne asiat jotka liittyvät tutkimuksen kohteena olevaan asiaan. Kaikki muu jää ulkopuolelle.

Merkityt asiat kerätään yhteen ja erilleen muusta aineistosta. Aineisto tulee luokitella, teemoitella tai tyypitellä. Lopuksi kirjoitetaan yhteenveto. Mielestäni onnistuin rakentamaan teoriaosuuden niin, että se johdattelee lukijan tutkimuksen pariin ja rakentamaan selkeän kokonaisuuden, jossa teoria ja tutkimustulokset täydentävät toisiaan.

Opinnäytetyön taustoitus koostuu monipuolisista ja luotettavista lähteistä. Tutkimukseen liittyvän kirjallisuuden käyttö tukee luotettavuutta aineiston sisällönanalyysissä. Laadullisessa tutkimuksessa luotettavuutta kohentaa tutkimuksen toteuttamisen tarkka selostus tutkimuksen kaikissa vaiheissa. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 232.) Opinnäytetyössä kerrotaan haastattelutilanteista mahdollisimman selkeästi. Taustoituksen suunnittelu sujui varsin mallikkaasti, aiemmista opinnäytetöistäni oppineena. Olen tehnyt sekä lähihoitajaopinnoissa että sosionomiopinnoissa opinnäytetyön ja molemmissa opinnäytetöissä taustoituksen rajaaminen on ollut epäonnistunutta. Koska tiesin jo etukäteen rajaamisen olevan minulle haaste, niin keskityin siihen erityisen hyvin. Aiheeseen liittyen taustoitukseen olisi voinut lisätä monta opinnäytetyötä sivuavaa aihetta, mutta päädyin rajaamisessa sellaiseen taustaan, joka tuo esille juuri ne asiat, jotka koin tärkeänä opinnäytetyössäni.

En ollut aiemmin tehnyt laadullista tutkimusta, joten alussa minulla oli paljon opeteltavaa. Halusin keskittyä opinnäytetyön tekemiseen niin, että tiesin itse varmasti mitä olin tekemässä. Haastattelujen tekeminen ja litterointi olivat minulle uutta, mutta sujuivat mielestäni oikein mallikkaasti. Ongelmaksi koitui jo edellä mainitsemani haastateltavien määrä. Olisin voinut mahdollisesti saada enemmän haastateltavia, mikäli olisin tehnyt yksilöhaastatteluja, mutta toisaalta ryhmän kannattelevuus ja nuorten yhteinen keskustelu toivat mielestäni hyvää tukea haastatteluihin.

Aineisto keruussa laadukkuus näkyi monin tavoin. Laadukkuuden tavoittelemiseksi on tärkeää tehdä etukäteen hyvä haastattelurunko. Myös teemojen laaja pohtiminen etukäteen ja lisäksymysten kirjaaminen osoittavat laadukkuutta. Haastatteluvaiheessa laadukkuutta lisäävät hyvä tekninen välineistö ja niiden oikea käyttö. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 184-185.) Fokusryhmähaastattelujen teemoihin määriteltiin lisäksymyksiä, jotta haastattelujen runko olisi mahdollisimman monipuolinen ja saataisiin erilaisia näkökulmia.

12.2.2 Tutkimusmenetelmä, haastattelujen toteutus ja aineiston riittävyys

Halusin alusta lähtien tehdä laadullisen tutkimuksen, jossa haastattelujen avulla sain yksilöllisiä näkökulmia esille itsenäistymissuunnitelman kehittämistyössä. Opinnäytetyön tiedonantajat valikoituivat esimiesten toimesta. Haastavaksi koin haastateltavien saamisen, sillä mahdollisia osallistujaehdokkaita löytyi lopulta melko vähän. Haastatteluun osallistuneet alaikäiset nuoret ohjattiin haastatteluun esimiesten toimesta ja jo itsenäistyneihin nuoriin olin itse yhteydessä saamieni yhteystietojen pohjalta. Lupien hakeminen olikin sitten asia erikseen.

Jännityksensä toi se, että ennen nuoren haastattelua lupa tuli saada nuorelta itseltään, mutta myös nuoren vanhemmilta, että sosiaalityöntekijältä. Täysi-ikäisiltä nuorilta haastattelulupia täytyi kysyä vain heiltä itseltään. Toin edellä eettisyys-osioissa esille nuorten ottamista mukaan haastatteluihin eettiseltä näkökannalta.

Haastattelutilanteet olivat kiireettömiä ja keskustelimme jokaisesta aiheesta rauhallisesti mahdollisimman rennossa ilmapiirissä. Haastateltavat uskalsivat tuoda esille omia näkemyksiään yllättävänkin avoimesti ja yllätyin itse siitä, kuinka hyviä ajatuksia nuorilla oli sanottavanaan. Ryhmähaastattelujen avulla nuoret saivat kuulla toistensa mielipiteitä ja kokemuksia. Tiedon autenttisuudelle perusedellytyksenä on haastattelujen nauhoittaminen (Kananen 2008, 122). Haastattelut tehtiin rauhallisessa ympäristössä hyvillä tallenteilla, jolloin litterointi oli sujuvaa, sillä puhe kuului selkeästi. Laadun takeena oli myös nopea litterointi haastattelujen jälkeen. Litterointi tehtiin seuraavana päivänä haastattelusta, sillä Hirsjärven ja Hurmeen (2001, 185) mukaan haastattelun laadun parantamiseksi litterointi tulee tehdä niin nopeasti kuin mahdollista.

Yhteistyö nuorten kanssa sekä haastattelut menivät erittäin hyvin ja olin yllättynyt siitä, kuinka motivoituneita nuoret olivat tulemaan haastatteluihin. Vain muutama nuori kieltäytyi tulemasta. Olin kirjoittanut teoriaosuutta ennen haastatteluja ja haastatteluista saamani aineisto tuki teoriaa ja toisinpäin. Nuorilta saamani tieto ei juurikaan yllättänyt, mutta nuorten näkemys erityisyksiköiden toiminnasta syvemmin yllätti; nuoret havainnoivat esimerkiksi työyhteisön toimivuutta. Heillä oli siis hyvin laaja-alaisia näkemyksiä itsenäistymisestä sekä erityisyksikköjen toiminnasta. Yhteistyö esimiesten kanssa oli toimivaa vaikkakin usein kiireen keskellä heitä häiritsin ties mistäkin asiasta. Sain sovittua aikatauluja, tapaamisia ym. hyvin joustavasti. Etenkin ylemmältä esimiestaholta opinnäytetyöni koettiin tärkeänä osana toiminnan kehittämistä.

Mäkelä (1990,48) esittää laadullisen tutkimuksen arviointiperusteina aineiston riittävyttä, analyysin kattavuutta sekä analyysin arvioitavuutta ja toistettavuutta. Lisäksi hän toteaa, että aineistolla tulee olla merkittävyyttä ja yhteiskunnallinen tai kultturellinen paikka. (Kananen 2008, 124-125.) Eniten huolta opinnäytetyötä tehdessä aiheutti tutkittavien nuorten määrä. Olisin toivonut enemmän haastateltavia, mutta se ei ollut mahdollista. Nuorten huono henkinen vointi, vanhempien kieltäminen tutkimukseen osallistumisesta, pitkät välimatkat, sekä aikataulujen yhteensovittaminen aiheuttivat suuria haasteita.

Sain erityisyksiköistä nuoria haastateltavaksi suunniteltua vähemmän, sillä osalla nuorista oli ongelmia, jotka estivät haastatteluun osallistumisen. Myös jo itsenäisesti asuvista nuorista oli haastavaa saada haastatteluryhmää koottua. Olin huolissani siitä, saanko tarpeeksi aineistoa

haastattelujen avulla. Haastateltavien määrä oli siis itselleni pettymys, mutta siihen en pystynyt enempää vaikuttamaan. Tein yhteistyötä sekä yksiköiden esimiesten, että työntekijöiden kanssa saadakseni haastateltavia. Kysyin moneen kertaan, olisiko vielä jostain mahdollista kysyä haastateltavia, mutta etenkin välimatkat jo itsenäistyneiden nuorten kesken olivat niin pitkiä, että ryhmähaastatteluaikaa olisi ollut mahdotonta sopia. Vielä erityisyksiköissä asuvien nuorten kohdalla esteenä oli taas heidän hankalat elämäntilanteet. Olin pettynyt siihen, että haastateltavien määrä jäi niin pieneksi, sillä nuorten osallisuus oli todella suuri osa opinnäytetyöni sisältöä. Kuitenkin se aineisto, jota sain haastateltavilta, yllätti minut positiivisesti. Oli upeaa todistaa sitä, kuinka moni kovia elämässään kokenut nuori oli päässyt jaloilleen ja kuinka nuoret olivat nähneet paljon positiivisia asioita erityisyksiköissä asumisesta. Erityisesti mieleen jäi se, kuinka nuoret totesivat työyhteisöjen olevan toimivia.

Kalelan (2000) mukaan aineiston määrä on riittävä, jos tutkija voi vastata tutkimuskysymyksiinsä (Ronkainen ym. 2011, 117). Kanasen (2008, 35) mukaan laadullisessa tutkimuksessa aineiston laatu on määrää tärkeämpi. Halusin tuoda opinnäytetyössäni esille nuorten osallisuuden ja heidän ajatuksensa itsenäistymisprosessista Desiker-Aurinkomäki Oy:n erityisyksiköissä. Ne nuoret, jotka tavoitin haastatteluihin, saivat osallisuuden kokemuksia ja saivat olla mukana toiminnan kehittämisessä. Lisäksi heidän tuottama aineisto toi tietoutta siitä, miten nuoret olivat kokeneet itsenäistymisen ja toi esille heidän toiveensa itsenäistymissuunnitelman kehittämiseen. Esille nuorten yksilöllisiä kokemuksia sekä yhteneväisiä ajatuksia itsenäistymisestä.

12.2.3 Oma rooli tiedon kerääjänä

Laadullisessa tutkimuksessa tutkija toimii tiedon kerääjänä. Onkin muistettava, että tutkijan omat asenteet ja näkemykset eivät saa sekoittua tutkimusmateriaaliin ja sen tulkintaan. (Kananen 2008, 122.) Itselläni oli jo valmiita mielipiteitä itsenäistymisen sujumisesta erityisyksiköissä ja pyrin olemaan tuomatta niitä esille. Oman työkokemukseni perusteella sain esitettävä lisäkysymyksiä haastattelutilanteissa, sillä tiesin itse haastattelemastani aiheesta.

Haastatteluja tehtäessä roolini haastattelijana oli melko neutraali, sillä olen tällä hetkellä hoitovapaalla enkä tuntenut haastateltavia ennestään. Nuoret eivät siis olleet luoneet minusta ennakkokuvaa ohjaajana, vaan pystyin olemaan haastattelijan roolissa ilman nuorten ennakkokäsityksiä minusta työntekijänä. Se, että en ole tällä hetkellä työpaikallani, asetti myös haasteita. Pidin yhteyttä johtajiin lähinnä puhelimitse ja haastateltavien valinnat ja haastatteluaikojen järjestäminen olivat heidän vastuullaan. Tämä tuotti vaikeuksia, sillä oli asioita joihin en pystynyt itse vaikuttamaan. Kyselin haastattelupäivien perään ja odottelin tietoja haastatteluluvista.

Kun tutkimuksen tavoitteena on antaa ääni sellaiselle ryhmälle, jolla ei ole usein siihen mahdollisuutta, Ronkaisen ym. (2011, 117) mukaan keskeisenä kriteerinä ei ole tutkittavien määrä vaan tutkimuksen laatu. Aineistoa tulee koota niin, että tutkijalle syntyy käsitys niiden henkilöiden tai ryhmien tilanteesta, joiden näkökulmaa tutkitaan. Koin, että sain itsenäistyvien ja itsenäistyneiden nuorten mielipiteitä hyvin esille haastatteluissa. Tutkimustulokset eivät ole yleistettävissä melko suppean tutkimusjoukon vuoksi, mutta tutkimustulokset tuovat hyvää tietoa itsenäistymissuunnitelman kehittämiseen, niin että myös nuorten näkökulma tulee tulevassa itsenäistymissuunnitelmassa esille. Koen itse tämän erityisen tärkeänä osana toiminnan kehittämisessä, sillä juuri ne jotka kokevat/ovat kokeneet erityisyksikössä asumisen, tuovat tärkeää asiantuntijatieta toiminnan kehittämiseen. Tämä käsitys voi olla osaltaan hyvinkin poikkeavaa siitä, mitä ammattilaiset kokevat.

Opinnäytetyöaihe oli erityisen kiinnostava ja opinnäytetyön tekeminen antoi paljon myös omaan ammatillisuuteen. Vaikka olen aina painottanut nuorten osallisuutta, niin opinnäytetyön tekemisen jälkeen työssäni osallisuus tulee painottumaan entistä suuremmin. Työn tekemiseen sain motivaatiota siitä, että koin itse aiheen tarpeelliseksi. Opinnäytetyön tekeminen sai minut ymmärtämään, kuinka tärkeässä osassa itsenäistyminen erityisyksiköissämme onkaan, sehän on oikeastaan kaiken toiminnan keskiössä.

Itsenäistyminen ei tapahdu hetkessä ja nuoret tarvitsevat tukea monilla osa-alueilla ennen omilleen muuttoa. Kehitystyö itsenäistymisen tukemisessa on siis ensiarvoisen tärkeää. Kun nuoret otetaan mukaan toiminnan suunnitteluun, heidän yksilölliset näkemykset ja kokemukset näkyvät osana suurta kokonaisuutta, josta on hyötyä niin lastensuojelun työntekijöille kuin sieltä itsenäistyneille nuorille. Kehittämistyö on rikkainta silloin, kun saadaan erilaiset äänet kuuluviin. Voimme ohjata ja opettaa nuoria, mutta myös me voimme oppia heiltä.

Toivon opinnäytetyöni tuovan materiaalia ja oppia Desiker-Aurinkomäen työntekijöille, sillä itselleni se on ainakin tuonut paljon. Lopuksi todettakoon suuri kiitos niille nuorille, jotka olivat valmiita avaamaan omia elämäkokemuksia ja järjestivät aikaa haastatteluihin osallistumiseen. Heidän näkemyksensä tulevat olemaan tärkeä osa Desiker-Aurinkomäki Oy:n itsenäistymissuunnitelman kehittämistyötä.

Lähteet

- Aalberg, V. & Siimes, M. A. 2007. Lapsesta aikuiseksi. Nuorten kypsyminen naiseksi tai mieheksi. Helsinki: Nemo.
- Aaltonen, S. & Heikkinen, A. 2013. Nuoret lastensuojelussa. Teoksessa: Bardy, M. (toim.) 2013. Lastensuojelun ytimissä. Tampere: THL.
- Bardy, M. (toim.) 2013. Lastensuojelun ytimissä. Tampere: THL
- Berrick, J., Dickens, J., Pösö, T. & Skivenes, M. (2015) Children's involvement in care order decision-making: a cross-country analysis. Child Abuse & Neglect. doi:10.1016/j.chiabu.2015.07.001
- Boldis, I. 2014. Youth Transition from Care to Independent Adulthood: A Social Problem? University of Bucharest. Revista de Asistența Socială, anul XIII, nr. 4/2014, pp. 101-119
- Britner, P.A., Randall, K. G. & Ahrens, K. R. 2014. Youth in Foster Care. Teoksessa: DuBois, D.L. & Karcher, M. J. 2014. Handbook of Youth Mentoring. Second Edition. United States of America: SAGE Publications, Inc.
- Eronen, T. 2008. Lastenkoti dokumentoituna, kerrottuna ja yhdessä muisteltuna. Janus. Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti. vol.16(1)2008. 19-34.
- Halonen, P. & Oinonen, S. 2011. ”OMIN EVÄIN MAAILMALLE -Lastenkodista itsenäiseen elämään”. Lahden ammattikorkeakoulu: Sosionomi YAMK-opinnäytetyö.
- Heikkinen, A. 2005. Telakalta metsään - Lastensuojelun ryhmätoiminta. Teoksessa Satka M., Karvinen-Niinikoski S., Nylund M. & Hoikkala, S. (toim.) 2005. Sosiaalityön käytäntötutkimus. Helsinki: Palmenia-kustannus, 322 - 340
- Heinämäki, L., 2000. Varhais-erityiskasvatus lapsen arjessa. Gummerus Kirjapaino Oy: Jyväskylä
- Helenius, A. & Korhonen, R., 2008. Pedagogiikan palikat: Johdatus varhaiskasvatukseen ja -kehitykseen. Helsinki: WSOY
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja Kirjoita. 15. uud. p. Helsinki: Tammi.
- Hirsjärvi S. & Hurme, H. 2001. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Helsinki University Press.
- Hotari, K-E, Oranen, M ja Pösö, T. 2013. Lapset lastensuojelun osallisina. Teoksessa Bardy, T. (toim.) 2013. Lastensuojelun ytimissä. Tampere: THL
- Jälkihuolto. 2016. Julkaisussa: Lastensuojelun käsikirja. THL. 2015. Viitattu 31.7.2016. Saatavissa: <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/jalkihuolto>
- Kananen, J. 2008. Kvali. Kvalitatiivisen tutkimuksen teoria ja käytänteet. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.
- Karinsalo, R. 2008. Lukijalle. Teoksessa Oranen, M. 2008. Mitä mieltä? Mitä mieltä! Lasten osallisuus lastensuojelun kehittämisessä. Sosiaali- ja terveysministeriön Lastensuojelun kehittämisohjelman osaraportti. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto ry. Viitattu 16.3.2016. Saatavissa: <http://www.ensijaturvakotieliiitto.fi/@Bin/1911491/mit%C3%A4%20mielt%C3%A4!%20raporttiCS3.pdf>

Kinnunen, P. 2011. Nuoruudesta kohti aikuisuutta -Varhaisaikuisuuden mielenterveys ja siihen yhteydessä olevat ennakoivat tekijät. Terveystieteiden yksikkö. Tampereen yliopisto. Viitattu 17.11.2016. Saatavissa: <http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/66830/978-951-44-8624-1.pdf?sequence=1>

Känkänen, P. 2013. Siirtymät sijaishuollossa -hetkiä ja ikuisuuksia. Teoksessa Bardy, M. (toim.) Lastensuojelun ytimessä. Helsinki: Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos, 264-272

Laaksonen, S. 2004. Jälkihuolto-opas. Sijaishuollon neuvottelukunnan julkaisuja 17. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto.

Laitoshoido. 2016. Familiar Oy. Viitattu 21.7.2016. Saatavissa: <http://familiar.fi/blog/2015/06/08/sijaishuolto%e2%80%a8palvelut/>

Lammi-Taskula J. & Karvonen S. (toim.) 2014. Lapsiperheiden hyvinvointi. Helsinki: Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos.

Lastensuojelulaki 417/2007. Annettu Helsingissä 13.4.2007. Saatavissa: [http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417?search\[type\]=pika&search\[pika\]=lastensuojelulaki](http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417?search[type]=pika&search[pika]=lastensuojelulaki)

Lastensuojelulaitokset 2016. Julkaisussa: Lastensuojelun käsikirja. THL. 2016. Viitattu 21.7.2016. Saatavissa: <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/sijaishuollon-muodot/lastensuojelulaitokset>

Lastensuojelun arvot ja periaatteet 2016. Julkaisussa: Lastensuojelun käsikirja. THL. 2016. Viitattu 21.7.2016. Saatavissa: <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/mita-on-lastensuojelu/lastensuojelun-arvot-ja-periaatteet>

Lastensuojelun palvelujärjestelmä 2016. Julkaisussa: Lastensuojelun käsikirja. THL. 2016. Viitattu 21.7.2016. Saatavissa: <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/mita-on-lastensuojelu/lastensuojelun-palvelujarjestelma>

Lastensuojelupalvelut 2011. Lastensuojeluinfo.fi. Viitattu 31.8.2016. Saatavissa: <http://www.lastensuojelu.info/fi/palvelut.html>

Lapsen osallisuus. 2015. Julkaisussa: Lastensuojelun käsikirja. THL. 2015. Viitattu 29.3.2016. Saatavissa: <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lasten-osallisuus>

Metsämuuronen, J. 2008. Laadullisen tutkimuksen perusteet. Metodologia-sarja 4. 3. uudistettu painos. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy

Miksi Familiar? 2015. Familiar Oy. Viitattu 16.6.2016. Saatavissa: <http://familiar.fi/yrittajainfo/miksi-familiar>

Muukkonen, T. 2013. Lapsen kohtaamis- ja prosessiosallisuus. Teoksessa Bardy, T. (toim.) 2013. Lastensuojelun ytimessä. Tampere: THL

Niemelä, E. 2005. Suunnitelmat lastensuojelun laatua tukemassa. Teoksessa: Laaksonen, S. & Kempainen, M. (toim.) 2005. Oljista, risuista vai tiilestä? Artikkeleita hoidon laatua tukevista tekijöistä sijaishuollossa. Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto

Nivala, E & Ryytänen, S. 2014. Kohti sosiaalipedagogista osallisuuden ideaalia. Sosiaalipedagoginen aikakauskirja. Vuosikirja 2013. Viitattu 19.2.2016. Saatavissa: www.uef.fi/documents/1381035/2330652/NivalaRyytänen2013.pdf

Nurmi, J-E., Ahonen, T., Lyytinen, H., Lyytinen, P., Pulkkinen, L. & Ruoppila, I. 2006. Ihmisen psykologinen kehitys. Helsinki: WSOY

Nurmi, J-E. 2008. Nuoruusiän kehitys: etsintää, valintoja ja noidankehiä. Teoksessa: Lyytinen, P., Korhokangas, M. & Lyytinen, H. (toim.) 2008. Näkökulmia kehityspsykologiaan. Kehitys kontekstissaan. 256-274. Porvoo: WSOYPro

Nurmiranta, H., Leppämäki, P. & Horppu, S. 2012. Kehityspsykologiaa lapsuudesta vanhuuteen. Helsinki: Kirjapaja.

Ojasalo, K, Moilanen, T. & Ritalahti, J. 2009. Kehittämistyön menetelmät. Uudenlaista osaamista liiketoimintaan. Helsinki: WsoyPro.

Oranen, M. 2008. Mitä mieltä? Mitä mieltä! Lasten osallisuus lastensuojelun kehittämisessä. Sosiaali- ja terveysministeriön Lastensuojelun kehittämisohjelman osaraportti. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto ry.

Paavilainen, E. & Pösö, T. 2003. Lapset, perhe ja väkivaltatyö. Porvoo: WSOY

Pösö, T. 2004. Vakavat silmät ja muita kokemuksia koulukodista. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino Oy

Reinikainen, S. 2009. Nuorisokodista maailmalle. Kokemuksia nuorisokodissa elämisestä ja aikuisiässä selviytymisestä. Kasvatustieteen laitoksen tutkimuksia / Helsingin yliopisto

Ronkainen, S., Pehkonen, L., Lindblom-Ylänne, S. & Paavilainen, E. 2011. Tutkimuksen voima sanat. Helsinki: WSOYpro Oy

Salmela, J. 2006. Koetun sosiaalisen tuen, pätevyyden, itsearvostuksen ja liikunnan yhteyksiä nuoruusiän kasvuvuosina. Jyväskylän yliopisto. Viitattu 17.11.2016. Saatavissa: <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/18015/951-39-2490-4.pdf?sequence=1>

Scannapieco, M., Connell-Carrick, K. & Painter, K. 2007. In their own words: Challenges facing youth aging out of foster care. Child & Adolescent Social Work Journal (5).24. 423-435.

Sijaishuollon muodot. 2016. Julkaisussa: Lastensuojelun käsikirja. THL. Viitattu 21.7.2016. Saatavissa: <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/sijaishuollon-muodot>

Sijaishuolto. 2016. Familiar: Desiker-Aurinkomäki Oy. Viitattu 16.6.2016. Saatavissa: <http://desiker.familiar.fi/palvelut/sijaishuolto/>

Sijaishuoltopalvelut ja jälkihuolto. 2015. Familiar Oy 2015. Viitattu 16.6.2016. Saatavissa: <http://familiar.fi/palvelut/sijaishuolto%E2%80%A8palvelut>.

Sinkkonen, J. 2010. Nuoruusikä. Helsinki: Wsoy

Syrjäläinen, E., Eronen, A. & Värri, V-M. 2007. Avauksia laadullisen tutkimuksen analyysiin. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy - Juvenes Print

Syrjäytyminen ja syrjäytymisen riskitekijät 2016. Lapset, nuoret ja perheet. Terveysten- ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu: 17.11.2016. Saatavissa: https://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon_tueksi/nuorten-syrjaytyminen/syrjaytyminen-ja-syrjaytyminen-riskitekijät

Tanskanen I. & Timonen-Kallio, E. (toim.) 2010. Lasten ja nuorten osallisuuden tukeminen lastensuojelutyössä. Turku: Turun ammattikorkeakoulu

Taskinen, S. 2010. Lastensuojelulain soveltaminen. Helsinki: WSOYpro Oy

Thomas, N. 2002. Teoksessa: Oranen, M. 2008. Mitä mieltä? Mitä mieltä! Lasten osallisuus lastensuojelun kehittämisessä. Sosiaali- ja terveysministeriön Lastensuojelun kehittämissohjelman osaraportti. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto ry

Timonen-Kallio E. 2010. Lapsen osallisuuden vahvistaminen lastensuojelutyön keskiössä. Teoksessa: Tanskanen I. & Timonen, E. (toim.) 2010. Lasten ja nuorten osallisuuden tukeminen lastensuojelutyössä. Turku: Turun ammattikorkeakoulu.

Toimiva lastensuojelu 2013. Selvitysryhmän loppuraportti. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2013:19

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 5.uudistettu painos. Helsinki: Tammi

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2012. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 9.uudistettu painos. Helsinki: Tammi

Vilka, H. 2005. Tutki ja Kehitä. Helsinki: Tammi

Woodhead, M. & Faulkner, D. 2009. Subjects, Objects or Participants? Dilemmas of Psychological Research with Children. Teoksessa: Christensen, P. & James, A. 2009. Research With Children. Perspectives and Practices. Second Edition. New York: Routledge

Taulukot

Taulukko 1: Esimerkki alaluokan muodostamisesta yhden yläluokan (Omaohjaajien ja muiden ohjaajien rooli itsenäistymisen tukemisessa) sisällä	36
Taulukko 2: Tutkimustulokset jaettuna yläluokkiin ja alaluokkiin	38

Liitteet

Liite 1: Haastattelulupakysely nuorten vanhemmille.....	70
Liite 2: Haastattelulupakysely nuorten sosiaalityöntekijöille.....	71
Liite 3: Haastattelulupakysely nuorille	72
Liite 4: Fokusryhmähaastattelurunko	73

Liite 1: Haastattelulupakysely nuorten vanhemmille

Hei!

Opiskelen Laureassa Sosionomi YAMK-tutkintoa. Teen opinnäytetyötä aiheesta ”Nuorten osallisuus itsenäistymissuunnitelman kehittämisessä lastensuojelun erityisyksiköissä”. Opinnäytetyöni tavoitteena on saada nuorten mielipiteet ja ajatukset kuuluviin itsenäistymissuunnitelman kehittämistyössä. Tavoitteena on myös saada nuorille osallisuuden kokemuksia kuulluksi tulemisesta.

Tarkoituksena on saada 2-4-henkisten ryhmähaastattelujen avulla tietoa siitä, mitä nuoret toivovat itsenäistymisen tukemisessa Desiker-Aurinkomäki Oy:n erityisyksiköissä. Tarkoituksena on myös selvittää mitä vahvuuksia itsenäistymisprosessin tukemisessa erityisyksiköissä on, sekä mahdolliset kehittämisosa-alueet.

Nyt lapsellasi on mahdollisuus vaikuttaa itsenäistymissuunnitelman kehittämiseen ja tuoda omia ajatuksiaan esille. Lapsenne tiedot tulevat pysymään salassa. Lopullisessa työssä haastatteluiden sisältö esitetään kokonaisuutena niin, etteivät haastateltavat ole tunnistettavissa. Tilauksen tutkimuksen tekemiseen olen saanut Desiker-Aurinkomäki Oy:lta.

Yhteistyöterveisin:

Ninja Savolainen, YAMK-opiskelija (ninja.savolainen@gmail.com)

Armi Jyrkkiö, ohjaava yliopettaja

Haastatteluluvan kysyminen

Annan suostumukseni siihen, että lapseni _____ saa osallistua Laurea ammattikorkeakoulun YAMK-opiskelija Ninja Savolaisen haastatteluun, jossa kartoitetaan nuorten mielipiteitä ja ajatuksia itsenäistymissuunnitelman kehittämistyöhön liittyen.

päiväys, allekirjoitus ja nimen selvennys

Liite 2: Haastattelulupakysely nuorten sosiaalityöntekijöille

Hei!

Opiskelen Laureassa Sosiaali- ja rikosseuraamusalan johtamista ja kehittämistä (YAMK). Teen opinnäytetyötä aiheesta ”Nuorten osallisuus itsenäistymissuunnitelman kehittämisessä lastensuojelun erityisyksiköissä. Opinnäytetyöni tavoitteena on saada nuorten mielipiteet ja ajatukset kuuluviin itsenäistymissuunnitelman kehittämistyössä. Tavoitteena on myös saada nuorille osallisuuden kokemuksia kuulluksi tulemisesta.

Tarkoituksena on saada fokusryhmähaastattelujen avulla tietoa siitä, mitä nuoret toivovat itsenäistymisen tukemisesta ja kartoittaa nuorten kokemuksia itsenäistymisen tukemisesta Desiker-Aurinkomäki Oy:n erityisyksiköissä. Tarkoituksena on myös selvittää mitä vahvuuksia itsenäistymisprosessin tukemisessa erityisyksiköissä on sekä mahdolliset kehittämisosa-alueet. Haastattelen Ketunkolon, Karhunpesän sekä Ilvesmäen nuoria 3-4:n hengen ryhmissä. Lisäksi haastattelen jo itsenäistyneitä nuoria 3-hengen ryhmässä. Nuorten tiedot tulevat pysymään salassa. Lopullisessa työssä haastatteluiden sisältö esitetään kokonaisuutena niin, etteivät haastateltavat ole tunnistettavissa.

Tilauksen tutkimuksen tekemiseen olen saanut Desiker-Aurinkomäki Oy:lta. Suostumukset nuorten haastatteluihin kysytään nuorelta itseltään, nuoren vanhemmilta sekä sosiaalityöntekijältä.

Yhteistyöterveisin:

Ninja Savolainen, YAMK-opiskelija (ninja.savolainen@gmail.com, 044-5258488)

Armi Jyrkkiö, ohjaava yliopettaja

Haastatteluluvan kysyminen

Annan suostumukseni siihen, että _____ saa osallistua Laurea ammattikorkeakoulun YAMK-opiskelija Ninja Savolaisen haastatteluun, jossa kartoitetaan nuorten mielipiteitä ja ajatuksia itsenäistymissuunnitelman kehittämistyöhön liittyen.

päiväys, allekirjoitus ja nimen selvennys

Liite 3: Haastattelulupakysely nuorille

Minä _____ annan suostumukseni siihen, että Laurea ammattikorkeakoulun YAMK-opiskelija Ninja Savolainen saa haastatella minua opinnäytetyöhönsä liittyen. Haastatteluissa keskustellaan 2-3-hengen ryhmissä siitä, miten Desiker-Aurinkomäki Oy voisi kehittää itsenäistymissuunnitelmaa. Haastattelujen tarkoituksena on saada nuorten mielipiteet ja ajatukset kuuluviin itsenäistymissuunnitelman kehittämistyössä.

Annan suostumuksen haastattelun nauhoitukseen. Opinnäytetyössä tunnistetietojani ei käytetä ja nauhoitus tuhoetaan. Kaikki haastattelussa keskustellut asiat käsitellään luottamuksellisesti, eikä opinnäytetyöstä ole mahdollista tunnistaa henkilötietoja.

päiväys, allekirjoitus ja nimen selvennys

Liite 4: Fokusryhmähaastattelurunko

Haastattelun teema	Tarkentavat kysymykset
Mitä ajatuksia itsenäistyminen herättää	-Yleistä keskustelua itsenäistymisen sisäl- löstä
Miten koet/koit itsenäistymisprosessin Desiker-Aurinkomäen erityisyksiköissä?	-Hyviä ja huonoja puolia -Yleistä keskustelua
Mitä ajattelet oma-ohjaajien sekä muiden ohjaajien roolista itsenäistymisen tukemi- sessä?	-Millaista läsnäoloa kaipaat/kaipasit -Millaista tukea tarvitset/tarvitsit -Saatko/saitko tarpeeksi vastuuta
Missä kaipaat/kaipasit lisäohjausta?	-Huolenaiheet -Mitkä käytännön asiat ovat osoittautuneet haasteellisimmiksi -Voisiko niihin valmistaa jo erityisyksiköissä?